

פניני המועדים

פזרים ומגילת אסתר

בפי ישרים תתרומם... ובקרב קדושים תתהלל

הגאון רבי אריה ליבוש הורוויץ זצ"ל מטסאניסלאוו, בעל הרי בשמים:

"ילקוט הגרשוני המכלכל בתוכו ילקוט אבנים יקרות ספיר גזרתם.. והיא תועלת רב ללמד לבני יהודה לחנכם בדרכי הפלפול והסברה ללמד ידיהם לקרב לערוך מלחמתה של תורה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת

הרה"ק רבי יהושע מדזיקוב זצ"ל, בעל עטרת ישועה:

"לא צריך כבודו לשום הסכמה, כי כל החלקים ילקוט הגרשוני אשר נדפסו זה כביר מצאו חן בעיני על רואיהם."

הגאון רבי יצחק שמעלקיש זצ"ל, בעל בית יצחק מלבוב:

**"...והוא רב התועלת לומדי תורה ושוחרי תושיה
כי הוא יעירם דברים חדשים יוצאים מפי גאוני קדמאי ובתראי."**

הגאון רבי יצחק ליב סופר מדראהביטש זצ"ל, בעל סופר מהיר:

"כבר העידו עליו גדולי זמננו ויהללוהו, והספר יעיד על עצמו, וההוגים בו ימצאו דברים יקרים אשר יתענגו נפשם."

הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שוואדראן זצ"ל, המהרש"ם מברעזאן:

"פנינים יקרים אשר יסודתם בהררי קודש ככוכבים מזהירים לשמחת לב אוהבי תושיה, וגם הוסיף מנוף בחידושיי.. ואומר הבא מן החדש ציצים ופרחים בהלכה ובאגדה..."

הגאון רבי שרגא צבי טענענבוים זצ"ל, בעל נטע שורק מטשאטה:

"עושה ציצים ופרחים לתורה הק' בשמעתא ובאגדה על פי דרכי התורה והיראה, היגעים והעמלים בתורת ה' ומלאו ידם לצלול במים אדירים ים התלמוד בחריפות ובקיאנות, עץ חיים היא וגו'."

הגאון רבי אברהם בנימין קלוגער מבראד זצ"ל, בעל שערי בנימין:

"בילקוטו כל דבר טוב ומועיל.. מלא ברכת ה'..הילקוט הזה כולו אומר כבוד למחברו, והוא לתועלת גדול לכל תופשי משוט בים התלמוד."

הגאון רבי אליעזר זוסמאן סופר מפאקש זצ"ל, בעל ילקוט אליעזר:

"רבות שבעה נפשי עונג בכל דף ודף, כי מצאתי אשר חשף בזרוע בקיאנות פניני מרגליות מראשונים ואחרונים, מפענח נעלמים אשר צפונים וטמונים בחדרי משכיות ספריהם ובחריצות שכל עשה מעדנים.. וצפיתי כמוני כל שוחרי תורה ישבחוהו בכפיאל ויבהילו להביא ספרו הנחמד לביתם."

הגאון רבי אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל, בעל קרן לדוד מסאטמאר:

"פקיע שמיה בחבוריו אשר נתקבלו בשערים המצוינים בהלכה.. אין ספק אשר חיבורו אשר טרח ויגע לערוך בו שלחן בכל מיני מטעמים כפריים עם נרדים חדשים גם ישנים יתקבל ברצון ובחיבה יתירה לפני הוגי תורה"

הגאון רבי משה הרש פוקס זצ"ל, בעל יד רמ"ה מגראסווארדיין:

"כבר יצא טבעו בעולם על ידי חיבוריו.. ונתקבלו בעין יפה וישבחוהו בקהל חכמים ונבונים.. הלא כל חיך אשר טעם טעם אורה ומתיקותה יבין מעצמו תועלת ותפארת חבורו הטהור.."

בעוהש"ת

פניני המזעדים

פניני ילקוט הגרשוני

ליקוטי פנינים מתוך הקובץ הגדול והנפלא
של הגאון הגדול המפורסם

רבי **גרשון שטערן** זצוק"ל
אבד"ק מילודאש

תלמידים של בעל מהר"ם שיק, חתן סופר, וקול ארי' זי"ע
וחתן בעל בית שערים זי"ע
בעהמ"ח ספרי ילקוט הגרשוני י"ב חלקים ועוד

נלקטו, נערכו, ונסדרו בס"ד ע"י

חיים יוסף בערנאטה

ברוקלין נ.י.
שנת תשפ"ג לפ"ק

פורים ומגילת אסתר

הברכה הזאת

אשר הנני נותן לפניכם היום הוא דוגמא וחלק מחיבור שלם פניני ילקוט הגרשוני בו יבואו מבחר מתורתו של רבינו הגאון המפורסם רבי גרשון שטערן זצ"ל על התורה מועדים, פרקי אבות, דרשות, פניני הלכות ואגדות ועוד, אשר פזורים על פני שתיים עשרה כרכי חיבורו העצום ילקוט הגרשוני.

ספרי ילקוט הגרשוני הם נכסי צאן ברזל בעולם התורה, והתחבב מאוד אצל שוחרי תורה מכל הסוגים, הן בעלי הפלפל ודרוש, שהתענגו על ההברקות והחידושים הנפלאים שערך המחבר מדילי ומשל אחרים, והן בעלי הפשט ואוהבי האגדה שהתענגו ללמוד בנועם אמריו אשר העלה בילקוטו. ומה גם כי לא מלקט גרידא היה רבינו המחבר כי אם העיר על דבריהם כדרכה של תורה, והוסיף עליהם זקוקים מדילי חידושים נפלאים, כך שדורות שלימים התחנכו על פלגי ספרו והיה בפיהם כדבש למתוק ואור לעינים, ורבים מן המלקטים הבאים אחריו שמו מילקוטו אל כליהם, ולפעמים אף לא זכרו את החכם הזה.

העיר ה' את רוחינו להוציא לאור פנינים ומרגליות מים הרחב של תורת הילקוט הגרשוני, והגשנו לפני הקורא והמעיין את אלו הדברים אשר המה שוים לכל נפש, וכבר הגשנו לפני רבנן ותלמידיהון כמה וכמה דוגמאות של עבודתינו הזאת ושבחיהו רבנן וגם הודו לנו ותלי"ת זכינו לקבל הסכמות בכתב ידם של גדולי ישראל עיני העדה בארץ ובגולה, ומהם שהאצילו מזמנם היקר להעיר ולעורר באיזה מקומן של שבחים למען הראות חביבות הדברים עליהם.

כמו"כ זכינו במשך שנתיים האחרונות להוציא קונטרסים מתורת רבינו לרגל המועדים הבאים לקראתנו לשלום, ובנדבת לבם של נדיבים מבינים יכולתי להפיץ כל פעם מאות עותקים בכתבי מדרשות כהכנה לקראת המועדים להנות בהם בני אדם. קונטרס זה לפורים - מהדורת דוגמא, יו"ל בעזרתם. יה"ר שזכות הפצת תורת הגאון זצ"ל תעמוד בעדם להתברך בכל מיילי דמיטב.

שמחים אנו להודיע שבעזשה"ת שלשה הכרכים הראשונים עומדים בשלבי עריכה סופיים, (וישתרעו על קרוב ל- 1800 עמודים). בינתיים, בחג הפסח תש"פ, זכינו להוציא לאור הגדה של פסח פניני ילקוט הגרשוני. וכן יצא לאור על ידינו בשנת תשפ"א ספר זמירות לשבת קודש - פניני ילקוט הגרשוני בנדבתו של גיסו היקר והח' מו"ה זלמן לייב בלויא הי"ו.

קונטרס זה לפורים - מהדורת דוגמא, יו"ל לרגל שמחת הנישואין של נכדתי היקרה בתו הבכורה לחתני היקר והחשוב מו"מ בתורה בחסידות הרב בנימין הלוי קוגעלמאן שליט"א עב"ג חתן תמים למעלות הבחור המופלג בתו"ש כמר אפרים אלימלך אליעזר שטיין הי"ו. יה"ר שנוכה כולנו לראות מהם ומכל יו"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריאות והרחבה לאיוש"ט.

פונים אנו בזה לכל מי שחפץ להיות נטפל לדבר מצוה להיות בעזרינו למען נוכל להפק מחשבתינו הטובה מן הכח אל הפועל, יפנה אלי ויהיה ממוזכי הרבים אשר שכרו הרבה מאוד על פי פעלו.

יה"ר שנוכה לקיום הכתוב "ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך" בביאת גוא"צ במהרה בימינו, אמן.

ברוקלין, נ.י. - ר"ח אדר תשפ"ג לפ"ק

בכבוד רב,

חיים יוסף בערנאטה

תוכן הענינים

פורים

ט

חודש אדר

ט

משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית כט, א)

בשנת העיבור מרבין בשמחה רק אדר ב' - ובלי פסח לא היה לישראל פורים
מה שלקחו השה במסירת נפש שלא כדרך הטבע עמדה להם שעברו הירדן שלא כדרך הטבע
כיון שאכלו מן הפסח ע"כ היה להם דין ישראל, וא"כ היה להם תירוץ על מכירת
יוסף ולא היו חייבים כליה בימי המן
ניסן הוא כאדר לענין השמחה

משלוח מנות ומתנות לאביונים

כ

ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר ט, כב)

אם נכון לקיים שני המצוות ביחד

משתה ושמחה

כא

שמחה ומשתה ויום טוב (אסתר ט, ט)

ביום שנעשה נס אין משמש הטבע - ועשיית מלאכה הוא מראה על העדר בטחון
למרדכי ואסתר שראו יד ה', בקשו לאסור מלאכה, אבל לישראל נדמה כטבע ואין טעם לאסור

קימו וקבלו

כב

קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם (אסתר ט, יז)

אם לא קבלו התורה מרצונם שהוא העיקר האריך קבלו על עצמם פורים שהוא תוספת
למה אין איסור בל תוסיף במצות מקרא מגילה, הא אין הנביא רשאי לחדש דבר
בענין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ומצות לאו ליהנות נתנו

מחצית השקל

כג

גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המון לשקול שקלים על ישראל לפיכך
הקדים שקליהן לשקליו (מגילה יג, א)

ישתדל האדם לעבודת ה' שלא יהיה כסף נחשב בעיניו למאומה
ענין המן נתגלגל ע"י מכירת יוסף

כה

באחד אדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים (שקלים פרק א משנה א)

ענין מחצית השקל שהוא לבדו אינו כלום אם לא בהצטרף לו עוד חצי שקל אחר
אם יהיה בין ישראל שלום ואחדות לא יפעלו שקלי המן כלום

קריאת המגילה

כו

אמר ר' נחמן קריאתה זה הלילא (מגילה יד א)

בענין חיוב מקרא מגילה בלילה

שתי' וסעודת פורים

כו

מייחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה דף ו, ב)

חז"ל רצו שישכחו כל מיני אבילות ויהיה שמחתם בשלימות
כשיתודו רק על חטא דע"ז אבל לא על החטאים הגורמים לה, מסתיר ה' פניו מהם

מרדכי, אסתר והמן מן התורה

כז

אסתר מן התורה מגין, א"ל ואנכי אסתר (חולין קלט, ב)

היאך היתה אסתר מותרת ליבעל לאחשוורוש ברצון, הלא היתה אשת איש

- ל..... המון מן התורה מנין, אמר ליה המון העין (חולין קלט, ב).
למה נתחייב המון מיתה, הלא אין שליח לדבר עבירה
- ל..... מרדכי מן התורה מנין, דכתיב מור דרוור (חולין קלט, ב).
ע"י ביאת אסתר נצמח ישועת ישראל

עד דלא ידע

- לא..... מייחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המון לברוך מרדכי (מגילה ו, ב).
האיך נכשל רבה במעשה מכוער כזה ושחטיה לר' זירא, והא שומר מצוה לא ידע דבר רע
כיון שאין המון ומרדכי חיים, מאי נפקא מינה אם הוא ברוך או ארור
סעודת פורים הוא תיקון להמשתה שהחטיאן המון
- לג..... אינו צריך להשתכר אלא ישתה יותר מלמודו ויישן (אורח חיים סימן תרצ"ה).
ישתה - מעט דוקא, ויישן - מעט דוקא

קדושת יום הפורים

- לד..... יומי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים (אסתר ט, כח).
אסתר ברוה"ק נאמרה בין על סעודת פורים בין על מקרא מגילה

מחייט עמלק

- לה..... ייבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז, ח).
מעורכי המלחמה יש ללמוד דצריכים לשיניהם - מחשבה ומעשה
מי שאומר שהמעשה והמחשבה אין צריכים זה לזה, עבירה היא בידו
- לו..... ייבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז, ח).
למה סייעו החמורים להוציא הכסף והזהב ממצרים, הא בזה גרם שרפו ידיהם מן המצות

משתה ושמהה רוחנית

- לט..... טוב לב משתה תמיד (משלי טו, טו).
אף בשעת המשתה תהיה יראת ה' חופף על פניו

מגילת אסתר

פרק א

- מ..... ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה (א, א).
ע"י שמלך אחשורוש בכל העולם, היה בידו להשמיד ולאבד כולם
המלך הגדול קיבל מלשינות על היהודים בלי שום חקירה...
- מא..... עשה המלך וגו' למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים (ה, א).
עיקר כוונת אחשורוש להחטיא את ישראל הגדולים עם הקטנים
המלך לא עשה הסעודה להיטיב לאחרים, אלא להראות כבוד עשורו
- מב..... והשתיה כדת אין אונס (ה, א).
על פי תורה שיעור אכילה מרובה משיעור שתי'
על ידי ששתו יין מארץ ישראל, נתחייבו כליה
כיון דינא דמלכותא דינא, הקפידו על יין נסך

- מג ..... והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך (אסתר א, ח) .....
אי יכולים לטעון טענת אנוסים היינו כשכפה עליהם ההר כגיגית
- מג ..... לעשות כרצון איש ואיש (ח, א) .....
בין מרדכי ובין המן, שניהם לא רצו שיאנסו ישראל לשתות
- מג ..... להביא את ושתי המלכה וכו' להראות העמים והשרים את יפיה (א', א) .....
למה לא תלכש ושתי בגדי מלכותה ותיכנס?
- מד ..... ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים (ב', ב) .....
ושתי רצתה לבא כפי מצוות המלך - ולא כפי מה שאמרו הסריסים
- מד ..... ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו (ב', ב) .....
חמת אחשוורוש בערה בו, עד אשר ראה כי דברי ושתי היו נכונים
- מד ..... ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין (ג', א) .....
יש משפט על פי נימוסי הדת, ויש משפט לפי העת
קודם המשפט חקר המלך מחכמי המזלות
- מה ..... והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש (אסתר א, ד) .....
תרשיש אבנו של יעקב שהיה סוחר ועשיר, ומ"מ גדל בחכמה ובקדושה
- מה ..... ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים וכו' (טו, א) .....
מה הראיה מכאן שהדיוט קופץ בראש - דילמא היה ממוכן הגרוע במעלה
- מו ..... לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים וכו' (טו, א) .....
איך ישב המלך על דינה של ושתי, הלא הוא הבעל דבר?
כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבנות בעליהן בעיניהן וכו' והיום הזה תאמרנה
שרות פרס ומדי וכו' וכדי בזיון וקצף (ח'-ז, ח) .....
יש בזיון המגיע מנשים ההדיוטות, ויש בזיון משרות גדולות והשובות
- מו ..... אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו וכתב בדתו פרס ומדי וגו' (ט', א) .....
ממוכן רצה שאחשוורוש בכחו יעשה חק חדש מבלי להימלך ביודעי העתים
אחשוורוש היה ירא לפגוע בושתי, כי היתה בת גדולים
- מו ..... להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו (כג, א) .....
הסריסים לא הבינו מה שאמרה להם ושתי, כי לא הבינו לשון עמה

פרק ב

- מח ..... אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך וכו' (א, ב) .....
תמיהה על מה שכתוב בתרגום שתלו כל שבעת השרים
- מח ..... ויפקד המלך פקידים וגו' (ב, ב) .....
שונאי ישראל מבזים כלל ישראל שלחה יש כל העושר - ולמה באמת הוא כן?
- מח ..... איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וגו' (ב, ה) .....
מרדכי לבדו שמר על יהדותו בשלימות, ולמד תורה לשמה, וע"כ נכה למלכות
- מט ..... ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם (אסתר ב, ב) .....
על הנודע בעוצם גדולו וחסידותו נוכל להאמין עליו מעשה נסים
- מט ..... לקחה מרדכי לו לבת (אסתר ב, ז) .....
למה אמרו כל המגדל יתום כאלו ילדו - הטעם דאשתו של אדם נקרא ביתו
ובהגיע תור אסתר וגו' לא ביקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סרים המלך ותהי
אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (ב, י"ב-י"ט) .....
כל הנערות ביקשו תכשיטין ובגדים, אבל אסתר ביקשה מה שיהיה לטובתה תמיד

- נ ..... ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו (ב,ט).
- מנין שהראתה דם נדה לחכמים
אסתר היתה משמשת בשדית ששמה מו"ך
- נא ..... ויודע הדבר למרדכי (אסתר ב, כג).
- מה הרבותא שהמגילה ברוה"ק נאמרה, הלא נביאים היו?

פרק ג

- נא ..... אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן וגו' (א, א).
- אחשורוש לא החזיק טובה להמן על שהעביר ושתי עד שראה טובת אסתר
מנין שמרדכי רצה להציל אחשורוש לטובת המלך - דילמא רצה לקבל שכר
הקב"ב בורא הרפואה קודם למכה
חולה מפחד מהחולי רק בפעם הראשון, אבל אחר שכבר הועיל התרופה שוב אינו מפחד
- נג ..... ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי (ד, ז).
- למרדכי היה תירוץ למה אינו כורע ומשתחוה, אבל לא השתמש בזה
מרדכי הגיד להם אשר המן הוא יהודי
- נג ..... וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה (ה, ג).
- מרדכי לא רצה להשתחוה לצלם אשר על המן, אבל גם אחר שהעבירו לא השתחוה
מרדכי הגיד להם יום ויום שהוא רוצה למסור נפשו ולמות על קידוש ה'
- נד ..... ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי (ו, א).
- כיון שנתמנה אדם למלך אין לו עוד בחירה, אלא לבו ביד ה'
המן לא שלח ידו במרדכי כי ידע הסגולה שיש לעם מרדכי
- נד ..... הפיל פור הוא הגורל לפני המן (אסתר ג, א).
- מיתת הצדיק אינו רעה כ"כ לנשואים כיון שאותו היום בא דוגמתו לעולם
הנפקא מינה אם הצדיק נסתלק לכפר על הדור או רק שלא יראה הרעה העתידה
המן סבר שמשנה נפטר שלא יראה ברעה וע"כ שמח שלא יולד צדיק אחק דוגמתו
חדוש שמת בו משה ריע מזליה דישאל לפי שעל ידי חטאם גרמו מיתת משה
דורו של משה היה דור דיעה שלא היה כן מלפניו ואחריו לא יהיה עוד
ישראל בגודל מעלתם וצדקתם גרמו זה שנולד משה רבינו ע"ה בחודש אדר
- נו ..... ויאמר המן וגו' ישנו עם אחד מפורד ומופרד בין העמים וגו' (ח, א).
- אם יש שלום בישראל אין כל אומה ולשון שולטת בהם
- נו ..... ישנו עם אחד מפורד ומופרד בין העמים (אסתר ג, ח).
- אמאי אין ישראל עובדים ע"ז, הא כתיב אחרי רבים להטות
על פי דת שלהם צריכים הם להיות משונים
- נו ..... ואת דתי המלך אינם עושים (ח, ג).
- אין רצון היהודים לקחת וללמוד שום דבר מדתי המלך
כשישראל דבוקים בה' אינם בטלים ברוב
- נו ..... אם על המלך טוב יכתב לאבדם (ט, א).
- כיון שהגזירה לא חתומה בדם - אפשר עוד להנצל
ועשרת אלפים כבר כסף אשכול על ידי עושי המלאכה להביא אל גנוי המלך וגו' ויאמר
- נח ..... המלך להמן הכסף נתון לך וגו' (ט, ב).
- כל הבעלי מלאכה שבמדינה ודאי ינדבו כסף על מנת לאבד משיגי גבולם
- נח ..... הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך (יא, א).
- העץ נתון לך, והיהודים יעשו עם העץ כמו שהיה טוב בעיניך לעשות להם
- נח ..... והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה (טו, א).
- דוקא יושבי העיר שושן שאכלו ושתו יחד עם שכניהם העכו"ם נתקשו להבין שנאתם

פרק ד

- ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנאי המלך ביהודים לאבדם (ד, י) ..... נט
- מנין ידע מרדכי שהכוונה היה באמת להרוג ולאבד את כל היהודים
 ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך וגו' כי אם החרש תחרישי בעת הזאת
 רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר (ד, יג-יד) ..... נט
- מרדכי לא רצה שישועת ישראל תבוא מן הסיטרא אחרא
 לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן (ד, טו) ..... נט
- כשישראל באחדות לא תאונה להם כל רעה
 וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו (ד, טז) ..... נט
- הוראת שעה נאמר לאסתר לבטל גם אכילת מצוה
 ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צוהתה עליו אסתר (ד, יז) ..... סא
- מרדכי רצה שהצמים יהיו דוקא מאותם שלא חטאו בסעודתו של אחשוורוש
 איך התענו, והא ביטלו מצוות אכילת מצה

פרק ה

- ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (ה, א) ..... סא
- ממה שרואין ברוה"ק אין ראייה שהיא נביאה
 אסתר לבשה רוח הקודש להסתכל אולי עתיד לצאת ממנו זרע מעליא
 ומחר אעשה כדבר המלך (ה, ב) ..... סב
- עמלק כל מגמתו להרע לה' ולעמו, על כן הקב"ה מאריך אפו להוסיף על ענשם

פרק ו

- וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש וגו' (ו, א) ..... סב
- בני המן רצו שמרדכי לא יקבל שכר על הצלת המלך
 ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה
 עמו דבר (ו, א) ..... סג
- אם שמו כתוב בספר הזכרונות, בלתי ספק כבר נעשה עמו איזה כבוד
 ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו וגו' (ו, א-ב) ..... סג
- זה שהמלך חפץ ביקרו, זה כבר השכר היותר גדול אף בלי מתנות
 והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש (אסתר ו, ב) ..... סג
- המן היה נדחף על ידי כל רואיו מחמת ריחו שהיה נודף
 אם מזרע היהודים מרדכי...לא תוכל לו כי נפל תפול לפניו (ו, ג) ..... סג
- אם מרדכי בעל רחמים, תוכל לו כשתפול לפני רגליו ויכמרו רחמיו
 כשלאיש מוצלח הרע מולו אז נסתלקו כל אהביו
 עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן (ו, ד) ..... סד
- מוחסדי ה' שלא הניח לחכמים ורש אשתו לגמור דבריהם

פרק ז

- ויאמר המלך אחשוורוש וגו' מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן (ז, א) ..... סד
- המן בתחבולה אמר למלך כי כדאי לאבד כל הדתות האחרות חוץ מדתי המלך
 ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה (ז, א) ..... סה
- האויב הנגלה והאויב הנסתר
 ויאמר הרבונה וגו' גבוה חמשים אמה (ז, ב) ..... סה
- מנין ידע חרבונה - אלא על כרחך שהיה שם בעצה

פרק ה

- 10 ..... ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (אסתר ה, ב) .
- דרכו של הקב"ה להשפיע לרשעים טובה וברכה ואח"כ נוטלה מהם ונותנה לצדיקים
הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ וגו', ואתם כתבו על היהודים כטוב
בעיניכם וגו' כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך אין להשיב (ח, ט) .
- 15 ..... המכתב הראשון נכתב על שם המלך או על שם המן?
- 15 ..... והדת נתנה בשושן הבירה (ח, טד) .
- רמז למה שהדר קבלוה באהבה
ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחזר ועטרת זהב גדולה ותכריך בויז
וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה (ח, טו) .
- 15 ..... ראו כי מרדכי היהודי עודנו לבוש עם הטלית קטן אף אחר שעלה לגדולה

פרק ט

- 15 ..... על כן היהודים הפריזים וכו' שמחה ומשתה ויום טוב (אסתר ט, ט) .
- בשעת הנס השמחה גורם את המשתה, אבל לדורות המשתה מעורר השמחה
כיוון שלא קבלוהו עליהם ליו"ט, תקנו מתנות לאביונים כדי שלא יפסידו העניים
- 15 ..... לעשות אותם ימי משתה ושמחה (ט, טב) .
- העשירים והעניים מתרגשים משני עניינים הפכיים
- 15 ..... על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור (ט, טז) .
- עיקר הישועה הוא על ידי הגורל ולכן נקרא על שמו
- 15 ..... קימו וקבלו היהודים וגו' (ט, טז) .
- מתחילה לא קיימו מה שקבלו מכח טענת מודעה ואונס, ואח"כ נגלה להם שהוא רצון
תשובה ברצון ובלב שלם מועיל אפילו בע"ז - לא תשובה הבאה מכח צרה ואונס
איך הוסיפו מצות חנוכה ופורים, לפני שקיימו העיקר המושלת עליהם
מנא ידעינן דאסתר ברוה"ק נאמרה
מנא לן למידרש ב' דרשות בפסוק אחד
שנאת ישראל בא בשביל התורה והמצוות שקבלנו
בימי אחשורוש ראו שאף שאכלו ושתו עמהם מ"מ נחתם ונחתם להשמדם
- 15 ..... קימו וקבלו היהודים וגו' (ט, טז) .
- למדו ב' עניינים מפסוק אחד - חד מן הקרי וחד מן הכתיב
- 15 ..... קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם... ולא יעבור (אסתר ט, טז) .
- בענין עובר לעשייתן - ומשמעות המלה "עובר"
- 15 ..... ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם (אסתר ט, טז) .
- אנשי כנה"ג התנבאו ברוח קדשם שאחריהם יעמוד בי"ד אחרת ומוציא עוד זמנים אחרים
מי שהוא חפשי בדעות אף כי לא נוכל לתארו בשם יהודי, עם כל זה מזרע היהודי הוא
- 15 ..... ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר (ט, טז) .
- מה שנקראת אסתר מלשון הסתרה, הוי קיום שפורים היה נס, וראויים ליכתב בספר

פרק י

- 15 ..... וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים (א, י) .
- רמז הנפלא על מלכות אחשורוש
אף שניצלנו מגזירות אחשורוש - אבל ע"י מסים אכתי עבדיו אן
- 15 ..... וכל מעשה תקפו וגבורתו וגו' הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס (ב, י) .
- 15 ..... תקפו וגבורתו של מרדכי כתובים בדברי הימים, אבל נס פורים היה בהשגחה עליונה...

הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול היהודים (י, ב-ג).

החידוש על מרדכי שנשאר בחשיבותו גם אחר שעלה לגדולה ורציו לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (י, ג).
מרדכי לא היה יכול למלאות בקשת כל יחיד, כדי שיהיה לו כח לפעול בעד הכלל מרדכי היה מוכיח לבני דורו, על כן לא היה אהוב אצל כולם

שושנת יעקב

ארור המן אשר בקש לאבדי ברוך מרדכי היהודי (שושנת יעקב)
אמאי צריכים לקלל את המן הלא היה רק שלוחא דרחמנא
ארור המן אשר ביקש לאבד ברוך מרדכי היהודי וגם הרבונה זכור לטוב (שושנת יעקב)
מגלגלין זכות ע"י זכאי

אין אביר כמרדכי

עז

ברכת המזון

עח

שבע ברכות

ברוך אתה ה' יוצר האדם (שבע ברכות)
אמאי מברכין יוצר האדם - הא נוח לאדם שלא נברא?
נוח לאדם שלא נברא - היינו בסתם בני אדם, אבל צדיק אשריו ואשרי דורו
יוצר האדם קאי על יצירת מין האנושי אשר בו הרבה צדיקים, ולזה נאה לברך

פנינים לעת מצוא

פז

אמאי נחלקו ב"ש וב"ה אם נוח לו שנברא - הא מאי דהוה הוה
נוח לו לאדם שנברא - אבל אוי לו למי שצריך לבוא בגלגול פעם ב' לעולם
אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו גם זה ראיתי אני כי מיד
האלקים היא (קהלת ב, כד).
למה לא נאמר אצל בריאת האדם "טוב": ההבדל בין "שלימות המציאות" ל"שלימות התכלית"
שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה (שבע ברכות).
ההבדל בין ששון לשמחה ובין שמחת הבנים ותקות העקרה
שמח תשמח רעים אהובים

פח

שהשמחה תהי' במה שהם רעים אהובים ולא תלוי' בדבר
אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה וכו' (שבע ברכות)
התפילה שמחה נוכח לשמוע קול השמחה ברחובות ושוקים בלי פחד מן הגוים

צ

עניני נישואין

כיצד מרקדין לפני הכלה וכו' כלה נאה וחסודה (כתובות ז, א).
אפי' אם אין הכלה נאה מ"מ יש לשבחה במעשיה הטובים והנאים
בית שמאי ובית הלל לשיטתם

צא

- אמרי ליה רבנן לרב המנונא זוטא בהלולא דבר ברי דרבינא לישרי לן מר אמר להו זוי לן דמיתנן זוי לן דמיתנן א"ל אנן מזה נעני בתוך א"ל הי תורה והי מצוה דמגנו עלן (ברכות לא א) ..... צא
- באיזה אופן שישבח הכלה יתחייב מיתה
אם אינה נאה ביופי - עכ"פ ראוי לשבחה במעשיה
- צב ..... **מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'** (משלי יח כב)
- כשהזיווג היא לשם שמים ולא בעבור ממון או תאוה גשמית יהא עולה יפה
כשהזיווג היא לשם שמים אז נקרא "טוב"
כשנושא לשם ממון וכו' רק הוא בעצמו צריך לשמוח אבל לשם שמים כולם שמחים
אשה טובה אינה מצויה כל כך אבל אשה רעה נמצאת תמיד
- צד ..... **בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת** (משלי יח טד)
- מה שנושאין אשה לשם ממון ירושה הוא לנו מאבותינו, אבל רצון ה' הוא שתהי' אשה משכלת
- צד ..... **אעשה לו עזר כנגדו** (בראשית ב יח)
- יצחק התפלל לנוכח אשתו שיהיה טבעו נגד טבע אשתו, ואז יוכל להוליד
- צד ..... **כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן** (קידושין ג א)
- צריך לגרש תחלה שורש הרע שבטובו כדי לזכך את נפשו ולטהרו ואח"כ תוכל לשרות עליו הקדושה
- צה ..... **הרי את מקודשת לי** (קידושין ה ב)
- למה לוקחים עוד היום טבעת שאין בה אבן
- צה ..... **כדת משה וישראל** (כל ב)
- הלא כל המצוות אנו עושים כדת משה וישראל ואף על פי כן אין אומרים כן לפני קיומן
כמו התורה"ק, כן הכלה שניתנה במתנה להחתן צריך לכבדה מאד משום כבוד הנותן ית"ש

הסכמה

מאת הגאון הגדול רבי חיים מאיר הלוי ואזנר זצוק"ל אב"ד זכרון מאיר בעל מחשבת הלוי

חיים מאיר הלוי ואזנר

בלאאמור מרן בעל שבת הלוי זצוק"ל

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני ברק

בס"ד, כ' אדר ב' תשע"ט

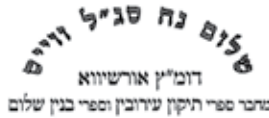
הובא לפני ספר "פניני ילקוט הגרשוני" על התורה ומועדים, מילין בסומין שנלקטו מתוך הספרים הנודעים בשערים המצויינים בהלכה ובאגדה, "ילקוט הגרשוני" בכל מקצועות התורה, חיברם הגאון המפורסם בדורו רבי גרשון שטערן זצוק"ל אבד"ק 'לודאש', ומגדולי תלמידי המהר"ם שיק, חתן סופר, וקול אריה זכותם יגן עלינו.

ובאשר אין ספריו זקוקים להסכמה, לא נצרכא אלא לברכה ולהחזקת טובה להאי גברא רבא ויקירא מוה"ר חיים יוסף בערנאטה שליט"א על פעלו הטוב לפרוש אור לפני הדורשים בד"ת ויראה, להנות ולהגות בו מידי שבת בשבתו, ויזכהו השי"ת לישב באהלה של תורה כל הימים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריות נופא ונהורא מעליא וכטו"ם.

החותם בברכת התורה
החתימה

הסכמה

מאת הגאון הגדול רבי יחזקאל רוטה זצוק"ל אבד"ק קארלסבורג בעל עמק התשובה
(שהצטרף למכתב תלמידו יבלח"ט הגאון בעל בנין שלום שליט"א)

בעושה"ת

יום ג' כ"ח למרחשון לסדר הביאה לי ציד ועשה לי מעשמים' תשע"ט לפ"ק

מה נכבד היום, בהגלות גלות תעלומות חכמה פנינים יקרים ציצים ופרחים בהלכה ואגדה ודרוש מספרו של הא' ספרא הבא לישראל הגאון המפורסם ברורו רבי נרשון שמשון זצוק"ל אבד"ק מאראש-לודאש שברומניה יע"א, אשר השקף ברובו בקיאותו פנינו מרגליות מראשונים ואחרונים מפענת נעלמים אשר צפונים וממונים כחדרי משכיות ספרדים, והענין את עולם התורה כשנים עשר רכבי 'ילקוט הגרשוני' כרכים מלאים כל טוב, וכבר עלה בהסכמה מנאוני תקיפי קמאי כשנרפס לראשונה בספרו 'ילקוט הגרשוני על אהיות, ותי יבוא אחר המקל, מי לנו להעיד על אדם גדול בענקים, הלא ידועה לכל תוקף וגדולת ספרי 'ילקוט הגרשוני' ואך למוטר להרבות בשכתו, כי מי לא שמע את פרשת גדולת הספרים, והוא מן הספרים הראשונים שנרפסו פה עלי ארצות אמעריקע לאחר החורבן הנקרא מלחמת העולם השני', וקפצו עלי בנינו, וחרינו שחי' הספרים מצויים גם בבית אמ"ר ז"ל, והינו משתעשע הרבה בהם כמיני בחרותי, שהוא מלא גודש בהלכה ובאגדה רכבי דכולי ביה.

אך כאתי בזה להודות למע"כ ידידנו הרב הנכבד והנעלה מו"ה חיים יוסף כענאמט נ"ו שירד בננים להשביח מקחו של צדיק, כעריכת חרשה ומפוארה, באותיות בהירות ומאירות עינים, ע"פ סדר פרישות התורה במוב טעם ודעת, רבני' מראה מקומות, וקשר לו כחרים בראש כל ענין, ובפיסקו והלוקת המאמרים לקטעים, כאשר עיניכם תחזינה מישרים, ומעתה יהי דבר השוה לכל נפש לשתות לצמאן ממעטנו במוב ובנעמים.

ויהי' שזוכרו השי"ת לבצע את מחשבתו הטובה במהרה לטרך על המוגמר מתוך רוב נחת, וזכות המוכרז תעמוד לו להתברך בכל מיילי רמיטב, ובוודאי יהא למליץ לכל המתעסקים להפיץ תורתו, וכשאלות המוכרז במצבתו שכתב בתה"ד כ'תורה עמלתי, נ'עמנה מעמתי, מ'פריה ומטובה לרבים שלחן ערכתי, ש'אל אשאל ואבקשה מאלוץ בערי, ה'ספרים שחברתי ימליצו טוב בערי וכו', ז"ע אכ"ר.

מברכת התורה

לחיי

אחרי ראותי מכתב הנ"ל משייכ ידידנו חשנו כבוד הרהגה"צ דומ"ץ אורשווא שליט"א בעמח"ס בנין שלום ותיקון עירובין, אמרתו לבא נייכ לחזק את הרה"ח המו"מ וכי כמנהג"ר חיים יוסף בערנאטה שיחי', דטוב עשה בעמיו לאידמסא אידרא את תורת ילקוט הגרשוני ולחדש זיוו והדרו באותיות מאירות עינים ובסידור טוב וישר כי רב גובריה וחיליה בעולם התורה, וישמחו ויגילו דרשיי ה' לקראת חודו והדרו להנות מאור תורתו הגנוז בספריו, וזכות גדול הוא לכבוד המו"ל הנ"ל שקיבל על עצמו כיו, וקורא אני עליו חכם לב וקח מצות, ובוודאי יגן עליו להתברך בכל מילי דמיטב בשפע רב ולהצלחה בכל הענינים, ומצות נורדת מצוה היות שעוסק בלי ליאות לחדש הדר ספ"ייק ברוב פאר והדר עייכ זכו ליה משמאי גם למחוק של אותו גאון, ולכל מבקשי ויראי ה' פונה אני בדברי אלה להביא ברכה מרובה בבתיכם עיי קניית ספר הנוכחי במחיר מלא, ובמהרה נוכח לתרמת קה"ת בביהמ"ק אסיי.

הנ"ח למען העוסקים בתורת הקדמונים

הק' יחזקאל

הסכמה

המכתבים נדפסו לפי סדר א-ב

אברהם יצחק אולמאן

חבר הברית העדה החרדית
ורב שכונת נבעת שאול
פעיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד

הובא לפני ספר יקר הערכין נקרא שמו להפארה פניני ילקוט הגרשוני על התורה ומועדים מלוקט מספרי הגאון הצדיק ר' גרשון שטערן אבדי"ק מלודאש בעהמ"ס ילקוט הגרשוני י"ב חלקים אשר ליקט וסידר הרה"ח מו"ה חיים יוסף בערנטאטה שליט"א מברוקלין ומוציא לאור ברוב פאר והדר וקיבל ע"ז רשות מיורשי הגה"צ, החיים אתנו אשר שמחים ומעודדים אותו ע"ז, וזכרתי ימים מקדם אשר סיפר אא"ז הרה"ג ר' אלימלך גאלדשטיין זצ"ל בעהמ"ס אמירה יפה, שפעם א' הגיע הגה"צ בעל ילקוט הגרשוני לשיבת רבו הגאון האדיר מהר"מ פארהאנד זצ"ל אבדי"ק מאקאווא ואמר להתלמידים שהוא מוכן לדרוש בכל דף שבש"ס דרוש, והבחורים ניסו אותו בכמה וכמה מקומות והרי לפלא – ורבות נהנתי מספריו שנמצאים כרשותי על אנרות הש"ס ועל שו"ע או"ח וו"ד, ע"כ די תבון עמו בהסכמה שזכה במהרה להוציא לאורה הספר ולזכות את הרבים, וצירפתי לספרו איזה ד"ת והערות על ד"ק להראות כי תביכים ד"ק עלינו.

וה"ש פעיה"ק ת"ו יום ה' ל"ס ראשי הממוט לבני ישראל לאמר כ"ב תמוז תשע"ט פעיה"ק ירושלים ת"ז, נאם *אברהם יצחק אולמאן*

A handwritten signature in blue ink, "אברהם יצחק אולמאן", is written over a circular blue stamp. The stamp contains the text: "אברהם יצחק אולמאן", "חבר הברית העדה החרדית", "ורב שכונת נבעת שאול", and "פעיה"ק ירושלים תובכ"א".

* ההערות יודפסו
ב"הערות לפנינים" ועל מקומם

הריני מצטרף לדברי הסכמה וברכה של ידידי הגאון הגדול מהר"א אולמאן שליט"א חבר הביד"ץ פעיה"ק ת"ו, ויזכה הרב המלמט והמסדר מוה"ר חיים יוסף בערנטאטה שליט"א לברך על המוגמר ולהוציא לאור עולם את הפנינים המפורים בספרי הגה"צ המפורסם בעל ילקוט הגרשוני זצ"ל, ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך שפע ברכה והצלחה וכטו"ס.

הצ"ח
יצחק אולמאן

A circular blue stamp with the text: "יצחק אצחק אולמאן", "רב ואב"ד", "בית המדרש האשכנזי", and "פעיה"ק ירושלים תובכ"א".

הסכמה

בן ציון הכהן שטראסער אב"ד דק"ק נייטרא ב.פ. יצ"ו

בעזהשי"ת
כ"ו לחדש אלול תשע"ח לפ"ק

הן מודעת זאת בכל הארץ יקרת ערך ספרי הגאון הגדול המפורסם בדורו כקש"ת רבי גרשון שטערן זצוק"ל אבד"ק מאראש-לודאש במדינת הגר, מגדולי תלמידי מרנן בעל מהר"ם שיק, התן סופר, וקול אר"י זצוק"ל, אשר האיר פני תבל בחיבוריו היקרים "ילקוט הגרשוני" בכל מקצועות התורה, וכפי אשר העידו עליו גדולי דורו שעיטרו חיבוריו הרבים עם הסכמותיהם והערותיהם.

כמו כן היו הרבה מגדולי הדור ההוא עומדים אתו בחילופי מכתבים, והיו ת"ח משתעשעין בדבריו ונהנין מחריפותו ובקיאותו הנפלאה, ומדרשותיו ורעיוניו המבריקים. אבל דא עקא כי אחר המלחמה הנוראה לא הי' הדור החדש מכיר ערכו של ספריו הנפלאים ודבריו המתוקים שנאמרו בטוב טעם ודעת.

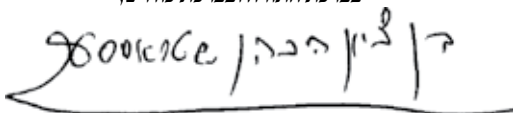
ובכן כאשר הובאו לפני עלים לתרופה פנינים מתורתו, אשר יגע וטרח ולקט וערך ומצא כדי מדתו כבוד הרב הנכבד והנעלה מו"ה חיים יוסף בערנאטה נ"י, וכוונתו רצוי' לזכות את הרבים בתורתו של הגאון ז"ל, ברכתי עליהם ברכת הנהנין על המאמרים היפים ובאופן שהם מסודרים, ופנים חדשות באו לכאן. ומעתה ישעום הדור שלנו מנופת צוף דבש אמריו הנעימים וליקוטיו היקרים המפורזים בהכרכים המרובים שחיבר בהלכה באגדה.

והנה, בזמן האחרון קבלתי ממנו כמה פעמים לרגל המועדים הבאים לקראתנו, קונטרסים מסודרים מתורתו של הגאון המחבר זצ"ל מלאים זיו ומפיקים נוגה, וכל פעם שעוברים על מאמר אחד משתוקקים לעוד מאמר ומאמר בבחינת אכלתי ואוכל עוד, וב"ה אור הספר מוסיף והולך.

ובלי ספק כי המחבר שהיה גאון בתורה וצדיק במעשיו נהנה בעוה"ב על שמאמריו וציצים ופרחים שעשה לתורה, לא יהיו מונחים עוד בקרן זוית, אלא עולה ויעלה על שלחן מלכים, תלמידי חכמים ובעלי בתים זקנים עם בחורים והכל בזכותו של הרב הנכבד הנ"ל, וע"י חכמה ומלאכה שהוא מכניס בזה עד שיהיה "תורה מפוארה בכלי מפואר".

לכן הנני בברכה, תחזקנה ידיכם להמשיך עבודתכם החשובה, והקב"ה ישלח ברכה והצלחה במעשי ידיכם, ולברך על המוגמר לעת מצוא.

בברכת התורה ובברכת כוח"ט,

בן ציון הכהן שטראסער

הסכמה

RABBI G. BERKOWITZ
39 SATMAR DR. #201
MONROE, NY 10950
845-783-8715-8

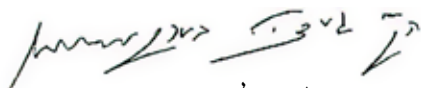
שלום אליקים
געציל בערקאוויטש
דומ"ץ קרית יואל יצ"ו

בס"ד

כן בקודש חזיתי אוצר גדול ונחמד, ה"ה ספרי פניני ילקוט הגרשוני, נתחלק לכמה שערים, והם תוכן הדברים של מאמרים מובחרים, ציצים ופרחים מתוקים לחיך כל אוכל, הנמצאים בכל ספרי ילקוט הגרשוני של הגאון הגדול המפורסם רבי גרשון שטערן אבד"ק מ'לודאש ז"ל, אשר חשף בזרוע בקיאותו פניני מרגליות מראשונים ואחרונים, מפענח נעלמים אשר צפונים וטמונים בחדרי משכיות ספריהם, ונלקטו כעת בטוב טעם ודעת בסדר יפה אף נעים, להקל בזה על הקורא לרוץ בהם להתבשר ולהתחמם בדבריו הנחמדים, ובפרט בפנינים לשבתות ולמועדים, והוא מעשי ידי אומן הרבני היקר החסיד הנכבד איש האשכולות מעוטר במעלות ובמדות, אוצר כלי חמדה, מרבה פעלים לתורה ולתעודה, מוה"ר חיים יוסף בערנאטה שליט"א אבן יקר בעיר בארא פארק, והנה הספר ילקוט הגרשוני כבר עלה בהסכמה מגאוני דורו דור דעה, שהפליגו מאוד בשבח הספר, ובאתי בזה רק לחזק את ידי הרבני החסיד הנ"ל שדבר גדול עשה בזה, ותגן עליו להתברך בכל מיילי דמיטב בשפע רב, ולהצלחה בכל ענינים, עדי נוכח לביאת גוא"צ בב"א.

ובאעה"ח ג' לסדר אשר תשים לפניהם (כשחן הערוך)

תשפ"ב לפ"ק פה קרית יואל

הק' געציל בערקאוויטש

* ההערה יודפס ב"הערות לפנינים" ועל מקומם

פורים

חודש אדר

משנכנס אדר מרבין

בשמחה (תענית כט, א)

בשנת העיבור מרבין בשמחה רק אדר ב' - ובלי פסח לא היה לישראל פורים

פירש רש"י משנכנס אדר ימי נסים היו לישראל פורים ופסח עכ"ל, והוא תמוה, דפסח הוא בניסן ומאי ענינו לאדר. (ועיין בתשובות חתם סופר ז"ל אורח חיים (סימן ק"ס בד"ה א"נ וכו') מה שכתב בזה ודבריו צ"ע קצת).

והנה בפורים העבר עלינו לטובה כטוב לבי ביין אמרתי לפרש דברי רש"י ז"ל בב' אופנים:

א. יש לומר כוונת רש"י להודיענו דבשנת העיבור אין מרבין בשמחה רק באדר שני מטעם מסמך גאולה לגאולה עדיף, כמבואר במגילה (ו ב) ופירש רש"י שם גאולה לגאולה - פורים לפסח, יעויין שם.

וזה כוונת רש"י משנכנס אדר - ואיזה אדר - לזה כתב רש"י ימי נסים היו לישראל, פורים ופסח - הוי אומר משנכנס אדר - היינו אדר שני מטעם מסמך גאולה לגאולה פורים לפסח, וא"ש ודו"ק.

מה שלקחו השם במסירת נפש שלא כדרך הטבע עמדה להם שעברו הירדן שלא כדרך הטבע

ב. יש לפרש כוונת רש"י ז"ל דלולא פסח לא היה

פורים וכדאיתא בפסיקתא (מובא בילקוט יהושע ד' ובילקוט אליעזר ערך פורים אות נח), אכילת הפסח עמדה להם בימי המן, דכתיב (שמות יב ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכתיב (אסתר ו א) בלילה ההוא נדרה שנת המלך.

וביאור הדברים בדרך דרוש תמצא בספרי ילקוט הגרשוני (יהושע סימן ד) יעויין שם [ז"ל:]

והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד ט) בילקוט בשם הפסיקתא - אמר ר' לוי לקיחת הפסח עמדה להם בירדן דכתיב (שמות יב ג) בעשור לחודש הזה ויקחו להם וגו' וכתיב התם (יהושע ד ט) והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש, אכילת הפסח עמדה להם בימי המן דכתיב (שמות יב ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה וכתיב (אסתר ו א) בלילה ההוא נדרה שנת המלך, והוא פלא. (ועיין בספר מעשה ידי יוצר" על הגדה של פסח בדרוש לשבת הגדול שפירש בדרך רחוקה).

ולי נראה דידוע מה שכתב בספר באר מים חיים (שמות ט ג) דאדם העובד ה' במסירות הנפש שלא כדרך הטבע הקדוש ב"ה גם כן מתנהג עמו כן, ומנהיגו בהנהגה נסית שלא כדרך הטבע. והנה מה שלקחו ישראל הפסח מבעשור וקשרו אותו

מאורות הילקוט

א. להג"ר שלמה קלווער זצ"ל.

ב. ז"ל בתוך הדברים: והוא אינו חושש לכחו גופו וטבעו ומזוגו כי ישבר כל כחותיו לשם ה' ויצער עצמו ללימוד התורה בכל כוחו ביום ובלילה ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה כי אם מעט מן המעט מה שהוא בהכרח גדול, וגם הוא לא ישיגה על הקרירות בסוכה ובמקוה כי לבו בוער בקרבו למצות ה' עד אשר אינו חושש לקרירות גופו ומדקדק בדקדוקי מצוות ככל אשר יוכל בכל מאמציו כוחו, ולא יריגש ולא יחוש כלל על טבעו ומזוגו כי הולך למעלה למעלה מטבעו... וכנגדו הקב"ה מעורר עליו מלמעלה ועושה לו נסים

ישראל קודם מתן תורה היה להם דין ישראל, אז אין חטא במכירת יוסף דהא רק חשבו לרעה ואלקים חשבה לטובה, ובישראל מחשבה רעה אין מצטרף למעשה עיין שם. והנה מאכילת הפסח מוכח דהיה להם דין ישראל קודם מתן תורה, דהא בן נח אסור לאכול פסח כמו שנאמר כל בן נגר לא יאכל בו (עיין צ"ח פסחים עג), אם כן יש להם תירוץ על מכירת יוסף, כיון שלא חטאו רק במחשבה ובישראל מחשבה רעה אין מצטרף למעשה, והיינו דקאמר אכילת הפסח עמדה להם בימי המן, ואתי שפיר נכון בעוה"ת.

וזה כוונת רש"י ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, דלולא שהי' פסח לא הי' פורים, וא"ש ודו"ק. [עכ"ל רבינו שם].

ניסן הוא כאדר לענין השמחה

אמנם אף על פי כן נלע"ד האמת בזה הוא מה שכתב בעין יוסף שעל העין יעקב לכאן בשם האליהו רבה ז"ל דמוכח מפירוש רש"י זה דגם ניסן הוא כאדר, ולכך כתב רש"י פורים ופסח, משום דהיה קשה לרש"י נימא נמי משנכנס ניסן, לכן פירש דבאמת כן כוונתו משנכנס אדר שהם פורים ופסח עכ"ל.

(אגדות הש"ס - מגילה כט א)

בכרעי המטה היה במסירות הנפש, כמו שכתוב (שמות ח כב) הן נזבה את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונן, על כן זכות העבודה הזאת שהיה במסירת נפש שלא כדרך הטבע היא שעמדה להם בעשור לחודש שעברו הירדן ביבשה שלא כדרך הטבע, וא"ש.

ומה שכתב אכילת הפסח עמדה להם בימי המן, יש לומר משום דבימי המן נתחייבו כליה על שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר כדאייתא במגילה (יב א), אמנם לעומת זה היה להם זכות שאכלו את הפסח צלי אש כדי לקיים (דברים ז כה) פסילי אלהיהן תשרפון באש, וזכות הוה היא שעומדת להם בימי המן.

כיון שאכלו מן הפסח ע"כ היה להם דין ישראל, וא"כ היה להם תירוץ על מכירת יוסף ולא היו חייבים כליה בימי המן

ובדרך דרוש נראה לי, דהנה מבואר במדרש (אסתר רבה פרשה ז) דבימי המן נתגלגל עליהם חטא מכירת יוסף, אתם מוכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר וישבו לאכול, הייכם אין אחשוורוש מוכר אתכם להמן אלא מתוך מאכל ומשתה שנא' והמלך והמן ישבו לשתות (ועיין תפארת הגרשוני פרשת בלק דבר נאה בזה).

והנה כתב בספר ערבי נחל (סוף פרשת ויחי) דאם

משלוח מנות ומתנות לאביונים

ובירושלמי דכאן (סוף הלכה ד) איתא הלשון ר' יודן נשייא שלח לר' הושיעה רבה חדא עטם (כמו אטמא) וחד לגין דחמר, שלח ואמר ליה קיימת בנו ומתנות לאביונים, חזר ושלח ליה חד עיגל (עוגה) וחד גרם דחמר, ואמר ליה קיימת בנו 'ומשלוח מנות איש לרעהו'.

ואולי פליגי בזה בבלי וירושלמי אי נכון לקיים ב' המצוות בבת אחת משום אין עושין מצוות חבילות

ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר ט, כב)

אם נכון לקיים שני המצוות ביחד

(במסכת מגילה דף ז א) ר' יהודה הנשיא שלח ליה לרב אושעיא אטמא דעגלא תילתא (ירך של עגל שלישי לבטן, שהוא המשובה ביותר) וגרבא דחמרא (בקבוק יין) שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

מאורות הילקוט

נפלאים נגלים ונראים לעין כל שהוא בדרך הטבע כמו (תענית כ"ה) מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וכו' וכן (חולין ז.) פלוג לי מימך כזכור לעיל.

שלח לר' הושיעה רבה וכו', שלח ואמר ליה קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו. [ר' יודן נשייא שלח לרבי הושיעה רבה חדא עטם וחד לגין דחמר שלח וא"ל קיימת בנו ומתנות לאביונים (אסתר ט), חזר ושלח ליה חד עיגל וחד גרב דחמר שלח וא"ל קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו].

ולכאורה קשה, הלא בדברי חז"ל אלה וכמו כן במגילת אסתר גופיה, המלה "איש" שפת יתר היא, והוי ליה לכתוב ומשלוח מנות לרעהו.

לכן נראה לי לבאר בדברי חכמים וחידותם, שר' הושיעה רבה רמז בתשובתו לר' יהודה הנשיא: קיימת בנו משלוח מנות איש (כמו של איש) לרעהו, כי הוא היה נשיא דורו ומרבים העם לשלוח לו מנות גדולות, ותהי לאל ידו לשלוח מנות איש (כמו של איש), לרעהו.

שמעון בהג"מ (בן הגאון מורינו) משה סופר זצ"לה"ה. עכ"ל הטהור (אגדות הש"ס - מגילה ז א - ר' יהודה הנשיא)

חבילות (סוטה ח א) ודו"ק, ואין כאן מקומו להאריך.
(אגדות הש"ס - מגילה ז א - ר' יהודה הנשיא)

משלוח מנות מיוחדת ששלח הגאון
ר' שמעון סופר זצ"ל

ובספר כתר כהונה מובא בזה הלשון:

בשנת תרכ"א כשנתקבל הגאון ר' שמעון סופר לאבדק"ק קראקא, בפורים הראשון לנשיאותו שלח משלוח מנות להגאונים מ' אברהם יענער ומ' משה יעקב דעמביצער זצ"ל. להראשון שלח תפוח, ובקליפתו עשה חזר עגול, ויתן לתוכו אדום זהב, ולהשני שלח 'י רובל כסף בצירוף צלוחית יין ובצירוף מכתב, וזה לשונו:

ב"ה פורים תרכ"א לפ"ק.

שמחת פורים לאיש הגדול בענקים הרב הגאון מ' משה יעקב דעמביצער נ"י.

בירושלמי מגילה (פרק א הלכה ד) איתא ר' יודן נשיא

משתה ושמחה

באמת קשה מדוע יום טוב אסור בעשיית מלאכה - דבשלמא שבת כתוב בו הטעם (בראשית ב ג) כי בו שבת מכל מלאכתו וגו' אבל יום טוב למה יהיה אסור, ואמר משום דלעולם המלאכה הוא העדר הבטחון, ורק שהש"ת ברא כן שיתנהג העולם על פי הטבע.

אמנם בכל יום טוב שנתגלה בו הניסים ודבר שנחקק בזמן הוא מתקיים לעולם, אם כן כשיגיע אותו יום שנעשה בו הנס אז אינו משמש הטבע

שמחה ומשתה ויום טוב (אסתר ט, ט)

ביום שנעשה נס אין משמש הטבע - ועשיית מלאכה הוא מראה על העדר בטחון

[בספר הק' הישר והטוב להגאון הק' מ' צבי הירש זצ"ל מליסקא] כתב בשם הגאון ק"ר מ' משה טייטלבוים זצ"ל על מאמר חז"ל (מגילה ה ב) מלאכה לא קבילו עליהו, דמיעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב, דהנה

מאורות הילקוט

ג. הערת ידידנו בעל בנין שלום שליט"א: ע"ע מש"כ רבינו בזה בשו"ע או"ח סי' רצט (אות קטן א) שכתב להקשות ע"ד השו"ת חסד לאברהם (תאומים, מהדו"ת או"ח סי' פג) עיי"ש.

ובגוף הענין זכה לכוון בזה לדברי השו"ת כתב סופר (אורח חיים סימן קלט) שכתב וז"ל: ...ויש לי מקום עיון אם יש בזה משום אין עושין מצות חבילות לצאת משלוח מנות ומתנות לאביונים כבי"א, או לקיים משלוח מנות במענת מעשר, ואפשר לו בלא"ה. ואפשר שזהו טעמא דירושלמי דמשמע משלוח לו קיימת בנו רק מתנות לאביונים ומשלוח מנות לא יצא, וי"ל בדיעבד אם מתכווין לשני' כבי"א יצא אלא שאין נכון לעשות כן לכיון לשנים משום חבילות, ולכן שלח לו קיימת בנו רבינו מתנות לאביונים לבד כי מסתמא לא לצאת ידי שניהם התכוונת דאין עושין מצות חבילות וגם אני לא קבלתי רק למתנות לאביונים ולא עבור משלוח מנות ממילא לא קיימת רק מתנות לאביונים ע"כ, וע"ע בשו"ת בית שערים (או"ח סי' נג).

ד. ראב"ד קראקא. בעמ"ח מימי הדעת.

ה. הרה"ק בעל ישמח משה זצ"ל.

לאסור המלאכה, אבל לישראל לא ניכר להם הנס שהיה נראה להם הכל רק כדרך הטבע על ידי שאבה המלך לאסתר, וגם על ידי מרדכי שהציל את המלך ממות לחיים, על כן לא רצו לקבל עליהם לעשות יום טוב, ע"כ דפח"ח¹.

(אגדות הש"ס - אבות - לקוטים נחמדים)

כלל, ואז המלאכה הוא העדר הבטחון, לכן אסור בעשיית מלאכה.

למרדכי ואסתר שראו יד ה', בקשו לאסור מלאכה, אבל לישראל נדמה כטבע ואין טעם לאסור

והנה מרדכי ואסתר ראו היטב הנס שנעשה בפורים, על כן רצו לעשות בו יום טוב ובקשו

קימו וקבלו

(ועיין באנון יעקב שבגליון העין יעקב כאן בשם הגאון מהאמבורג הוא בעל יערות דבש ז"ל). ואני ראיתי עוד ביערות דבש (חלק ב דף קנ עמוד ד) שכתב על תירוץ התוספות הנ"ל תרתי שמעינן מינה - וצריך להבין איך יובנו תרתתי? ונראה דיש לעיין מה צריך לפסוק דקיימו למעלה מה שקבלו למטה - פשיטא, כל מה שבית דין למטה גוזרין ה' עמהם ואלהים נצב בעדת אל להסכים כל מה שבית דין ישראל עושים?

למה אין איסור כל תוסף במצות מקרא מגילה, הא אין הנביא רשאי להחדש דבר

אבל באמת אילו קבעי למגילה ופורים למצות דרבנן, פשיטא דהוא נכון, רק אם קבעו למצות קבלה כאילו היא מצוה דאורייתא ונאמרה מפי נביאים ולא מגזירת חכמים, וזה בגדר כל תוסף, ואלה המצוות - שאין נביא רשאי להחדש וכו' (מגילה ב ג), דא צריך ישוב, ולכך צריך הסכמה משמים, ולכך לא קשיא מעירובין ונטילת ידים דתיקון שלמה (עירובין כא ב), כי בתורת גזירה רשאים, והוא בכלל לא תסור כמבואר בגמרא, אבל הם עשו בתורת מצוה חדשה.

וצריך להבין באמת איך רשאי להוסיף? אבל הוא הדבר כי אמרו מודעה רבה לאורייתא רק הדר קבלוה, ואם כן בטענת פסק לאו דכל תוסף, דטענו על כולם בכלל אנוסים היינו, רק אז קבלוה ברצון, וכשקבלו הלאו דכל תוסף ברצון מחדש, היה זה

קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם (אסתר ט, כז)

אם לא קבלו התורה מרצונם שהוא העיקר האריך קבלו על עצמם פורים שהוא תוספת

אמר שמואל אי הואי התם הוי אמרי להו מילתא דעדיפא מכולהו שנאמר קימו וקבלו היהודים קימו למעלה מה שקבלו למטה. אמר רבא לכולהו אית ליה פירכא, לבר מדשמואל דלית ליה פירכא (מגילה דף ז א).

והקשו התוספות דהא רבא גופא אמר בשבת (דף פח א) שקבלו התורה שנית בימי אחשוורוש ברצון שנאמר קימו וקבלו - קימו מה שקבלו כבר [ותרצו דשמעינן מינה תרתי].

...וכעת אוסיף מה שכתב מרן חתם סופר ז"ל בחידושי שבת וגם בחידושי תורה פרשת תצוה על פי מה שכתב חובת הלבבות (שער יחוד המעשה) אין התוספות מתקבל מהקדוש ברוך הוא עד שיקיים החובה ואז יכול האדם להוסיף מדעתו.

והשתא אי סלקא דעתך לא קבלו התורה מרצונם, איך קבלו למעלה מה שקבלו עליהם תוספת פורים ומגילה?

אלא על כרחך קבלו מרצונם תורת ה', ושוב קימו למעלה תוספתם לקיים ימי הפורים האלה בזמניהם, ואתי שפיר.

מאורות הילקוט

- ו. והעיר רבינו: אלא דלשון המעתיק צריך עיון קצת, דאם כן אנו שמברכין קודם קריאת המגילה בשם ומלכות עשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, אם כן אנו מאמינים שהכל היה בדרך נס ואיך מותר לנו לעשות מלאכה בפורים, הלא ביום שנעשה בו נס עשיית מלאכה הוא העדר הבטחון, וצ"ע. ק. שוב ראיתי דלפי זה קשה נמי בחוכמה שנקבע על הנס למה מותר בעשיית מלאכה, וכל זה צריך ישוב.
- ז. וז"ל: ואמר אחד מן החסידים, מי שאין לו תוספת אין לו חובה, ואין התוספת מתקבלת עד שתרפיע החובה.

במאי קמפילגי.

וכתבו האחרונים דרב יהודה סובר שכר מצוה בהאי
עלמא איכא ולכך סובר מצות ליהנות נתנו, כיון
 שנהנה במה דמקבל שכר המצוה תיכף ומיד בעולם
 הזה. אבל רבא סובר שכר מצוה בהאי **עלמא ליכא**,
 ולכך סובר מצות לאו ליהנות נתנו, דכיון שאין
 מקבל שכר המצוה אלא בעולם הבא, לכך אין
 לחשוב להנאה. והנה מבואר בכל הש"ס דרב יהודה
 הוא תלמידיה דשמואל^ה, אם כן מסתמא שמואל
 נמי סובר בזה כרב יהודה דשכר מצוה בהאי עלמא
 איכא, ואם כן בטלה לה [טענת] מודעא רבה מכל
 וכל - דכיון דהקדוש ברוך הוא פירש עונשן ומתן
 שכרן, אם כן הוי כתליוהו וזבין דהוי זביני דאגב
 אונסא וזווי גמר ומקני, רק רבא לשיטתו דסבירא
 ליה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא שפיר קאמר "אף
 על פי כן הדר קבלוהו בימי אחשורוש שנאמר קימו
 וקבלו וכו'", אבל לשמואל אין לדרוש כן, ואייתר
 ליה קימו וקבלו לדרשה [של] קימו למעלה מה
 שקבלו למטה, ושפיר קאמר רבא לכולהו אית להו
 פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא....ודוק כי
 נכון הוא ב"ה.

[ועיין עוד מה שהבאנו דברי רבינו בפניני המועדים
 - שבועות על הפיוט "פירוש עונשן ומתן שרן".]

(אגדות הש"ס - מגילה ז א)

בתנאי לבל יהיה מקרא מגילה בכלל כל תוסיף, וכל
 תנאי קיים, ולכך הורשה במקרא מגילה להוסיף כי
 היא בכלל תנאי קבלת התורה, וזה קיימו למעלה מה
 שקבלו למטה. רק קשה הא אלה המצות [שאין
 הנביא רשאי לחדש] וכו' ולא בשמים היא, ועל זה
 אמרינן קיימו מה שקבלו כבר, ואם כן היה זה בכלל
 תנאי קבלת התורה, וא"ש, עכד"ח.

בענין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא
 ומצות לאו ליהנות נתנו

ובגוף קושיית התוספות [שקבלו התורה שנית
 בימי אחשורוש ברצון שנאמר קימו וקבלו - קימו
 מה שקבלו כבר] נראה לעניות דעתי בדרך דרוש,
 דכבר הקשו המפרשים איך אמרו מודעא רבה
 לאורייתא [טענה של אנוסים היינו], הא בשעת מתן
 תורה פירש הקדוש ברוך הוא עונשן ומתן שכרן של
 מצות (על פי פיוט ליום א' דשבועות), מכל מקום לא
 הוי תליוהו וזבין [דזביני וזבין], דתליוהו וזבין היינו
 דוקא כשנתן מעות מיד, או אמרינן אגב אונסא וזווי
 גמר ומקני, אבל מתן שכר המצוות הא אמרינן היום
 לעשותן ומחר לקבל שכרם, דשכר מצוה בהאי
 עלמא ליכא, ולכן לא מהני כשהוא באונס.

אמנם דבר זה אי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא או
 איכא, תליא בפלוגתא דרב יהודה ורבא בראש
 השנה (כח א) דרב יהודה סובר מצות ליהנות נתנו
 ורבא סובר מצות לאו ליהנות נתנו וצריך ביאור

מהצית השקל

העולם שעתידי המון לשקול שקלים על ישראל
 לפיכך הקדים שקליהן לשקליו - פירש בספר תקון
 משה^ה (הלך ב) על פי פירוש הגאון מ' מנחם כ"ץ
 ז"ל אבדק"ק צעהלים בפסוק (במדבר כב כא) ויקם
 בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו, ופירש רש"י מלמד
 שהשנאה מקלקלת את השורה. אמר הקב"ה, רשע
 כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר (בראשית כב ג)

גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה
 העולם שעתידי המון לשקול
 שקלים על ישראל לפיכך הקדים
 שקליהן לשקליו (מגילה יג, א)

ישתדל האדם לעבודת ה' שלא יהיה
 כסף נחשב בעיניו למאומה

אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה

מאורות הילקוט

ח. עיין רש"י סוכה דף ט ד"ה כי אמריתה קמיה דשמואל. רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה עי"ש. ועיין רשב"א גיטין לה
 א ד"ה הא דאמר ליה רב יהודה.
 ט. להג"ר משה הלוי פאללאק זצ"ל, אב"ד ור"מ בק"ק באניהאד.

ענין המן נתגלגל ע"י מכירת יוסף

והגאון מהר"ם טייטלעבוים זצ"ל פירש בישמח משה פרשת כי תשא על פי המדרש (מובא בנחלת עוראל פסוק הנ"ל) **אמר הקב"ה אתם מוכרתם את אחיכם בעשרים כסף חייכם שאתם נמכרים וכו' בימי המן**. אם כן הרי מבואר דנתגלגל ענין המן על ידי מכירת יוסף, ותמה שם בספר הנ"ל מה שייכות יש לזה עם זה, והנראה לי בזה על פי מה שכתב **ביערות דבש** (חלק ב דרוש ב) הטעם שאין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל מפני שיש לעשו שכר כיבוד אב, אך אבדה תוחלתו מכח שרצה להרוג את יעקב ולא חש על צער אביו. אך אחי יוסף גם כן פגמו בכעין זה, אבל בנים של רחל לא פגמו בזה, עכ"ד. ועל פי זה יש שייכות למכירת יוסף עם ענין המן.

והנה במדרש **תנחומא** מבואר דענין שקלים מכפר על מכירת יוסף שהגיע מעשרים כסף מחצית השקל לכל אחד עיין שם, ועל פי זה מבואר אמרם ז"ל **גלוי וידוע כו' שעתיד המן לשקול שקלים כו'**, והכל מזכות כיבוד אב שקיים עשו, לפיכך הקדים שקליהו לכפר על מכירת יוסף, וממילא דאבד זכותו והבן, עכ"ל הטהור.

טעם שנותנים מחצית השקל דוקא - לכפר על שקלי המן

בפסוק **מבן עשרים שנה כתב בעל הטורים מבן עשרים שנה** סופי תיבות **המן שבא להכריע שקלים של המן עכ"ל**. וצריך להבין למה מרומז המן בג' תיבות אלו דוקא. וכתב הגאון ר' מרדכי **בנעט ז"ע** בספר **מחשבת מרדכי** משום דאיתא **במדרש רבה** שהשקלים היו באים לכפר על חטא עגל - **הם חטאו בחצי יום יביאו כל אחד מחצית השקל**, אבל מדחזונו שצוה הקב"ה לתת מחצית

וישכם אברהם בבוקר. ויש לדייק, איך שייך בזה לשון קדמך וכו', אבל [אם] שנים ההולכים עבור ב' ענינים נפרדים איך שייך לשון קדמך?

ופירש הגאון הנ"ל, דידוע דאם נסתבב מן הרשע איזה דבר טוב או איזה לימוד והתעוררות מוסר לעבודת ה', אזי יש להרשע שכר על זה מהקב"ה. ומענתה הא לכאורה ניקח מוסר מבלעם הרשע לעבוד את ה' בזריות כי אם הוא קם בבוקר ולא נתעצל וגם חבש בעצמו את אתונו לעשות עבירה, על אחת כמה וכמה איך ישתדל האדם לקום בבוקר לעבוד את השי"ת בזריות וגם לעשות המצוה בעצמו ולא על ידי שליח, ואם כן עבור זה היה ראוי בלעם לשכר. אמנם הקב"ה אמר לו אתה אינך ראוי לשום שכר שבעולם, **כי כבר קדמך אברהם אביהם** וממנו ניקח לעבוד את ה' כמו שנאמר **וישכם אברהם בבוקר** ויחבוש את חמורו ואין לו לבלעם ולמטלעיה לקחת מוסר ממנו, ע"כ דפח"ח.

והנה לכאורה גם מהמן נקח מוסר לעבודת ה' במה שנוגע לממון כי הוא בזבו ברשתו עשרת אלפים ככר כסף ומענתה איך ישתדל האדם לעבודת ה' שלא יהיה כסף נחשב בעיניו למאומה. אך באמת אין צריכים לקחת מוסר מהמן, שכבר נוכל ללמוד זה ממה שנדבו ישראל למשכן בשמחה וזריות כמו שכתוב (שמות לב כב) **ויבואו האנשים על הנשים כו'**, וזה שאמרו - **גלוי וידוע [לפני מי שאמר והיה העולם] שעתיד המן לשקול שקלים**, ופן יאר לו ח"ו קצת זכות על ידי שיקחו עובדי ה' מוסר ממנו, לפיכך הקדים שקליהם שיתגדבו למלאכת המשכן ומהם נקח לעבוד את ה' בכל מאדך, ולא נשאר להמן שום זכות וק"ל, עכ"ל ודפח"ח.

מאורות הילקוט

י. העיר ירדנו הרב משה ליבוש באב"ד שליט"א בעל תורה ברורה: דבספר **נסת יחזקאל** (מדעעש) על הפסוק (במדבר כג ט) **הן עם לבדד ישכון**, מביא את הסיפור ממרן מהר"ש **מבעלזא** זצ"ל שבצעירותו היה דר בשכונתו ערל נפח, שהיה דרכו לקום בבוקר השכם אחר חצות לילה לעסוק במלאכתו וזוגתו הרבנית הצדיקת מלכה ע"ה כשהיתה שומעת קול הקורנס של הנפח מכה, היתה מעוררת את בעלה ואמרה **שלום שלום! קום לעבודת הבורא כי הנפח כבר מכה בקורנס**. ויהי היום קם מרן מהר"ש בבוקר השכם עוד טרם נשמע קול הקורנס, אז באותו יום מת הנפח. והסביר הרה"ק את הענין שכל עיקר חיותו של הנפח היתה על ידי אותה יניקה שהוא היה מעורר אותו לעבודת הבורא יתברך, ותיכף כשאירע שקם בלתי התעוררות ממנו נפסק פתיל חיותו כרגע, ופירושו ג"כ כנ"ל הכונה של "כבר קדמך וכו".

והוסיף לפרש מ"ש **"הן עם לבדד ישכון"** ר"ל שיש לישראל כל המדות טובות וכל ההדרכות בעבודת ה' לבדד מעצמם, "ובגוים לא יתחשב", שאינם צריכים ללמוד שום מדה מהגוים כי הכל ירושה להם מאבותיהם.

ישראל להיות באגודה אחת, וכן העשיר לא ירבה דאם היה נותן שקל שלם נסתר הנ"ל ויחשוב שהוא אינו צריך לאחרים, וכל זה הוא שצריכין ישראל לידבק במינים היינו עם צדיקים, אבל לא עם רשעים, ולכן היו משמיעין על השקלים וגם על הכלאים, להורות שלא לידבק מין בשאינו מינו, עכ"ל הטהור. נמצא מוכח ממתניתין הנ"ל דשקלים הוא רמז על אחדות ואגודה אחת, דאם לא כן מה ענין שקלים, אלא על כרחק כנ"ל.

אם יהיה בין ישראל שלום ואחדות
לא יפעלו שקלי המן כלום

והנה צריך להבין מה זה שהקדים הקב"ה שקלי ישראל לשקלי המן. ומה יועילו השקלים להציל משקלי המן? אבל כבר כתבנו לעיל במסכת יומא דהמן בא בטענה שאין אחדות בישראל, וזה שאמר ישנו עם אחד מפורד ומופרד בין העמים, דאף שהם בין העמים מסובב מן שונאים אף על פי כן יש ביניהם פירוד גדול ואינם מתאחדים יחד, ולזה הקדים הקב"ה שקליהם שיתנו שקלים, ועל ידי כן יתנו אל לבם להתאחד ולהיות באגודה אחת, ומתוך כך אין שום אומה ולשון יכולה לשלוט בהם.

וזה ענין שהקדים הקב"ה שקליהם לשקלי המן, דאם יהיה ביניהם שלום ואחדות הנרמז במצות שקלים אז לא יפעלו שקלי המן כלום. ועל זה שפיר מסיים והיינו דתנן באחד באחד משמיעין על השקלים ועל הכלאים, כלומר אחרי דשקלים מרמזים על אחדות, מעתה יובן מה דתנן דמשמיעין על השקלים ועל הכלאים כאחד, להורות דאף דאחדות טוב היינו דוקא עם צדיקים, אבל לא עם רשעים ח"ו ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת מגילה יג א)

כאשר יהיה אחדות בישראל ויבא גואל
צדק לא נצטרך להביא מחצית השקל

.... ויקר בעיני הפירוש המובא בספר עטרת חכמים² (סוף דרוש א' לפרשת שקלים), שבה יאמר הפייטן במוסף של פרשת שקלים, כאשר יהיה אחדות בישראל ויבא גואל צדק ולא נחטא עוד ויתוקן עולם במלכות שדי, אז "אור פניך עלינו אדון

השקל דוקא מבן עשרים שנה ומעלה, מוכח דטעם שקלים לכפר על שקלי המן, דאלו היו באים בשביל חטא עגל, קשה וכי לא היו עובדים לעגל גם הפחותים מכ' שנה, ולמה יתנו דוקא מבן כ' שנה ומעלה, אלא ודאי השקלים באים לכפר על שקלי המן, לכן צוה הקב"ה מבן כ' שנה ואילך, משום דהשקלים היו מכוונין כנגד עשרת אלפים ככר כסף של המן כדאיתא במגילה (טזא) בתוספות ד"ה ודחי וכו', ע"כ דפח"ח.

(אגדות הש"ס - סוף מסכת ע"ז - שייך למס' מגילה יג א)

באחד אדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים (שקלים פרק א משנה א)

ענין מחצית השקל שהוא לבדו אינו כלום
אם לא בהצטרף לו עוד חצי שקל אחר

אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקלי המן, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים (מגילה יג א)

לכאורה האי ועל הכלאים הוא אך למוותר וכתב בספר "עין יעקב" על דרך דאיתא בעמק המלך (הובא בילקוט ראובני סוף פרשת כי תצא) דעמלק היו כלאים, דעשו נשא בת ישמעאל שהם שור וחמור יחדיו ויצא מבניהם עמלק כו' עין שם, ואם כן באחד באדר משמיעין על השקלים כדי למחות עמלק שהוא ועל הכלאים, וק"ל עכ"ל.

ולפעני"ד נראה דהנה גוף המשנה קשה מה ענין שקלים לכלאים? וכתב באהבת יהונתן³ בהפטרה לפרשת שקלים הטעם למה היו נותנין מחצית השקל ולמה לא ירבה. לפי שהאדם לא יחשוב מחשבת חוץ, שהוא אינו צריך לאחרים, אלא כל ישראל צריכין זה לזה וכן אדם לבדו אינו כלום, וזה היה גם כן [ענין] מחצית השקל שהוא לבדו אינו כלום אם לא בהצטרף לו עוד חצי שקל אחר, ולכן היו נותנין כל העובר על הפקודים מחצית השקל להורות שהוא לבדו אינו כלום אלא צריכין כל

מאורות הילקוט

יא. להג"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

יב. להג"ר ארי' צבי נ"ר מנחם טאקסין ז"ל. ויולנא תרע"א.

לעולם ב"ב כאשר יבוא גואל צדק בב"א ואמן. (שוב
ראיתי פירוש זה בחידושי מהר"י אסאד ז"ל על התורה דף כ"ג
ע"ב ביתר ביאור, עיי"ש).

(אגדות הש"ס - השמטות - סוף מגילה - עיין מ"ש לעיל)

נשא" כי יאיר ה' פניו אלינו וישם לנו שלום, ואז לא
נצטרך להביא מחצית השקל, להתאחד יחד בשקל
שלם, כי אם ישקל "אשא" שכל אחד מאתנו יביא
שקל שלם "בבית נכון ונשא" והשלם לא יהרס עוד

קריאת המגילה

התוספות (ברכות כ ב) נשים פטורות מכל הלל מפני
שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, אם כן מהלל דפסח
נשים פטורות, ואם כן [אי אפשר] ללמוד מהאי
קל וחומר ומה מעבדות כו' לחייב נשים בקריאת
מגילה גם בלילה כמו שקורין הלל בפסח בלילה
וביום דהא נשים פטורות מהלל דפסח, אם כן צריך
קרא דאלהי אקרא יומם גו' ולילה ולא דומיה לי כדי
לחייב הנשים (שאף הן חייבות במקרא מגילה) בלילה
וביום.

ובזה אתי שפיר סמיכות מאמרי ר' יהושע בן לוי
(במגילה ד א) אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות
במקרא מגילה וכו' ואמר ר' יהושע בן לוי חייב אדם
לקרות את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום
שנאמר אלהי אקרא וגו' משום דעיקר קרא לנשים
הוא דאצטריך כנ"ל, וא"ש ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת מגילה - דף יד א)

אמר ר' נחמן קריאתה זה הכילא (מגילה יד א)

בענין חיוב מקרא מגילה בלילה

במהרש"א (ד"ה קריאתה זו הלילה), כתב: ולפי זה
מהאי קל וחומר ומה מעבדות [להירות אמרינן
שירה ממייתה לחיים לא כל שכן] יש ללמוד למקרא
מגילה בין בלילה ובין ביום כמו שקורין הלל בפסח
בלילה וביום, ולעיל דריש ליה מקראי עיין שם,
הוא לכאורה קושיא גדולה. לפי זה, למה ליה לר'
יהושע בן לוי ללמוד זה לעיל (מגילה ד א) מקרא אלהי
אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי עיין שם,
ותיפוק ליה דחייב לקרות את המגילה גם בלילה
במקום הלל. ועיין אריכות בזה בספר ישועות יעקב
(אורח חיים סימן תרצ"ג), עיין שם בדרך אגדה.

אבל לפענ"ד נראה דמעיקרא לא קשה מידי, דהרי
כתב המגן אברהם (בסימן תכ"ב סעיף קטן ה) בשם

שתי' וסעודת פורים

עלינו, עם היות שנסתלקה שכינה, וכמו כן קבעוה
לדורות בשתייה מופלגת עד שישכחו גלותם, עם
כל זה לא רצו לומר בהדיא שישתו עד שישכחו
ירושלים, אבל אמרו עד דלא ידע בין ארור המן
לברוך מרדכי שהם ההפכים, על אחת כמה וכמה
שישכחו רישו וגלותו, ולא יזכור חורבן הבית
בראש שמחה זאת, ועיין שם.

ועל דרך הרמז יש לומר עד דלא ידע בין ארור המן

מיחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה דף ז, ב)

חז"ל רצו שישכחו כל מיני אבילות
ויהיה שמחתם בשלימות

עיין ענף יוסף בשם יוסף לקה" דחו"ל רצו שישתו
וישכחו רישם וגלותם, ושלא יזכרו חורבן הבית
אחרי ראותם היד הגדולה וההשגחה המופלגת לה'

מאורות הילקוט

כשיתודו רק על חטא דע"ז אבל לא על החטאים הגורמים לה, מסתיר ה' פניו מהם

וזה כוונת הגמרא במסכת חולין (קלט ב), אסתר מן התורה מנין, שנאמר ואנכי הסתר אסתיר וכו' והוא תמוה כנודע, אכן להנ"ל אתי שפיר דכבר פירש בספר ישועות יעקב¹ על התורה כוונת הפסוקים בפסוק [בפרשת] וילך (דברים לא יז) והסתרת פני מהם והיה לאכול וכו' ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים, וכבר הקשו המפורשים מדוע יסתיר ה' פניו מהם אחרי שיתודו ויאמרו הלא על כי אין אלהי בקרבי [מצאוני הרעות האלה] וכו' הא לכל העבירות שבתורה מהני וידוי וחרטה, אלא באמת אין היצר הרע מסית מיד לעבוד עבודה זרה ולכפור בעיקר, אלא מתחילה מסית לשתות יין נסך, ואחר כך לבעול בת אל נכר, ואחר כך לעבוד עבודה זרה² (וכן איתא בשבת דף יז ע"ב גזרו על יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דבר אחר, פירש רש"י עבודה זרה יעויין שם).³

והנה הם יתודו רק על חטא דעבודה זרה אבל לא על החטאים הקודמים שהביאו אותם לידי עבירה החמורה דעבודה זרה, ולכן יסתיר ה' פניו מהם, וזה שנאמר ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, היינו שהם סוברים שאין צריכים להתודות רק על חטא החמור דעבודה זרה, ועל כן יאמר ה' ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרע אשר עשה מקודם, כי על ידי אותן הרעות שעשה מתחלה, פנה אחר כך אל אלהים אחרים ודו"ק, ע"כ דפח"ח ש"י.

והנה אסתר לא צותה לתקן החטא של הזנות רק החטא של אכילה ושתיה בסעודת אחשוורוש, ועל זה שאל השואל בגמרא הנ"ל, אסתר מן התורה מנין, מנין למדה אסתר זאת מן התורה, שהעיקר לתקן שרשי החטאים שהביאו לידי עבירות חמורות, ועל

לברוך מרדכי על הכוונה הנ"ל, שישכח כל מיני אבלות ויהיה שמחתו בשלימות.

והנה בין ארור המן לברוך מרדכי יש ג' תיבות א'שר ב'קש ל'אבדי - והוא ראשי תיבות א'ב'ל'. ורמזו בזה עד דלא ידע שום ענין אבלות הנרמז בראשי התיבות בין ארור המן לברוך מרדכי, ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מגילה ז א - אמר רב)

אסתר רצתה לתקן שורש חטא אכילה ושתיה באיסור שממנו נמשך החטא דזנות

ובדרוש לז' אדר תרפ"א לפ"ק, אמרתי לפרש בזה מאמר רבה (מגילה ז ב) מיחייב איניש לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, והוא תמוה כנודע, ואמרתי דהנה איתא במדרש מגלת אסתר בפסוק (אסתר ג ט) אם על המלך טוב יתב לאדם, אמר המן לאחשוורוש אלהיהם של אלו שזנא זימה, עשה להם מיתה והעמד להם זנות (כן גירסת הגהות רד"ל שם) וכו', אמר ר' ישמעאל י"ח אלף וה' מאות היו שם, ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו בזנות, (עיין שם במתנות כהונה ויפה עינים), ובשביל זה נתחייבו ישראל כליה ח"ו, דבועל ארמית קנאין פוגעין בו (סנהדרין פב א), ואם לא פגעו בו קנאין, עונשו מפורש מדברי קבלה שהוא בכרת, שנאמר (מלאכי ב יא) כי חלל יהודה את קודש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וכו'. (עיין רמב"ם פרק י"ב מהלכות איסורי ביאה, וטור ושו"ע אבן העזר סימן ט"ו, ותשובות אמרי אש חלק אבן העזר סימן י"ד עד סופו יעו"ש).

והנה אסתר צותה אחר כך למרדכי (אסתר ד טז) לך כנוס [את כל היהודים] וכו' ואל תאכלו ואל תשתו וכו', וכוונתה היתה כדי שיתקנו ישראל החטא (כדאיתא במדרש שוחר טוב וביערות דבש באריכות) שחטאו בסעודת אחשוורוש באכילה ושתיה דזה היה שורש החטא, וממנו נמשך החטא דזנות עם בנות עכו"ם, והעיקר בכל דבריה לתקן השורש והסבה הראשונה של החטא.

מאורות הילקוט

יד. להגיר יעקב משולם אורנשטיין וצ"ל אב"ד לעמבערג (לבוש) מגדולי רבני גליציה. בעמ"ח ישועות יעקב על שו"ע, שו"ת ישועות יעקב וישועות יעקב על התורה. נלב"ע תקצ"ט.

טו. עיין מה שהבאנו בפניני התורה - פירשת בראשית מה שכתב רבינו בפסוק ומפיר עץ הגן (בראשית ג א)

טז. עיין בקטע הבא מה שפירש עוד רבינו בפסוק הנ"ל.

לדבר המתוק בתוך המעיים עיני שם, והנה ענין מה שמקללים את המן, לא על גוף הגזירה שגזר להשמיד להרוג וכו' כי זה לא עשה הוא, רק עונותינו הגדולים היטו את אלה, שאכלו ושתו אז בסעודת אחשורוש, וזנו עם בנות עכו"ם כנ"ל, רק הקללה שאנו מקללים את המן הוא יען שבעצתו נעשתה התועבה הזאת בישראל כנ"ל בשם המדרש.

וזה שאמר רבא מיהייב איניש לבסומי בפוריא, ר"ל חייב להמתיק החטא המר של סעודת אחשורוש ולהפכו לזכות על ידי תשובה מאהבה (דכל חטא הוא מר כמו שאמר ישעיה הנביא ע"ה (ישעיה ה כ) הוי האומרים לרע טוב וכו' שמים מר למתוק ומתוק למר, וכן אמר ירמיה הנביא ע"ה (ירמיה ב יט) ודעי וראי כי רע ומר עובך את ה' אלהיך), עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, דהיינו שלא ידע על מה יש לקלל את המן יען שהוא יעץ לאחשורוש לעשות משהת ליישראל ולהעמיד להם זונות, כי הלא על ידי תשובה מאהבה בסעודת פורים, אדרבה זדונות הנ"ל נעשים זכיות, ובמקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, וא"ש.

(אגדות הש"ס - ברכות לו ב - במקום שבע"ת עומדים)

בזמן הסתרת פנים צריכין לאחוז במדת השלום והאחדות, דאז אפילו כשעובדים ע"ז אין שטן שולט

והסתרת פני מהם והיה לאכול וכו' ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים (דברים לא יז).

ובדרוש לז' אדר פירשתי בזה מאמר חז"ל בחולין (קל"ט ב) אסתר מן התורה מנין [שנאמר] ואנכי הסתר אסתיר, ואמרת על דרך שכתבו המפורשים דאסתר שלחה למרדכי לך כנוס את כל היהודים. יען דהמן הרשע קישרג שאין אחדות בישראל כמו שאמר ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים, דאף על פי שהם בין העמים והיה להם להיות באחדות,

זה אמר שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וכו' כפירוש הישועות יעקב הנ"ל, דמבואר בפסוק זה דעיקר היודיו והחרטה צריך שיהיה על החטאים שעשו מתחילה ושהיו הסיבה של החטאים הגדולים שעשו אחר כך, וכן עשתה אסתר שצותה לתקן החטא של אכילה ושתיה, שזה היה הסיבה הראשונה של החטא דזנות אשר זנו עם בנות עכו"ם, והיתה בטוח[ה] שאם יתקנו ישראל החטא הזה ולא יוסיפו לחטוא בזה, אזי בודאי לא יבואו עוד לידי עבירה חמורה דזנות עם בנות עכו"ם שעונשו בכרת ר"ל, וא"ש ודו"ק.

חז"ל תקנו להרבות באכילה ושתיה כדי לתקן החטא דסעודת אחשורוש

נחזור לענין הראשון דכוננת אסתר בציווי דלא תאכלו ואל תשתו היה לתקן החטא דסעודת אחשורוש, והנה מבואר בספרים הקדושים, דמה שצוו לנו חז"ל לעשות סעודת פורים ולהרבות באכילה ושתיה הוא ג"כ כדי לתקן החטא דסעודת אחשורוש, ולכאורה קשה דהא כבר ניתקן חטא זה במה שצותה אסתר ואל תאכלו ואל תשתו וכו' כנ"ל.

מה שמקללים את המן - לא על גזירתו הרשעה, אלא על עצתו להחטיא את ישראל

אך יש לומר דשם היה רק תשובה מיראה שיראו מגזירת המן להשמיד להרוג וכו', ובתשובה מיראה זדונות נעשו שגגות ונשאר עדיין רושם החטא, ועל כן צוו לנו חז"ל לעשות סעודת פורים ולהרבות באכילה ושתיה כדי לתקן החטא דסעודת אחשורוש על ידי תשובה מאהבה דזדונות נעשו זכיות, ובכהאי גוונא בעל תשובה עדיף מצדיק גמור כמו שכתוב בחידושי אהבת איתן הנ"ל, והנה לשון "לבסומי" היינו ענין מתיקות כדאמר הגמרא שם במגילה ו) ב) רווחא לבסימא שכח ופירש רש"י - ריוח מצוי

מאורות הילקוט

יז. עיין לקמן במדור מרדכי אסתר והמן מן התורה ביאור קושיית הגמרא על דרך אחר. יח. עיין בחידושי אהבת איתן שבגלוינו העין יעקב לכאן שכתב דמיירי בעושה תשובה מאהבה כו' עיין שם. והנה לפי דבריו יש לומר טעם פשוט דגדלה מעלת הבעל תשובה על הצדיק גמור, משום דבתשובה מאהבה זדונות נעשים לו זכיות (יומא פו ב). ואם כן יש לו זכיות הרבה יותר מאשר יש להצדיק גמור כי אין צדיק בארץ אשר יעשה כל מצות כמו הרשע עבירות, וכיון שעל ידי תשובה מאהבה נתהפכו כולם לזכיות, אם כן יש לו זכיות יותר מלהצדיק גמור, ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים וכו', [ושירי שכבר כתב כן בספר יד יוסף בשם ספר סמא דחיי יע"ש].

וגו' כי פנה אל אלהים אחרים, ואם כן אז שהשתחוו לצלמו של נבוכדנצר היה לבם מחוסר אמונת ה' והיה זרוע בו שמצן כפירה ושמצן עבודה זרה ר"ל, אם כן לא היו מועיל להם לימוד התורה, כי לא זכו, אדרבה (יומא עב ב) נעשית לו סם המות ר"ל, ועל כן צייתה אסתר רק לאחוז במדת השלום והאחדות, דזה אפילו כשעובדים עבודה זרה אין שטן ואין פגע רע כמו שאמרו חז"ל (בבראשית רבה פ"ח) גדול השלום אפילו עובד עבודה זרה, על זה אמר הקב"ה כביכול איני יכול לשלוט בהם כיון ששלום ביניהם שנאמר (הושע ד יז) חבור עצבים אפרים הנח לך, וא"ש ודו"ק.

(אגדות הש"ס - יומא עא ב)

אף על פי כן הם מפוזר ומפורד ויש ביניהם פרוד הלבבות, על כן צותה אסתר לעשות בהיפך זה, לאסוף ולכנס את כל היהודים שיהיו באגודה אחת ואז אין שום אומה ולשון שולטת בהם.^ט

ועל זה שאלו חכמי התלמוד (חולין קלט ב), אסתר מן התורה מניין, פירוש מהיכן היה לה זה שצוותה דווקא על שלום ואחדות, המבלי אין תקנה אחרת להשמיד אויבי ישראל, ולמה לא ציותא אסתר שיעסקו בתורה, כדשלה ליה ר' אליעזר למר עוקבא (גיטין ז א) השכם והערב עליהן לבית המדרש והם כלים מאליהן יעוין שם, על זה מתרין הגמרא משום דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא

מרדכי, אסתר והמן מן התורה

יעשה הקב"ה נסים ויציל את ישראל על ידי נס שלא בדרך הטבע, ומנין ידעה הוצלת כלל ישראל בעת ההיא לא תהיה כי אם בדרך הטבע על ידי שתבא אל המלך ותבעל לו ברצון, אך כבר כתב בעל הטורים בפרשת וילך בפסוק (דברים לא יז) והסתרתי פני מהם' והיה' לאכול' סופי תיבות בגימטריא המן, וכתיב אחר כך ואנכי הסתר אסתיר, והכפילות מורה על כבודות והפלגת ההסתרת פנים שתהיה בכל תוקף ועוז, ואם כן ראתה אסתר שבימי המן לא זיכו ישראל להיות נושעים על פי נס יען שהש"ת יהיה בהסתר פנים מאוד מהם, והצלת כלל ישראל יהיה דוקא על פי דרכי הטבע, אם כן היתה מוכרחת לבא אל המלך ולהבעל לו ברצון כדי להציל כלל ישראל על פי דרך הטבע, כי לנס לא היו ראויים ישראל כלל וכלל בעת ההיא מחמת שה' הסתיר פנים מהם על כל הרעה אשר עשו.

וזה שאמרו אסתר מן התורה מניין, מנין היה לה ראייה מן התורה שמוותרת לבא אל המלך ולהבעל לו ברצון, לזה אמר כי ראתה מה שכתוב ואנכי

אסתר מן התורה מנין, א"ל ואנכי הסתר אסתיר (חולין קלט ב)

היאך היתה אסתר מותרת ליבעל לאחשורוש ברצון, הלא היתה אשת איש

נלע"ד דאגב ששאלו על המן, שאלו גם על אסתר, ושאלתם היה, היאך היתה אסתר מותרת ליבעל לאחשורוש ברצון כדאייתא במגילה (ט"ז א) בפסוק (אסתר ד טז) ואני [ובכן] אבא אל המלך אשר לא כדת, אמר ר' אבא אבא שלא כדת כל יום ויום, שבכל יום ויום באונס ועכשיו ברצון עיין שם, והלא היתה אשת איש, וגילוי עריות הוא ביהרג ואל יעבור, וצריך לומר כמו שכתב בתשובות נודע ביהודא (תנינא חלק יודה דעה סימן קס"א) דאף דאסור לאשת איש לזנות ברצון כדי להציל נפשות, אין למדין הצלת יחידים מהצלת כלל ישראל, מנער ועד זקן מהודו ועד כוש, ואסתר שאני שהיתה להצלת כלל ישראל מהודו ועד כוש, עיין שם.

אך לכאורה קשה מדוע לא סמכה אסתר על הנס דכדי להציל כלל ישראל הנתונים בצרה בוודאי

מאורות הילקוט

ט. ועיין לעיל מה שכתב בזה רבינו בפיסקא באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים.

כ. רבי אומר: גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם, אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן כיון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד יז) חבור עצבים אפרים הנח לך, אבל משנחלקו מה הוא אומר? (הושע י ב) 'חלק לבם עתה יאשמו'. הא למדת, גדול השלום ושנואה המחלוקת.

מרדכי מן התורה מנין, דכתיב

מר דרור (חולין קלט, ב)

ע"י ביאת אסתר נצמח ישועת ישראל

מרדכי מן התורה מנין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דביא - נלע"ד לפרש ג"כ על דרך שכתבת לליל, והוא על פי מה שכתבת בילקוט הגרשוני על מגלת אסתר²² בפסוק ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך וגו' כי אם תהרש תחרישי בעת הזאת, רוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר והבאתי על זה מספר פרי העץ על התורה²³ שכתב בשם הגאון הקדוש מהו' ישראל המגיד מקאזשניץ זצ"ל, כי הנה מבואר בזוהר הק' (פרשת כי תצא) כי אסתר לא נודווגה אל אחשוורוש, רק דמות היה במקומה מסטרא אחרא, אך הנה בהיות על ידי ביאתה כעת, יצמח ישועת ישראל, לא רצה מרדכי שיהיה זה על ידי גורם הסטרא אחרא, וזה שכתוב אל "תדמי" בנפשך, פירוש שלא תבוא אליו עתה על ידי דמות, כי אם תהרש תחרישי לעת כזאת, שתהיה עתה שב ואל תעשה, רק יהיה נגמר על ידי הדמות, אם כן רוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר - פירוש מן סטרא אחרא, ע"כ דפח"ח.

והנה על מר דרור, כתב הרמב"ם (בפרק א מהלכות כלי המקדש הלכה ב) המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו וכו' והראב"ד השיג איך יכנסו במעשה הקדש דם חיה טמאה, והכסף משנה שם המליץ בעד הרמב"ם כיון שנשתנה מצורת דם ונעשה כעפר בעלמא והוא בושם מריח ריח טוב ביותר למה יגרע, עיין שם.

וזה שאמרו מרדכי מן התורה מנין, מנין היה למרדכי ראייה מן התורה להחזיר לאסתר שתלך בעצמה אל אחשוורוש להבעל לו כדי שיצמח ישועת ישראל על ידי סטרא דקדושה, ומנין היה ראייה על זה מן התורה שיוכל האיסור להשתנות להחזיר, לזה אמר דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דביא, חזינן

הסתר אסתיר פני ביום ההוא, שנאמר בימי המן, כמו שכתב בעל הטורים הנ"ל כי והסתרת פני מהם והיה לאכול סופי תיבות בגימטריא המן, ואם כן מחמת הסתרת פנים שהיה אז בכל תוקף עוז, לא יזכו ישראל להיות נושעים בה' שלא כדרך הטבע, לכן כדי להציל כלל ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש, היתה מוכרחת לבוא אל אחשוורוש ולהבעל לו ברצון, וא"ש ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת חולין - דף קלט ב)

המן מן התורה מנין, אמר ליה

המן העץ (חולין קלט, ב)

למה נתחייב המן מיתה, הלא אין שליח לדבר עבירה

בחולין (קלט ב) המן מן התורה מנין, אמר ליה המן העץ - דקשה דהלא המן עצמו לא הרג אלא צוה להרוג, ולמה נתחייב מיתה הלא קיימא לן קידושין (מב, ב) אין שליח לדבר עבירה - אלא צריך לומר דהוי כמשתמש בהקדש, ואיתא בילקוט (ירמיה ב ג), קדש ישראל לה' ראשית תבואתה פל אכליו יאשמו, מה הקדש הנהנה ממנו חייב מיתה אף ישראל וכו', אם כן הוי המן כמועל בהקדש, וקיימא לן במעילה (קידושין מב ב) דיש שליח לדבר עבירה, וגבי עכו"ם דן הקב"ה על המחשבה כמעשה כדאיתא בקידושין (לט ב).

אך קשה הלא ילפינן (פסחים לג א) חטא חטא מתרומה²⁴ (מעילה יג א) ואין מעילה במחובר, אלא צריך לומר כדעת הרשב"ם בפרק קמא דסנהדרין דיש מעילה במחובר, וקשה מנין דיש מעילה במחובר, לזה אמר המן העץ אשר צייתך וגו' דכתב בשל"ה הקדוש שאדם הראשון מעל בהקדש כשאכל מן האילן, אם כן שמע מינה דיש מעילה במחובר, ולכן שפיר נתחייב המן מיתה, עכ"ד רבינו המגן אברהם²⁵ ו"ל ודפח"ח.

(אגדות הש"ס - מסכת חולין - דף קלט ב)

מאורות הילקוט

כא. הויד במעילה במיתה רבי היא דתניא הויד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזרה מאי טעמא דרבי אמר רבי אבהו גמר חטא חטא מתרומה מה תרומה במיתה אף מעילה במיתה מה תרומה בכזית אף מעילה בכזית.

כב. בספר שמן ששון דפוס פאדגורווע תרס"א.

כג. הבאנו לקמן במגילת אסתר פרק ד'.

כד. להג"ר יהודה מודין זצ"ל. מתלמידי החתם סופר, מהר"ם א"ש, והישמוח משה. עורך ובעל ההגהות על קונטרס הספיקות. ה' תופס ישיבה בסיגוט, ומתלמידי הגאון בעל ערך ש"י. נלב"ע תרנ"ד.

טוב לפניו ית' כן הכי נמי בקיום כל נפשות ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש נשתנה ביאת עבירה מצורת איסור ונעשה בושם מריח ריח טוב לפניו ית' שאם אין ישראל אין תורה ואין עולם ויהזור הכל לתוהו ובוהו, וא"ש ודו"ק.

(אגודת הש"ס - מסכת חולין - דף קלט ב)

שנעשה מדם חיה טמאה דבר המותר לגבוה יען שנשתנה מצורת דם והוא בושם מריח ריח טוב ביותר כמו שכתב בכסף משנה הנ"ל, אם כן הכי נמי נשתנה ביאה זו מצורת איסור ונעשה בושם מריח ריח טוב לפניו ית' הרוצה בקיומו של עמו ישראל, וכמו שבקיום נפש אחת מישראל נשתנה חילול שבת מצורת איסור ונעשה בושם מריח ריח

עד דלא ידע

זירא, מיייתי מימרא דרבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו וכו' ולמה לא מיייתי הש"ס הנך ב' מימרות דרבא דמייחב לבסומי וכו' וסעודת פורים שאכלה בלילה וכו' בזה אחר זה, ומדוע הפסיק הש"ס בין הני ב' מימרות דרבא הך עובדא דרבה ור' זירא, והלא דבר הוא.

ולכן נראה לי, דכבר הקשה בכתב סופר על מגלת אסתר (דף קטו ב) האיך נכשל רבה במעשה מכוער כזה ושחטיה לר' זירא, והא (קהלת ח ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע - ונלע"ד דקושיא זו היה קשה להגמרא גופא, ולכן מיייתי בתר עובדא דרבה ור' זירא הך מימרא דרבא סעודת פורים שאכלה בלילה (פרש"הר"ן בליל ארבעה עשר) לא יצא ידי חובתו וכו' כדי לתרץ איך נכשל רבה במעשה מכוער כזה דשחטיה לר' זירא, כי מחמת דרבה ור' זירא לא שמיע להו עדיין מימרא דרבא דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, (כמו דלא שמיע ליה לרב כהנא עד דשמעה מרב אשי ותני מינה ארבעים זימנין כמבואר בגמרא), ולכך בוודאי הקדימו לעשות הסעודה תיכף אחר המגילה בליל י"ד, משום זריזין מקדימין למצות (פסחים ד א ועוד).

אמנם מאחר דבאמת קיימא לן כרבא דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, אם כן לא שייך בזה שומר מצוה לא ידע דבר רע, דזה שייך דוקא במי ששומר המצוה בזמנה וכהלכתה, לכן אירע לו לרבה מעשה מכוער כזה דשחטיה לר' זירא, אבל אנו שעושים הסעודה ביום ולא בלילה, אין לנו למיחש דילמא יבא מחמת השכרות איזה מכשול וכל תקלה וכל קטטה ח"ו, כי בוודאי שומר מצוה בזמנה וכהלכתה לא ידע דבר רע.

מייחב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז, ב)

האיך נכשל רבה במעשה מכוער כזה ושחטיה לר' זירא, והא שומר מצוה לא ידע דבר רע

במגילה (ז ב) אמר רבא מייחב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי - רבה ור' זירא עבדו סעודת פורים וכו' בתר דאיבסום קם רבה ושחטיה לר' זירא וכו'.

אמר רבא, סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא, ימי משתה ושמחה כתיב, רב אסי הוה יתיב וכו' אמר ליה לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו? אמר ליה לא שמיע לי וכו', עיין שם בגמרא.

וראיתי בכתב סופר על מגלת אסתר (דף קטו א) שכתב וז"ל: והנה הרי"ף מיייתי הך מימרא דרבא מייחב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' ועיין בר"ן שם שתמה, הא בש"ס משמע דאידיחי זה מעובדא דרבה שחט לר' זירא. ונראה לי דיש לומר דרבא אמר חייב לבסומי עד דלא ידע וכו' היינו עד ולא עד בכלל, כי רבא שמע או ראה מה שאירע לרבה מכח ששתה יותר מדאי, ולכן אמר שלא ישתכר כל כך, והיינו דמיייתי הרי"ף דין זה, עכ"ל. והנה בדבר זה כבר קדמו הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות ז"ל ביד אפרים (אורח חיים סימן תרצ"ה) עיין שם.

ולענ"ד נראה ביישוב דברי הרי"ף ז"ל, דהנה יש לדקדק בגמרא דבתר דמיייתי הך עובדא דרבה ור'

כיון שאין המן ומרדכי חיים, מאי נפקא מינה אם הוא ברוך או ארור

(א) כתב יערות דבש (חלק ראשון דרשה ג) כי הברכות והארורים ישנם מתועלת ונוק בעולם הזה שברוך הוא בעושר וכבוד, וארור הוא בעוני וצער ויסורים וכדומה, וכן לעולם הבא הוא ברכה שיהיה בצרור החיים ואור עדן ה', וארור לרשע בעולם הבא לירש הגיהנם וכף הקלע, והנה בזה איתא שיכור אסור להתפלל אבל מותר לברך ברכת המזון¹, והטעם כי ענין ברכת המזון לצורך עולם הזה ולפרנס הגוף, בזה אף שהוא שיכור ואין רעיונו שלם מהני, אבל תפלה שהוא לצורך הנפש חיי העולם הבא צריך להיות רעיונו שלמה וזה ליתא בשיכור, ואם כן אילו היו מרדכי והמן חיים היה בזה נפקא מינה בברוך ולא בארור, אבל כאשר ספו תמו מה איכפת להם בברוך וארור, רק הוא לענין העולם הבא כנ"ל, והוא כענין תפלה שמתפללים לה, שזה יהיה ברוך בעולם הבא וזה יהיה ארור וצריך כוונה ורעיונו שלמה, וזה לא שייך בשיכור.

ולכך אמרו חייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן וכו', כי בעולם הזה אין נפקא מינה, ובעולם הבא כבר נתפתה בינו והוא בגדר שיכור ואין תפלתו תפלה, ואין הפרש בין ארור לברוך.

העשירים מקללים את המן שהוא גרם להם כל ההוצאות, והעניים מברכים את מרדכי דע"י בא הברכה

(ב) כתב המגיד ר' יצחק אליהו לאנדא מוילנא בדברי חכמים למגלת אסתר בדרך הלצה, דהעשירים היטב חרה להם על ימי הפורים שמוכרחים לבזבז ממוןם לעניים, וכל היום אין להם השקט ומנוח מטרדת המשלוח מנות והמון רגשת העניים, אך העניים עיניהם מצפים לימי הפורים לקבץ נדבות העשירים ולאכול ולשתות, והעשירים כאשר קצף עליהם ימי הפור המה מקללים את המן שהוא סבב להם כל העמל הלזה, והעניים השמחים בימי הפור המה מברכים את מרדכי דעל ידו בא להם הברכה, וכאשר האדם שותה נאמר בו (משלי לא י) יִשְׁתֶּה

ומדוייק בזה היטב הא דמייתי הש"ס בתר עובדא דרבה ור' זירא הך מימרא דרבא דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, כדי להורות דמימרא הראשונה דרבא דמייחייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' שריר וקיים ולא נדחה מכח האי עובדא דרבה ור' זירא, וגם מדוייק בזה לשון הר"ף ז"ל שכתב בזה הלשון: אמר רבא מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' ואמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב בהו, עכ"ל, דהוי ב' מימרות דרבא שייכן להדדי ודברי רבא אמת צדקו יחדיו, ומיושב תמיהת הר"ן בשם רבינו אפרים ז"ל, כנלע"ד ברור ואמת בס"ד.

(אותיות - סוף חלק ג' - ילקוטים שונים/שפתי נבונים)

"עד" ולא עד בכלל - הגבול הוא שלא ישתכר יותר מדאי

ועיין עוד בענף יוסף מה שכתב בשם יד אפרים² (והוא באורח חיים סימן תרצ"ה) פירוש עד דלא ידע - עד ולא עד בכלל. וכתב שם דמיושב בזה מה שבש"ס סמכו ענין לוי³ עובדא דרבה ור' זירא דעבדו סעודת פורים בהדדי כו' [קם רבה ושחטיה לר' זירא], שלכאורה הוא מעשה לסתור. וקצת פוסקים כתבו שהכוונה הוא שמזה יש ללמוד שאין ההלכה כרבא בהא, ולפי מה שכתבתי יש לומר דאדרבה - מייתי סיעתא מזה, שמה שחייבו לעשות אותם ימי משתה ושמחה גבול יש לו שלא ישתכר יותר מדאי, דהא קמן [מייתי עובדא] דרבה ור' זירא כו', ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה, לכך יש להזהיר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע, פירוש ולא יעבור עכ"ד.

ועיין בתשובות התם סופר (אורח חיים סוף סימן קצ"ו) דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ואין ראייה מרבה, דהוא היה במזל מאדים כדאיתא בשלהי מסכת שבת (קט א), לא מהני הגנת המצוה, עיי"ש ודפח"ח. (ועיין בספר דברי שאול לכאן).

ובספרי אגדה רבו הפירושים לזה ואזכיר כמה מהם:

מאורות הילקוט

כה. להג"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל.

כו. להגמרא דמחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע.

כז. בפסוק ואכלת ושבעת וברכת (ועיין רא"ש עירובין פ"ו ס"ה, וירושלמי תרומות פרק א הלכה ד).

תיקון להמשתה שהחטיאן המן.

ומיושב קושיית העיון יעקב דאדרבה במה שחטאו נתקנו, ואם כן לפי זה הדר הו' ליה מרדכי ברוך כמו שהמן ארור, דהמן החטיא ומרדכי תיקנו, ואם כן זה, אם מקיים כנ"ל אז אין הפרש, מה שאין כן אם הו' הוללות, אם כן המן ארור טפי ממה שמרדכי ברוך דהא אין כאן תיקון, לכך אמרו חייב איניש וכו' עד דלא ידע פירוש שלא ידע שום הפרש דהיינו שלא יהיה שום הפרש מצידו ודו"ק, ודפח"ח ש"י.

(אגודת הש"ס - מס' מגילה - זב)

אינו צריך להשתכר אלא ישתה יותר מלמודו ויישן (אורח חיים סימן תרצ"ה)

ישתה - מעט דוקא, ויישן - מעט דוקא

כתב בקונטרס הארות השמש להגאון מ' משה מישל שמואל שפירא²³ נ"י אבדק"ק ראגאווא, וז"ל: בשולחן ערוך אורח חיים (סימן תרצ"ה סעיף ב בהג"ה) ויש אומרים דאין צריך להשתכר, אלא ישתה יותר מלמודו ויישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי.

שמעתי מהגאון מ' שאול זעליג הכהן זצ"ל אבד"ק דינאבורג²⁴ שהתפלג על זה, איך יתכן לומר על ישן שאיננו עם חושיו, עד דלא ידע כו' ואיך שייך לכנות על שינה בלי דעת. ואמרו לי שלדעתי יפורש דברי הרמ"א על פי מה שאמרו עירובין (פד ב) דרך מיל ושינה כל שהוא מפגיץ את היין, אמר ר' נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא ששתה כדי רביעיית, אבל שתה יותר מרביעיית כל שכן שדרך מורדתו ושינה משכרתו, עיין שם.

וזה גם כן כוונת הרמ"א דישתה יותר מלמודו ואחר

ויִשָּׁבַח רִישׁוֹ [וְעָמְלוֹ לֹא יִזְכְּרֵנוּ], דאינו מתבונן אז אם הוא עני או עשיר, וזה שאמרו חייב איניש לבסוגי בפוריא עד דלא ידע אם הוא עשיר, מכת האומרים ארור המן, או הוא עני, מכת האומרים ברוך מרדכי.

כיון דבין הברוך ובין הארור נצמחה מדרב אחד, א"כ הן שוין במדרגה

(ג) כתב בספר ישמח משה על חמש מגלות (דף צא א) כי ההפרש בין ארור לברוך הוא שותא דינוקא²⁵ ולא מיירי בההפרש הזה, רק ענין ההפרש כיון שארור לזה וברוך לזה נצמח מדבר אחד, אם כן הן שוין במדרגה, שזה ברוך כמו שזה ארור וזה ארור כמו שזה ברוך, ובוה ההפרש מיירי, ועכשיו נחזי אנו, דהנה המן ארור על השתדלות הריגה ומרדכי ברוך על השתדלות הצלה, ואם כן ראוי להיות שוין במדרגה, אבל כיון שמצינו בהמן שהחטיא את ישראל בהמשתה כמבואר במדרש רבה למגילת אסתר, ואף שמרדכי הזהיר, מכל מקום לא פעל כלום, שלא השגיחו כלל עליו כמבואר שם במדרש רבה, והמחטיאו קשה מן ההורג²⁶, אם כן הו' המן יותר ארור ממה שמרדכי ברוך, וא"ש דהו' הפרש.

סעודת פורים הוא תיקון להמשתה שהחטיאן המן

אך הלא הקשה בעיון יעקב²⁷ מה מקום למשתה ושמחה, ואין זו תשובת המשקל, שהרי נענשו בשביל שנהנו מסעודתו של אותו רשע ולשמחה זו מה עושה.

והנראה לי דמרדכי תיקן להיות משתה ושמחה ולשתות לשם שמים ולא להוללות וסכלות, שאין זה שמחה כמבואר ברמב"ם²⁸ רק להודות ולהלל בשמחה וטוב לבב, ולהכיר הנס והחסד שגמל לחייבים וטובים, ולעורר לאהבת הבורא, והוא

מאורות הילקוט

כח. היינו דבר פשוט שגם תינוק מבינו.

כט. ע"פ רש"י דברים (כג, ט) וז"ל: ושאר אומות מותרין מיד הא למדת מהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו שההורגו הורגו בעוה"ז והמחטיאו מוציאון מן העוה"ז ומן העוה"ב, לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב וכן מצרים שטבעום ולאו שהחטיאום נתעבו.

ל. להגאון ר' יעקב ריישער זצ"ל בעל שו"ת שבות יעקב וחק יעקב על הל' פסח ועוד. נלב"ע תצ"ג.

לא. ד"ל הרמב"ם (פ"ו מיו"ט הל"ב) כשאדם אוכל ושותה ושמה ברגל לא ימשך ביין ובשחוק וקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, הא למדת שהעבודה בשמחה ואי אפשר לעבוד את ה' לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות. עכ"ל.

לב. מגאוני ליטא. בעמ"ח שכיות החמדה, תבואות שמש, ועוד. נלב"ע תרצ"ג.

לג. מגדולי ליטא, בעמ"ח תשובות לשואל. נלב"ע תרכ"ח.

שאין צריך רק שתיה מעט יותר מלמדו, ושינה מעט, עכ"ד ודפח"ח, עכ"ל.

(אגדות הש"ס - מסכת עירובין סד ב)

כך יישן מעט, וכשיתעורר ויקץ והשינה משכרתו יותר, וזה שכתב [המחבר] ומתוך שיישן אינו יודע בין ארוך המן כו', וקאי אדעת המחבר שנראה [מדבריו] שחייב להשתכר הרבה, והשכיל הרמ"א

קדושת יום הפורים

בשמחה של הוללות.

לכן יליף ר' נחמן בר יצחק מסיפא דכתיב וזכרם לא יסוף מזרעם דקאי על קריאת המגילה, ומנא ידע כותב המגילה שגם המגילה יקראו ישראל לעולם?

אלא על כרחך מוכח דברוח הקודש נאמרה, עכ"ד ודפח"ח.

(אגדות הש"ס - מגילה ז א - רב יוסף)

מכתב נדיר : בגודל קדושת יום הפורים ודברי ברכה והערצה

מכתב ברכה לפורים ששלח רבינו לחותנו הגאון בעל בית שערים צוק"ל:

בעה"ת יום ד' צום אסתר תר"ן לפ"ק

לכבוד מו"ח הגאון הגדול מופת הדור ופאר הזמן כקש"ת מו"ה עמרם נ"י בלוהם אבדק"ק ב' אויפאלו"ה יע"א.

בעוד שהמלך במסבו במשתה היין אבוא גם אני להתערב בשמחתו, ואוני תשמענה דבר מאחרי, קל זיע סגי דמשבחים ואומרים, ברכות והודאות למלך אל חי וקיים, שבשפלנו וזכר לנו ויפרקנו מצרינו, ודרי מעלה עם דרי מטה קימו וקבלו להעריץ בקדושה ביו"ט קדוש "פורים" אשר בו יפתחון ארובות השמים ואור גדול בכל היכלי מלך ה' צבאות, לרחם על בניו הנתונים בצרה ובשביה, כי עמו מקור חיים באורו נראה אור, אמנן כן יהי רצון. והיין משבח ואומר מזמור שיר לאדוני הגאון נ"י, לפיכך יפארו ויברכו אותו כל קרוביו ואוהביו שבח יקר וגדולה וכבוד יתנו לו עד מאה ועשרים שנה.

ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים (אסתר ט, כח)

אסתר ברוה"ק נאמרה בין על סעודה פורים בין על מקרא מגילה

רב יוסף אמר (אסתר ברוה הקודש נאמרה) מהכא וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים ור' נחמן בר יצחק אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם (מגילה ז א).

והנה קשה מאוד מה הוסיף ר' נחמן בר יצחק ומדוע מיאן לומר כרב יוסף דמוכח מרישא דקרא?

ושמעתי בשם מרן החתם סופר ז"ל ואחר כך מצאתי בספר זכרון יהודה^ה (דף נד) שהביא זה בשם אביו הגאון מו"ה מאיר א"ש זצ"ל מאונגוואר יע"א, דהנה רש"י ז"ל פירש בפסוק הנ"ל במגילת אסתר (אסתר ט כח), משפחה ומשפחה, מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו. וזכרם לא יסוף מזרעם - וזכרם קריאת המגילה עיין בפירוש רש"י ז"ל, אם כן לפי זה וימי הפורים לא יעברו קאי על אכילה ושתיה, וזכרם לא יסוף קאי על קריאת מגילה, אם כן יש לומר דלכך לא רצה ר' נחמן בר יצחק למילף דאסתר ברוה הקודש נאמרה מוימי הפורים לא יעברו, דמזה לא מוכח עדיין דנאמר ברוה הקודש, רק יש לומר דהכותב המגילה ידע זאת מסברא, דלעולם יתאספו יחד בפורים ויאכלו וישתו יחד, כי אכול ושתו כל עדת ישראל יעשו אותו, כאשר באמת יש כמה אנשים חטאים בנפשותם אשר לא ישמעו מקרא מגילה, ועם כל זה המה זוללים וסובאים

מאורות הילקוט

לד. זכרון יהודה - מנהגים הלכות וחיידושי תורה לרבינו הגאון מהר"ם א"ש, רבי מאיר אייזנשטאט זצ"ל, בעמ"ח שו"ת אמרי א"ש, מגדולי תלמידי התת"ם סופר, נלב"ע תרי"ב.

לה. חותנו ביוזג ראשון. בעמ"ח שו"ת בית שערים. מגדולי גאוני ופוסקי ארץ הגר. נלב"ע תרס"ז.

חתנו כבנו, גרשון

(קובץ שערי הלכות, טבת תש"ס - מכון משנה הלכות)

מחיית עמלק

ויבא עמלק וילחם עם ישראל

ברפידים (שמות יז ח)

מעורכי המלחמה יש ללמוד דצריכים לשניהם - מחשבה ומעשה

אעתיק בכאן מה שכתבתי בספרי תפארת למשה¹ (דרוש ל' אדר) על המדרש (פרשת קדושים) קדושים תהיו הדא היא דכתיב (תהלים כ ג) ישלח עזרך מקודש - מקדוש מעשים שיש בידך, ומציון יסעדך - מציון מעשים שיש בידך, עיין שם.

וצריך להבין, מה היה קשה לו להמדרש עד שהוצרך לדרש הנ"ל, וביארתי בהקדם מה שאמרתי פירוש על המסורה חג הסוכות תעשה לך (דברים טו ג) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה (משלי כד ו), אמרתי בצירוף ביאור המאמר, ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז ח) ודרשו חז"ל (מובא בבגל הטורים) ברפידים ברף ידיים על שרפו ידיהם מן המצות, וקשה הלא הרבה שלוחים למקום ליפרע מעוברי רצונו ולמה הענישם על ידי מלחמה דוקא? ונראה לי להנה יש הרבה מינים וכופרים שאומרים רחמנא רק ליבא בעי, ואם לב האדם שלם עם ה' די בזה ולא צריך למעשה המצות בידים, כי מעשי המצות הוא רק לקבוע אמונה בלב איש ישראלי כמו ציצת ותפילין על יציאת מצרים, שבת על חידוש העולם וכדומה, וכשאנו מאמינים גם בלא זה, אין אנו צריכים למעשה רק די במחשבה שבלב, וכבר האריכו כל המפורשים לסתור דיעה זאת.

מי שאומר שהמעשה והמחשבה אין צריכין זה לזה, עבירה היא בידו

ויקר בעיני מה שמצאתי בשם הגאון מו"ה ליבוש נאטהאנאוה² זצ"ל, על הגמרא סוטה (דף מ"ד),

סח בין תפילה לתפילה, פירש רש"י בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש, עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה, פירש על דרך משל דבכל מלחמה יש ב' דברים שמנהיגים המלחמה, והיינו שר הצבא ואנשי החיל, והנה שר המצביא העומד בראש החיל, הוא חושב מחשבות איך לערוך המלחמה, והחיל מוציאים מכח אל הפועל מחשבת שר המצביא, וזה בלא זה אי אפשר לעמוד ולהתקיים ביום קרב, נמצא שר המצביא הוא המחשבה ואנשי חיל המה המעשה, ואי אפשר לזה בלא זה.

שר ראש - מחשבה, ושל יד - מעשה

והנה ידוע דתפילין של ראש מורה אל המחשבה כמו שאנו אומרים ועל הראש כנגד המוח שהנשמה שבמוחי וכו' ותפילין של יד מורה על המעשה, וזה כוונת מאמרם ז"ל סח בין תפילה לתפילה, כי אומר שהמעשה והמחשבה אין צריכין זה לזה וחד מינייהו סגי, עבירה היא בידו, וחוזר עליה כלומר חוזר בעל כרחך מדיעה זו המשובשת, מעורכי המלחמה, דמשם מוכח ומבואר ההיפוך מדבריו, ודפח"ח ש"י.

וזה שכתוב ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים ברף ידיים (דייקא) שרפו ידיהם מן המצות, פירוש שאמרו שאין צריכים המעשה בידים רק העיקר המחשבה שבלב וזה מורה שלא ראו עוד מלחמה מימיהם, על כן ויבא עמלק וילחם עם ישראל וכו' להורותם דצריך מעשה ומחשבה גם יחד, וזה בלא זה לא מועיל, וזה גם כן כוונת המסורה חג הסוכות תעשה לך פירוש עשייה בידים ולא שתחשוב בלבך כי בסוכות הושבתי אתכם וגו' רק צריך מעשה

לו. י"ל פאקש תרמ"ח.

לז. אביו של הגאון רבי יוסף שאול זצ"ל בעל שואל ומשיב..

ומחשבה ביחד, והמופת על זה כי בתחבולות תעשה לך מלחמה, ותחבולה לחוד בלי מעשה לא מהני מידי.

והנה, אם היה העיון עיקר כדיעה הנ"ל ולא הפעולה גשמיית, לא היו יכולים לעבוד את ה' כי אם אחד בעיר ושנים במשפחה, החכמים והנבונים, לא כן דלת העם סוחרים וכנעני ארץ הנוטים אחרי החומריות. אבל יען שהמעשה והפעולה גשמיית עיקר, כולם שוים לטובה אחד חכם ואחד תם, זה נוטל ד' מינים בחג וזה נוטל, זה מתעטף בציצית ומניח תפילין, ועל ידי כן כל העדה כולם קדושים.

וזה שכתוב דבר אל כל עדת וגו' קדושים תהיו, ואם תאמרו לאו כל אדם מוכן לכך לדבק עצמו במושכלות ועיונים רוחניים, לזה אמר לא העיון הרוחני עיקר כי אם הפעולה הגשמי, וזה כוונת המדרש ישלח עורך מקודש, מקדוש "מעשים" שיש בידך וזה ביד כל אדם לעשותו וא"ש.

(אותיות - אות ס השמטות - מעשה ומחשבה)

למה שלח משה את יהושע ללחום בעמלק ולא לחם בעצמו

צריך להבין למה אמר [משה] ליהושע שילחום בעמלק, ואמאי לא לחם בעצמו [עם עמלק] כמו שלחם בסיון ועוג? (עיין סוף פרשת חוקת), ומצאתי בילקוט בשם הפסיקתא לפי דיהושע משבטו של יוסף ואין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל, עיין שם.

ואם היה ניתן רשות לקטנים כמוני הייתי אומר טעם אחר, והוא על פי מה שאמרו חז"ל סנהדרין (טז, ב) אחות לוטן תמנע מאי היא, תמנע בת מלכים הוא, דכתב (בראשית לו כט) אלוף לוטן אלוף תמנע, וכל אלוף מלכותא בלא תגא היא, בעיא לאיגורי, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה, הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו וכו' [כדי להתדבק בזרעו של אברהם] נפק מינה עמלק דצערניהו

לישראל. מאי טעמא [שנענוש] דלא איבעי להו לרחקה, פירש רש"י שהיה להם לגיירה, עיין שם - וצריך ליתן טעם למה באמת לא קבלוה ורחקה כל כך, וצריך לומר משום דאמרינן (קדושי ע ב) קשים גרים לישראל כספחת, (ועיין ברמב"ם סוף פרק יג מהלכות איסורי ביאה^ה), ולפי זה צדקו אברהם יצחק ויעקב שלא קבלוה, ועמלק שלא כדון בא ללחום עם ישראל.

אך כל זה לדידן, אבל משה שקיבל את הערב רב (עיין רש"י בפסוק לך רד כי שחת עמך^ה) אם כן לא סבירא ליה הא דקשים גרים לישראל כספחת (יבמות מז א), אם כן שלא כדון עשו שריחקו את תמנע, ועמלק כדון בא ללחום, לכן לא היה יכול משה ללחום עמו, ולכך שלח את יהושע ודו"ק.

(תנ"ך - פרשת בשלח - ויאמר יהושע)

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז, ח)

למה סייעו החמורים להוציא הכסף והזהב ממצרים, הא בזה גרם שרפו ידיהם מן המצות

[בכורות ה ב] אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים וכו' מאי לשון רפידים ואמר לי רפידים שמה כתנאי ר' אליעזר אומר רפידים שמה ר' יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה וכן הוא אומר (ימיהו מז, ג) לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים.

וצריך להבין ההמשך והקישור שיש לשאלת ר' חנינא את ר' אליעזר מה לשון רפידים, לתשובת ר' אליעזר, ועוד שסייעו את ישראל בשעה שייצאו ממצרים וכו' שאחר כך אמר ר' חנינא ועוד שאלתיו מה לשון רפידים, דמשמע שיש לשאלה זאת איזה שייכות עם הקודם, והיא פלא לכאורה מה ענין רפידים אצל פדיון פטר חמור.

ונלע"ד על פי מה שכתב בספר עיון יעקב דלפי ההחמורים סייעו את ישראל להוציא כל אחד

מאורות הילקוט

לח. ומפני זה אמרו חכמים: קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת, שרובן חוזר בשביל דבר ומטעין את ישראל. וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו. צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאוה וכו'.
לט. (שמות לב, ז) ברש"י - שחת הנם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמן וגזירתם, ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשיכניהם שחתו והשחיתו.

גם הם עשו מצוה, ולכן החמורים שסייעו אותם לזה, היו מסייעים לדבר מצוה, ולהכי חל עליהם הקדושה שיצטרכו לפדות בכוריהם, וא"ש ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת בכורות - דף ה ב)

כל זמן שישראל עסקו בתורה לא לכבוד
יחשב עמלק אם בא ללחום עמהם

... ר' אליעזר אומר רפידים שמה ר' יהושע אומר שרופו עצמן מדברי תורה וכו' - עיין ברש"י ז"ל [על הפסוק] שכתב שרופו ידיהם מדברי תורה (והיינו לשון רפידים רף ידים), וכן איתא בילקוט סוף פרשת בשלח בשם המכילתא אחרים אומרים אין רפידים אלא רפיון ידים לפי שרופו ידיהם מדברי תורה, לכך בא השונא עליהם, לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה וכו' עיין שם.

ובילקוט הגרשוני על תהלים (סימן כא) הבאתי בשם גיסי הרה"ג מ' יצחק יעקב בלום מבערעטי- אויפאלא¹ יע"א שפירש המאמר שלפנינו, כי בעוד שעסקו ישראל בתורה, התורה מתייש כח ולומדי התורה הם תשי כח כנקבה כמאמר חז"ל ביומא (עא א) אליכם אישים אקרא, אלו תלמידי חכמים הדומים לנשים וכו' ר"ל חלושי כח כנשים, לכן לא בא עמלק ללחום עמהם, כי מה תפארת יהיה לו אם יצח רבנן שהם קצירי ומריעי חלושים ותשי כח כנשים, וכמו שמצינו בסוף מסכת תמיד (לב א) שספרו חז"ל מאלכסנדר מוקדון ברצותו ללחום עם מדינה שכולה נשים, אמרו לו הנשים אי קטלת לן יאמרו נשי קטל, כלומר זו אינה גבורה אם תלחם עמנו שהרי אם תהרוג אותנו, יאמרו העולם נשים הרג, וזו אינה גבורה, ואם אנו נהרוג אותך, יאמרו השומעים כמה גרוע מלך זה שנשים נתחברו עליו והרגוהו עיין שם. וכמו כן היה בעמלק שכל זמן שישאל עסקו בתורה והיו דומים לנשים לא בא ללחום עמהם, אבל כאשר שמע שרופו ידיהם מדברי תורה ואין עוסקים בה, אם כן נעשו גבורי

צ' חמורים טעונים כסף וזהב להכי חל עליהם הקדושה, ולכאורה לא עשו להם טובה אלא אדרבה רעה, שעל ידי שהיו עסוקין בביזה רפו ידיהם מן המצות, ועל ידי כן בא עליהם עמלק כמו שכתב בעל הטורים סוף פרשת בשלח ברפידים - ברף ידים שרפו ידיהם מן המצות, עם ישראל ברפידים בגימטריא רפו ידיהם מן המצות ע"ש².

אם כן היאך חל על החמורים קדושה לפדות בכוריהם לפי שסייעו את ישראל להוציא כל אחד צ' חמורים טעונים כסף וזהב, הלא על ידי כן רפו ידיהם מן המצות לפי שנטו אחר הבצע למלא ידם כסף וזהב, ועל כן בא עליהם עמלק וילחם עם ישראל ברפידים ברף ידים שרפו ידיהם מן המצות, וזה שאמר ר' חנינא ועוד שאלתיו מה לשון רפידים, הלא מזה מוכח שרפו ידיהם מן המצות, ואם כן החמורים אדרבה גרמו להם רעה שעל ידי כן בא להם עמלק, ואיך ניתן להם שכר על שסייעו את ישראל להיות עסוקים בכסף וזהב שיחול עליהם הקדושה ויצטרכו ישראל לפדות בכוריהם?

ועל זה השיב ר' אליעזר, רפידים שמה, ולא דרשינן שרפו ידיהם מן המצות, כי באמת גם ביות מצרים היתה מצוה גדולה, כי כן נצטוו לעסוק בביזת מצרים לקיים מאמר השי"ת (בראשית טו יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ואם כי משה רבינו נשתבחה על זה מפני השי"ת שלא עסק בביזה, אף על פי כן אין לגנות ח"ו את ישראל עבור שעסקו בביזה, כי גם הם היתה כוונתם לשם שמים לקיים הבטחת השי"ת לאברהם אבינו ע"ה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, אלא שמדריגת משה רבינו ע"ה היתה גבוהה מאוד ואצלו היו המצות "רכוש גדול" ולא הכסף והזהב, אמנם אף על פי כן אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וישראל קיימו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול בפשטות, וגם זה למצוה יחשב להם, ועל כן לא דרשינן רפידים שרפו ידיהם מן המצות אלא רפידים שמה, וישראל שהיו עסוקים בכסף וזהב

מאורות הילקוט

מ. והוסף רבינו: דהיינו להיפוך ממשו רבינו ע"ה שהיה עסוק בעצמות יוסף וכמו שכתב במדרש רבה פרשת בשלח, ויקח משה את עצמות יוסף עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות, שכל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב ומשה היה עוסק בעצמות יוסף שנאמר ויקח משה את עצמות וגו' אמר הקב"ה למשה עליך נתקיים חכם לב יקח מצות עכ"ל, ואם כן על כל ישראל שהיו עסוקים בכסף וזהב נתקיים בעונותינו הרבים להיפוך - סכלי לב יקחו כסף וזהב ולא מצות.

מא. בן הגיר עמרם בלום בעל שו"ת בית שער, אבד"ק בערעטי - אויפאלו. שימש כדיין בקהלה. חתן בעל ילקוט אליעזר בוורו. נלב"ע תרצ"ח.

חיל ויש להם כח לעמוד בקשרי המלחמה, מיד ויבוא עמלק וילחם עם ישראל, שאם ינצחום יספרו בעמים גבורתו ויהיה לו לכבוד ולתפארת, ע"כ דפח"ח.

עיקר ביאתו של עמלק היה בשביל חילול שבת, אלא שזכות התורה הגינה עליהם

ובספר מקרי דרדקי על התורה מהגאון ר' הילל ל"ש [ליכטענשטיין מקאלאמעא]²⁸ זצ"ל פרשת בשלח כתב וז"ל: עיין שבת (דף ק"ח ב) אמר ר' יודא אמר רב אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון דכתיב ביום השביעי יצאו ללקוט, וכתיב בתריה ויבוא עמלק.

והקשה המהרש"א הלא אמרו חז"ל ברפידים שרפו ידיהם מדברי תורה, מזה מוכח שלא בא עבור חילול שבת.

ונראה לי ליישב דבאמת עיקר ביאתו של עמלק היה משום שחיללו שבת, אלא כל זמן שהיו עוסקים בתורה היתה זכות התורה מגינה עליהם והיה הקב"ה מאריך להם אף, כמו שהיה בזמן החורבן שחטאו בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים והיה מגיע להם עונש עבור זה, אפילו הכי הכתוב אומר (ירמיה ט ב) על מה האבדה הארץ על עזבם את תורת, ומפרש הירושלמי דבזכות לימוד התורה היה להם אריכות אף, ויש לדייק מלשון הפסוק שהיה לו לומר ויבוא עמלק ברפידים להלחם, דאז היה מוכח שעיקר ביאתו היה עבור רפידים, מה שאין כן עתה שאמר ויבוא עמלק ונקוד בנגינת אתנחתא, שהוא מפסיק, להורות שביאתו היה עבור ענין אחר, רק עתה היה לו כח ללחום משום רפידים, ע"כ דפח"ח.

[ועיין שם עוד (באות רפ"ו) וילחם עם ישראל ברפידים, אמרו חז"ל שרפו ידיהם מדברי תורה, אפשר לפרש הכוונה שעמלק מסית לעשירי עם שיהיו צרי עין מלהחזיק לומדי תורה, וזהו שרפו "ידיהם" מדברי תורה, ועל ידי כן מאחר שכשל עוזר נפל עוזר ח"ו, כמו שאמרו חז"ל במסכת חולין (צ"ב א) שלחו מתם לבעי רחמי אתכליא על עליא שאלמלא עליא לא מתקיימין אתכליא וכו' עיי"ש].

למה אצל הכנעני מלך ערד שינה עמלק לשונו ולבושו ואצל ישראל בא בגילוי פנים

ובשער בת רבים סוף פרשת בשלח הביא בשם ספר משכיל אל דל"ז וז"ל: ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, אמרו חז"ל (מכילתא דר' ישמאל יז ח) מלמד שבא בגלוי פנים, משום שהוקשה לחז"ל למה בפרשת חוקת כתיב וישמע הכנעני מלך ערד, ופירש רש"י כי שינה עמלק כסות ולשון כדי שלא ידעו ישראל על מי להתפלל, ומדוע כאן לא שינה עמלק לשונו ולבושו והכל ידעו שהוא עמלק, מכלל שלא היה לו פחד מתפלת ישראל, וצריך לומר דהכתוב עצמו מתרץ זה, מפני מה "ויבוא עמלק" ולא התחפש לבוא בדמות כנעני משום "וילחם עם ישראל ברפידים" ולמה נקרא שמו רפידים, מפני שרפו ידיהם מדברי תורה, וכתיב (משלי כח ט) מוסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, לא כן שם שהיה אחר הספוד של אהרן, וכל ישראל בכו עליו שלשים יום משום שאהרן היה אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, הרי שהיתה התורה חביבה ויקרה מאוד אצלם, לכן היה ירא עמלק מתפלת ישראל והוצרך לשנות כסות ולשון, ע"כ דפח"ח.

(אגדות הש"ס - מסכת בכורות - דף ה, ב)

מאורות הילקוט

מב. מגדולי תלמידי החתם סופר זצ"ל. מגדולי הלוחמים נגד הרפורם וההשכלה. נלב"ע תרנ"א.
 מג. מהג"ר הלל ליכטענשטיין [מקאלאמעא] הני"ל.

משתה ושמה רוחנית

וטוב לב משתה תמיד (משלי טו, טז)

אף בשעת המשתה תהיה יראת ה' חופף על פניו

קדוש ישראל הרמ"א ז"ל פתח ספרו שלחן ערוך (אורח חיים א) במאמר שויתי ה' לנגדי תמיד וסיים (בהלכות פורים סימן תרצ"ז) **וטוב לב משתה תמיד** (משלי טו טז).

להורות נתן שגם במשתה היין יקיים מקרא שכתוב **שויתי ה' לנגדי תמיד**, ותהיה יראת ה' חופף עליו לבלתי יחסא ויזלזל ח"ו על ידי השכרות בתפלה או בברכת המזון ושאר מצוות.

ועל דרך הרמז יש לומר (דברים ו ה) **ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך** אף בכל עת שאתה עוסק בענין לבבך דהיינו לאכול ולסעוד הלב כדאמרין **פיתא סעדתא דליבא**⁷⁰, ובכל נפשך אף בכל עת שאתה עוסק בענין נפשך דהיינו לשתות ולשמה הנפש כדאמרין (חולין קכ א) **נפש לרבות את השותה**⁷¹, ובכל מאודך אף בכל עת שאתה עוסק בענין מאודך, דהיינו לישא וליתן ולהרבות רכוש, תמיד תהיה אהבת ה' ויראתו חקוקה על לוח לבך למען לא תחטא בעשותך הדברים האלה, וא"ש.

(שולחן ערוך - או"ח סימן תרצו - קדוש ישראל)

למי ששמח בשמחת קבלת התורה זהו
ראוי לברכו שיהיה כן תמיד

מחמת שנגמר ב"ה הספר⁷² בשבוע שחל להיות בו פורים, אכתוב מה שאמרת על מה שכתב הרמ"א בסוף הלכות מגילה **וטוב לב משתה תמיד**, וצריך ביאור מה רצה בזה.

ונראה לי דיש ב' מיני שמחות בפורים. אחד משמח על ההצלה ממות לחיים, והוא שמחה גופנית, ואחד משמח על שקבלו שנית התורה ברצון כמו שכתוב

(שבת פח א) קיימו מה שקבלו כבר, והוא שמחה רוחנית, וההבדל ביניהם הוא כמו שכתב האוהל יעקב⁷³ על המדרש כתיב (בראשית ח כא) **וירח ה' את ריח הניחוח** וכתיב (במדבר כח ב) **ריח ניחוחי**, איני יודע איזה מהם ערב לו יותר, כשהוא אומר (במדבר שם) **תשמרו להקריב לי במועדו** הוי אומר זה ערב לו יותר.

[וביאר זה] על פי משל לשני אחים גבירים א' נדבן אשר בכל עת משתה בניו מתנאים [ונותנים] הרבה מתנות לאביונים ומפזר לעשות המשתה גדול ברחב ידיים ומעדינים לרוב. והב' קמצן גדול שעשה משתה בניו בקמוץ גדול ולא חנן שום אביון.

אך פעם אחד חלה ונטה כמעט למות קבל על עצמו כשירפאהו ה' יעשה בקומו מערש דוי משתה לאביונים ויתן להם מתנות כנכון, וכן היה וקיים, אך בהפרדם מאתו לא הגידו לו שום ברכה, וישאלם: - למה לאחיו יברכוהו בהפרדם אחר המשתה ואצלו הם כאלמים?

ויאמרו לו, הוא עושה משתה מחמת שמחת טובה, נברכוהו שיעשה תמיד שמחות שיהיה לו בנים רבים ובני בנים וישאם, אמנם איך נברך שתעשה עוד שמחה ומשתה שתחלה ח"ו שנית. טוב שלא תהיה עליך שום צרה ולא תצטרך לעשות משתה.

כן נח הקריב קרבן גם כן, אבל הלא היה בשביל ההצלה מהמבול, [אבל] הקרבן תמיד היה מטוב לב, על כן אמר שם תשמרו להקריב לי במועדו שכן יהיה תמיד, אבל לנח לא יתכן שיאמר לו שיקריב עוד קרבן, על כן קרבן תמיד ערב לו יותר, ודפח"ח ש"י.

ונהגה כמו כן, בפורים המשמח עצמו על ההצלה

מאורות הילקוט

מד. אמר רבי יצחק בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו דהדא פיתא מזוניתא דליבא, בתורה מנין, ואקחא פת לחם וסעדו לככם, בנביאים (שופטים יט) סעד לבך פת לחם, בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. (בראשית רבה מח יא)

מה. פירש רש"י מדכתיב (ויקרא ז) ונכרתה הנפש נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם ואפילו שותה כמו (בראשית כג) אם יש את נפשכם שהיא לשון תאוה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנו.

מו. ילקוט הגרשוני על שולחן ערוך אורח חיים.

מז. להמגיד מדובנא זצ"ל.

מגילת אסתר

והנה טוב לב היינו מי שמשמח עצמו בתורה כמו שנאמר (רות ג) ויאכל בועז וישת ויישב לבו ואיתא במדרש שעסק בתורה שנאמר טוב לי תורת פיך וכו'.

וזה כוונת הרמ"א ז"ל, וטוב לב - היינו שמשמח עצמו בתורה ולא בשמחה גופנית, לזה נוכל לברך משה תמיד - שכן יהיה תמיד כנ"ל, וא"ש ודו"ק. (שולחן ערוך או"ח ח"א - קונטרס אוהל יוסף^{ס"ב} - בסוף)

ממיתה לחיים לא יתכן לברכו שיעשה עוד משתה ושמחה שיגורו שנית להשמיד להרוג [ולאבד] כל היהודים וינצלו, אבל המשמח בשביל קבלת התורה שנית ברצון ושמחת הלב, לזה שפיר נוכל לברך שיעשה תמיד שמחות כאלה שיקבל התורה בכל יום ברצון ובשמחה כמאמר חז"ל בפסוק (דברים טו ט) היום הזה נהיית לעם, בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית (עיין רש"י שם).

פרק א

ויהי בימי נאמר הצרה תיכף בסמוך כמו ויהי בימי שפוט השופטים - ויהי רעב בארץ, ולזה נראה שגם כאן סיפר סמוך לויהי בימי, מהות הצרה, במה שהוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש, מחמת שאמרו בש"ס פסחים (פו ב) צדקת פרוזנו בישראל (שופטים ה, יא) צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפירז לבין האומות וכו' על ידי זה לא ימצא לב המלכים להכרית היהודים אשר תחת מלכותם כי יקרא מלכותא קטיעא, אמנם אחשורוש מלך מהודו ועד כוש וכל ישראל היו תחת מקומות ממשלתו, ולזה היה הסיבה שמילא לבו לכלותם, ואין לך צרה גדולה מזו (הגאון מו"ה יעקב מליא ז"ל בספר מגלת סתרים).

ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה (א, א)

ע"י שמלך אחשורוש בכל העולם, היה בידו להשמיד ולאבד כולם

כולם הקשו, דכל מקום שנאמר ויהי בימי הוא שרוצה לומר על סיפור אחר, המעשה הזה היה בימי פלוני, [כגון] ויהי בימי שפוט השופטים [אז] ויהי רעב בארץ (רות א א), אבל בהיות הסיפור מהאיש ההוא בעצמו, אין שייכות לומר שבימי פלוני עשה אותו פלוני בעצמו כזה וכוה.

ונראה הכוונה, כי אמרו בש"ס כל מקום שנאמר

מאורות הילקוט

מח. ויאכל בועז וישת ויישב לבו, למה ויישב לבו, שברך על מזונו, דבר אחר ויישב לבו שאכל מיני מתיקה אחר המזון שהיא מרגלת לשון לתורה. דבר אחר ויישב לבו שעסק בדברי תורה, שנאמר (תהלים קי"ט) טוב לי תורת פיך עיין שם עור(מדרש רבה שם). מט. והוא קונטרס הערות מאת רבינו על שו"ת שואל ומשיב להג"ר יוסף שאול נאטהאנזאן זצ"ל אבד"ק לבוב.

עשה המלך זנו' למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים (א, ה)

עיקר כוונת אשורוש להחטיא את
ישראל הגדולים עם הקטנים

בשמואל א (ל ב) כתיב [וישבו את הנשים אשר
בה] מקטן ועד גדול וכן אצל אנשי סדום כתיב גם
כן (בראשית יט א) הכו בסנורים מקטן ועד גדול וכאן
כתיב מגדול ועד קטן [ולמה שינו הסדר].

וכתב במגלת סתרים להגאון מליסא ז"ל דאיתא
במדרש דעיקר כוונת אשורוש היה להחטיא את
ישראל להאכילם מפת בגו ויין מִשְׁתֵּיו ולהעמיד
זונות נגד פניהם ושיעשו בהם כרצונם², וזה שכתוב
למגדול ועד קטן ולא מקטן ועד גדול, כי עיקר
כוונתו היה להחטיא הגדולים שבישראל וממילא
הקטן יומשך ואחריהם כמו בבנות ממואב שהיה
עיקר מחשבתם על הגדולים שבהם.

המלך לא עשה הסעודה להיטיב
לאחרים, אלא להראות כבוד עשרו

ובספר משל ומליצה³ כתב, כי העושה משתה
לכל בני עירו יתכן להיות כוונתו בשני פנים, האחד,
כי חפץ חסד להיטיב לכל בני עירו ביום שמחתו,
השני, כי הוא גבה רוח וחפץ להראות כבוד ביתו
ורוב עשרו, לכן מאספם לבוא אל משתהו.

והמבחן לדעת כוונת עושה המשתה הוא, כי
העושה בשביל טוב חסדו, להיטיב לזולתו, הוא
מתחיל להיטיב להאכיל לעניים הרעבים דבזה ניכר
חסדו ביותר ואחר זה לגדולים העשירים, והעושה
בשביל להראות כבוד עשרו עושה בהיפך, בתחלה
מתהלל לפני גדולי העשירים ביקר תפארת ביתו
ואחר זה מתהלל גם בפני הקטנים העניים שגם
הם יכירו כבוד עשרו, לכן כאשר אשורוש עשה
המשתה לכבודו בהראותו את עושר כבוד מלכותו,
עשה המשתה למגדול ועד קטן, בתחלה לגדולי
העשירים ואחר זה למקטן המה העניים השפלים,
וא"ש.

ולאחר זמן מצאתי שכבר קדמו בספר כתנות אור'
(פרשת כי תשא) בחידושי תורה למגילת אסתר וז"ל:
אי לאו דמלך אשורוש בכל העולם לא היתה
הצרה צרה כל כך, ולא היה בידו לגזור להשמיד
ולהרוג דלא ליקרי למלכותיה מלכותא קטיעתא,
אבל עכשיו שמלך בכל העולם היה בידו לגזור
להשמיד ולהרוג.

וזה פירוש "ויהי" בימי אשורוש שהיה ווי וצרה,
יען הוא אשורוש המולך מהודו ועד כוש שמלך על
כל העולם, וכתב ששמעו כן בשם ירושלמי אחד.

ועל פי זה פירש גם כן מה שכתוב לקמן (קאפיטל ג)
ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות
מלכותך, ר"ל שכל ישראל הם תחת ממשלת
מלכותך ובידך לכלות אותם, מה שאין כן אם לא
היו כולם תחת מדינות מלכותך לא הייתי מבקש
לכלות אותם, דלא ליקרי לך מלכות קטיעא, עיין
שם.

המלך הגדול קיבל מלשינות על
היהודים בלי שום חקירה...

הוא אשורוש המולך מהודו וכו' - מבאר המקרא
ענין נפלא אשר קרה, דלפעמים מזדמן אשר איזה
שר קטן מקבל מלשינות על איש פרטי ומענישו,
אך (משלי כה ב) כבוד מלכים חקור דבר לבלי לעשות
שום דבר עד שיתודע לו על בוריו אם אמת הדבר.
עם כל זה נודמן בימי אשורוש אשר היה מלך
גדול המולך מהודו ועד כוש, שקיבל מלשינות בלי
שום חקירה ודרישה וצוה להשמיד אומה שלימה.

ויש מפרשים דבא לבאר שלא לחשוב דכל הסיפור
היה במקרה, לפי שהיה מלך טיפש (מגילה י"א), פעם
הרג אשתו מפני אוהבו ופעם בהיפך, לכן מבאר כי
היה מלך חכם אשר ברוב חכמתו הצליח להיות
מלך על ככ"ז מדינה, ולא הטעתו רוח הסכלות, רק
מאת ה' נהיתה זאת בהשגחה הניסית. (מספר כפלים
לתשיה).

מאורות הילקוט

ג. להגאון בעל פנים מאירות זצ"ל.

נא. ועיין באריכות במשאת משה להאלישיך הק'
נב. להג"ר יצחק אליהו לנדא זצ"ל המגיד מוילנא.

והשתיה כדת אין אונס (א, ח)

על פי תורה שיעור אכילה מרובה משיעור שתי

בגמרא מגילה (יבא) אמר ר' חנן משוש ר' מאיר כדת של תורה, מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה, ופירש רש"י כדת של תורה, אכילת מזבח מרובה משתייתו, פר ושלשה עשרונים סולת לאכילת מזבח, ונסך חצי ההין יין, עכ"ל.

ובהגהות הגאון מהר"ץ חיות ז"ל מביא בשם הגר"א מווילנא זצ"ל הדנה מצינו במשנה דאבות (ו ד), כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל זמים במשורה תשתה, ראינו דפת לא נתנו שיעור וקצבה, במים נתנו שיעור ואמרנו במשורה תשתה, ראינו דדת של עמלי תורה אכילה מרובה משתיה, ודפח"ח, עכ"ל. (אולם בילקוט אסתר בשם אבא גוריון מבאר כפירוש רש"י.)

על ידי ששתו יין מארץ ישראל, נתחייבו כליה

והשתיה כדת אין אונס - אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו (מגילה יב א) - וצריך ביאור מנין נלמד זה, אבל הענין הוא כי לכך לא אנסום לשתות כדי שלא יהיה להם תירוץ באמרם אנוסים היינו לשתות, אך מהו כל כך החטא ו[הא] שתיית סתם יין לא נגור אוז", אבל כבר פירש רבינו תם ביבמות (פב ב) דבגלות ראשון לא נתבטל קדושת ארץ ישראל, וקיימא לן אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשרות, פירש רבינו תם ביבמות [דף פב ב תור"ה ירושה], דבגלות ראשונה לא נתבטלה קדושת ארץ ישראל, וקיימא לן [גיטין מז א] אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשרות, וכיון שהשקה לכל אחד יין ממדינתו, אם כן לישראל השקה יין ארץ ישראל שהיה נשלח לאחשורוש מארץ ישראל שהיו עושים הגוים הדרים שם ויש בו חיוב מעשר ותרומה, והיה טבל, וטבל במיתה", ולכן נתחייבו כליה, ולכך היה בלי אונס שלא יתנצלו כנ"ל. (יערות דבש דפוס לובלין קפב ע"ב).

ובספרי ילקוט הגרשוני חלק ראשון אות "אונס" הבאתי בשם הגאון ר' אלעזר פלעקלס ז"ל על פי הגמרא שבת (פח א) מכאן מודעה רבה לאורייתא ופירש רש"י שיכולים לפטור בטענות אנוסים היינו והקשה הפרשת דרכים (דרוש כב) הא דינא דמלכותא דינא (נדרים כח, א), והקב"ה מלך על כל העולם וצריך לקיים גזירותיו מצד דינא דמלכותא דינא, ומה מהני טענת מודעה ואונס?

ותירץ על פי שיטת רבינו תם, דלא אמרינן דינא דמלכותא, אלא בגזירה כוללת לכל בני המדינה אם כן כאן דלא ציוה ה' רק לישראל לא שייך דינא דמלכותא דינא, ואם כן בעבודה זרה שגם בני נח מצווים, שפיר ליכא טענת אונס, דהא בזה אמרינן דינא דמלכותא דינא כנ"ל.

כיון דדינא דמלכותא דינא, הקפידו על יין נסך

וזה שכתוב והשתיה כדת היינו כדת של תורה שלא היה יין נסך, והטעם דהקפידו על יין נסך דוקא ולא על המאכלים האסורים, יען כי בזה "אין אונס" - כלומר שעל זה אין טענת מודעה ואונס, "כי כן יסד המלך" מלכו של עולם "על כל רב ביתו" דהיינו על כל בני העולם המכונה ביתו של הקב"ה, אם כן כיון דעבודה זרה ויין נסך שגם כן אסור משום לתא דעבודה זרה הוא מצוה לכל באי עולם, אין לטעון בזה טענת אונס, מצד דינא דמלכותא דינא, לכן הקפידו יתר על השתיה שיהיה כדת של תורה מה שאין כן במאכלים, ודפח"ח.

(ובספר אחד ראיתי רמז בזה, דמה ששותים בפורים יהיה עיקר הכוונה לשמוח על שזוכו לקבל אז התורה ברצון טוב כמאמר חז"ל קימו וקבלו קימו מה שקבלו כבר, וזה שכתוב והשתיה יהיה כדת, דהיינו שמחה של מצוה, לשם שמים, יען שזוכו לקבל התורה ברצון אין אונס).

מאורות הילקוט

נג. יין הגויים שאין אנו יודעין אם נתנסך או לא נתנסך, והוא הנקרא סתם יינם, אסור בהנאה כמו יין שנתנסך, ודבר זה מגזירת סופרים הוא. והשוטה מסתם יינם רביעית, מכין אותו מכת מרדות. וכל יין שגיע בו הגוי הרי זה אסור, שמא נסך אותו, שמחשבת הגוי לעבודת כוכבים. הא למדת שיין ישראל שנגע בו הגוי, דינו כסתם יינם שהוא אסור בהנייה. [רמב"ם הלכות מאכלות אסורות יא ג ד].

נד. (סנהדרין פג, א) מנין לאוכל טבל שהוא במיתה? שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ייימו לה.

היה יין נסך, והטעם שהקפידו על יין נסך יען כי אין אונס, כלומר שעל זה אין טענת מודעה ואונס, לפי שהוא אסור משום לתא דעבודה זרה - ובוה שייך שפיר דדינא דמלכותא דינא, וזה שאמר הכתוב כי כן יסד המלך, מלכו של עולם - ודינא דמלכותא דינא ודפח"ח¹.

(אותיות - אות א' - אונס)

לעשות כרצון איש ואיש (א, ה)

בין מרדכי ובין המן, שניהם לא רצו שיאנסו ישראל לשתות

איתא במדרש² [הובא בגמרא מגילה יב א, ועיין אסתר רבה ב ד] איש ואיש זה מרדכי והמן - הכוונה, דהמן לא רצה לאנס אותם לשתות יין נסך בכדי שלא יהיה להם תירוץ שהוכרחו לשתות מפני אונס מצות המלך, ומרדכי לא רצה שיאנסו אותם בכדי שלא ישתו, נמצא נעשה בענין אין אונס כרצון איש ואיש דהיינו מרדכי והמן, ועיין בספר קול יעקב³ שמאריך על פי משל כדרכו הטוב.

להביא את ושתי המלכה וכו' להראות העמים והשרים את יפיה (אי, א)

למה לא תלבש ושתי בגדי מלכותה ותיכנס?

איתא במדרש⁴ (אסתר רבה ג יג) למה ערומה, תלבש בגדי מלכות ותכנס? אמר ר' הונא אין הדייט משתמש בבגדי מלכות - והדבר תמוה כאשר הקשה היפ"ע⁵ [יפה ענין]⁶ וביקש להגיה שם במדרש, עיין שם.

אבל הדבר פשוט מאוד ואין צורך להגיה, כי כל מחשבתם היה לראות ושתי ערומה ואחר כך שאר נשים להבחין אחר כך מי היא היפה בנשים כמבואר במדרש ובמנות הלוי, ואילו נכנסה בבגדי מלכות

והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך (אסתר א, ח)

אי יכולים לטעון טענת אנוסים היינו כשכפה עליהם ההר כגיגית

בשבת (פח עא) מכאן מודעה רבה לאורייתא, ופירוש רש"י שיכולים לפטור בטענת אנוסים היינו. ועיין שם בתוספות שהקשו דבעבודה זרה (ב ב) אמר דאומות העולם יאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית?

ומשמע דאם היה כופה עליהם הר כגיגית לא הי' להם תשובה, וכאן אמר אדרבה מכאן מודעה רבה לאורייתא.

ותריך בהקדמה לספר ים התלמוד⁷ דלכאורה קשה קושיית הפרשת דרכים הא דינא דמלכותא דינא? - והקב"ה מלך על כל העולם וצריך לקיים גזירותיו מצד דינא דמלכותא דינא, ומה מהני טענת מודעה.

ותריך עפ"י שיטת רבינו תם דלא שייך דינא דמלכותא דינא אלא בגזירה כוללת לכל בני המדינה. אם כן כאן דלא צוה ד' רק לישראל לא שייך דינא דמלכותא דינא⁸.

והתיינח עכשיו דלא גזר רק על ישראל, אבל אם אומות העולם יאמרו כלום כפית גם עלינו הר כגיגית, אם כן ממילא היה גזירה כוללת לכל העולם, אם כן בטלה טענת מודעה והיו צריכים לקיים מצד דינא דמלכותא דינא - והנה לפי זה בעבודה זרה שגם בני נח מצוים, שפיר אין כאן טענת מודעה [משום] דינא דמלכותא דינא.

וראיתי בזה דבר נחמד להגאון ר' אליעזר פלעקלס⁹ זצ"ל (בספרו מילי דמספדיא) בפסוק והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך וגו' (אסתר א ח) ואמרו חז"ל כמגילה (יב א) והשתיה כדת - כדת של תורה.

ופירש הגאון הנ"ל והשתיה כדת של תורה שלא

מאורות הילקוט

נה. להג"ר משה יהושע העשיל אורנשטיין, ש"ל שנת תקפ"ח עם הגהות והקדמת הני תרי גיסיס גאוניס בעל שואל ומשיב והג"ר מרדכי זאב איטינגא זצ"ל.

נו. עיין בפניני ילקה"ג - פניני התורה מש"כ רבינו ריש פרשת שמות בשם הקצוה"ח על פי דברי הפרשת דרכים ור"ת אלו בענין אחר. נז. תלמיד הגאון בעל נודע ביהודה, בעל תשובה מאהבה. נלב"ע תקפ"ו.

נח. ועיין בפניני המועדים - שבוטות מה שכתב רבינו בפסוק ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד, ד) לפרש המסורה ג' פעמים ונשמע, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כאן). ונשמע קולו בבואו אל הקודש (שמות כח לה), ונשמע פתגם המלך (אסתר א כ).

נט. להמגיד מדובנא זצ"ל.

ס. פירוש על מדרשים ועל המגילות לרבי שמואל יפה אשכנזי בעל יפה תואר.

מאוד, ובילקוט סופר על שמות (דף ק"ל) מביא בשם יערות דבש הכוונה דהנה אמרו חכמינו ז"ל כי ושתי השיבה, איך אבוא ערומה לפני כל השרים, באם יראו אותי ויגבר יצרם ולא יהדרו פני המלך, ויחתרו כל האפשרות לבעול אפילו באונס.

אמנם אחשורוש טיפש חשב, מי הוא זה ואיזה הוא שיתן עין באשת המלך לכבשה ולחמדה, וכולם יודעין שאין משתמשיין בשרביטו של מלך, ועל כן קצף על שלא שמעה ושתי בקולו וחמתו בערה בו, אבל ביום שנתלה המן ראה כי המן נפל על המטה של אסתר, וחשב שרצה לענות אותה עד שצעק הגם לכבוש וגו' ראה כי הטיבה ושתי את אשר דיברה - ואז חמת המלך שככה, עיין שם.

ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין (א,ג)

יש משפט על פי נימוסי הדת, ויש משפט לפי העת בכפלים לתושיה מביא בשם יש מפרשים כי יש למלך שני אופני משפט, האחד, משפט על פי נימוסי הדת, השני, משפט לפי העת, לכן בעת שצריכים לעשות המשפט, מציעים בתחילה הענין לפני חכמים יודעי העתים שיודעים תכונת העת, שהם יאמרו אם ראוי לעשות המשפט על פי תכונת העת (כענין שאמרו בסנהדרין מ' א לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך) או על פי נימוס הדין.

זה שכתוב ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים, לשמוע מה יאמרו בזה, יען כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין, טרם שמגישים המשפט לפני יודעי דת ודין, על פי הנימוס [ראוי] לשאול בתחלה לחכמים יודעי העתים אם ראוי לשפוט על פי דת ודין או על פי העת.

קודם המשפט חקר המלך מחכמי המזלות ובספר ילקוט אליעזר²⁰ (ערך אבות ושכטים אות

היו אומרים כי אין היופי מפאת עצמה רק מחמת תכשיטי ונוי בגדיה הם המעלים הוד וזוהר ומעלים חן ומסייעים לתואר יפיה. רק קשה הא אפשר שאף נשים אחרות ילבשו בבגדים אלה, ואם מכל מקום תהיה ושתי עולה ביופי יותר מהם, עדיין הנסיון כי תואר עצמותה גורם הוד יופי כי הלא גם אלה לבשו בגדים כמותה.

על זה מתרץ רב הונא, זה לא היה אפשר שילבשו שאר נשים בגדים חשובים ותכשיטים הראויים למלכות, כי אין הדיוט משתמש בבגדי מלכות, ותכשיטים ובגדים יקרים כאלה לא הורשה להדיוט מפאת דת מדי ופרס להלביש להדיוט, ואם כן לא היה אפשר להכיר תואר ושתי רק בהיותה ערומה, וזה פשוט וברור. (יערות דבש דפוס לובלין דף קט"ז).

ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים (א,ב)

ושתי רצתה לבא כפי מצוות המלך - ולא כפי מה שאמרו הסריסים

לכאורה האי אשר ביד הסריסים מיותר, מאי נפקא מינה ביד מי שלח?

...ואציין מה שכתוב בספר תכונות אור על פי דאיתא במדרש ילקוט שהמלך אמר להביא ושתי המלכה בלבוש מלכות אבל השרים נתנו עצה שתבוא ערומה, וזה מרומז בפסוק ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים, כפי אשר אמרו הסריסים דבר המלך לא רצתה לבוא, אבל כפי אשר יצא מפי המלך תחילה היתה מרוצה לבוא וק"ל.

ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו (א,ב)

חמת אחשורוש בערה בו, עד אשר ראה כי דברי ושתי היו נכונים

במדרש עד אימת? עד וחמת המלך שככה²¹ ותמוה

מאורות הילקוט

סא. ביערות דבש (חלק ב) בשם המדרש: וחמתו בערו בו עד אימת היה חמתו בוער עד דכתיב וחמת המלך שככה...
 סב. להגיד אליעזר זוסמן סופר מגדולי רבני ארץ הגל. תלמיד הכתב סופר והמהר"ם שיק. בעמ"ח ללקוט אליעזר, עט סופר, המקנה ועוד. נ"ב ע"ת רס"ג.

ובקדושה שיעלה זכרונו לפני ה', זה לא ימצא רק בעם קודש ישראל שנאמר בהם (ישעיה מט ג) ישראל אשר כך אתפאר, במשא ומתן באמונה ובמאכל ובמשתה לשם ה' ומחזיק תלמידי חכמים ובעלי תורה כמו זבולון שהיה עובר ארחות ימים ולחוף ימים ישכון ומחזיק לאחיו יששכר לעסוק בתורה, אבל באומות העולם לא נמצא כן.

והנה תרשיש היה האבן העשירי, והיה אבנו של זבולון שהיה עשירי לתולדה כדאיתא סוטה (דף לו א) דגם בחושן היה כתולדותם, וזה שאמרו המלאכים כלום שמשו אומות העולם לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו "תרשיש" שהיה חקוק עליו זבולון שהיה סוחר ועשיר, ומכל מקום נשא אהרן את שמו לזכרון לפני ה', וזה לאו משכחת רק בעם קודש ישראל, ודו"ק, עכדפ"ח ח ש"י.

(אגדות הש"ס - מגילה יב ב)

ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים וכו' (א, טז)

מה הראיה מכאן שהדיוט קופץ בראש -
דילמא היה ממוכן הגרוע במעלה

במגילה (יב ב) תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות, אמר רב כהנא מכאן שההדיוט קופץ בראש - הקשו כולם איך תלוי הוכחת רב כהנא במה שכתוב, יהיה מי שיהיה, על כל פנים הכתוב מינה אותו לבסוף והוא קפץ בראש כמו שפירש רש"י?

ויש לומר על פי פשוטו דמהא שהכתוב מנה אותו לבסוף אין ראייה שהיה הגרוע שבכולן, דיש לומר שמונה אותם ממטה למעלה, ובפרט כי כן הוא הדרך להקריב מקודם המושפט לפני הקטנים במעלה ואחר כך בפני הגדולים מהם, וכמו שכתב רש"י ז"ל (פרשת פינחס) גבי בנות צלפחד דכתיב ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן, אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע? אלא סרס המקרא ודרשהו, ע"כ.

ואם כן, הכא נמי יש לומר דמתחלה שאל לכרשנא שהי' הקטן שבכולם, ואחר כך לגדול ממנו עד שהגיע לממוכן שהיה הגדול שבכולן, ולפי זה אין ראייה מכאן שהדיוט קופץ בראש, אבל אם נאמר ממוכן זה המן, תו ליכא למימר שהוא היה הגדול

(ט) מביא בשם אמרי שפר פירוש ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים - הם חכמי המולות, כי המלך קודם הכנסו לחקור במשפט, שאל מחכמים אם היה ושתי מוכרחת בענין ההוא מצד עת מולדתה ומזלה, כי אם הוא כן, לא יענישה אחר שהיא מוכרחה, כי כן דבר המלך וכה משפטו כל הימים להיות דברו עם חכמי עתים טרם יקרב אל יודעי דת ודין, עיין שם.

והקרוב אליי כרשנא שתר אדמתא תרשיש (אסתר א, יד)

תרשיש אבנו של יעקב שהיה סוחר
ועשיר, ומ"מ גדל בחכמה ובקדושה

והקרוב אליי כרשנא שתר אדמתא תרשיש וגו' אמר ר' לוי פסוק זה על שם קרבנות נאמר, כרשנא, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, כלום הקריבו לפניך עכו"ם פרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך, שתר, כלום הקריבו לפניך שתי תורים, אדמתא, כלום בנו לפניך מזבח של אדמה כו', תרשיש, כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו תרשיש ושהם וישפה.

בספר שיח יצחק על מסכת מכות (דף כד א) מהגאון מ' יצחק חיות ז"ל אבדק"ק בראדי יע"א דקדק במאמר הזה טובא, כיון דלדברי ר' לוי לא היו שם ז' הקרובים למלכות רק הקרא קאי שהיו מלאכים מזכירין וכות הקרבנות, אם כן למה הזכיר בקרא תרשיש שהיה מהטור הרביעי, יותר הו' ליה לקרא לומר אדמתא אודם שהוא היה הראשון מארבעה טורי אבן בהחושן, ולומר כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו אודם פטדה וברקת, והוא דקדוק גדול ועצום.

ותירץ, הדנה ישנם בעולם ב' כתות אנשים א. חכמים ב. עשירים סוחרים, והנה כאשר החכמים יגדלו ויתנשאו למעלה עד שיהנה בהם הקב"ה ויתפאר בם, זה אינו חידוש כל כך שעל ידי שעוסקים תמיד בחכמת אמת יכולים להגיע למדרגה גדולה, ואולי יזמן באומות העולם גם כן לפעמים חסידיים מחסידי אומות העולם וחכמים בחכמות באמת, אבל בעשירים וסוחרים שעוסקים ביישובו של עולם ועוברים ארחות ימים לסחור ולהעשיר, ובכל זאת יגדלו ויתנשאו בחכמה

פירוש דכל הנשים יאמרו רק שהמלך אחשוורוש אמר להביא את ושתאי המלכה לפניו ולא באה, שהם אינן יודעים יותר, אבל היום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי, יאמרו הזולולים והבזיונות ששלחה ושתאי המלכה לאחשוורוש כדאיתא במגילה (יב ב) שלחה ליה, **אהוארייריה** [רש"י: שומר הסוסים] **דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי** [פירוש-שתה יין כנגד אלף אנשים, ולא השתכר] **וההוא גברא אשתאי בחמריה** [ואדם זה, היינו אחשוורוש, משתטה ביני] ע"ש.

וזה שכתוב והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את כל דברי המלכה, זאת יאמרו ויספרו לכל שרי המלך, ויהיה זה יותר בזיון אל המלך, מן הבזיון שייגיע לו מן הנשים ההדיוטות שאין יודעין כל דברי המלכה, רק סתם דושתאי המלכה מיאנה לבוא בדבר המלך, וזה שכתוב וכדי בזיון וקצף (מפירוש האלשיך ז"ל).

וכולל עוד, דנשים הדיוטות אשר לא יבינו כל כך ערך גודל כבוד המלך, הם יבזו בעליהן בעיניהן באמנם בהדיא שהמלכה לא שמעה פקודת המלך ולא באה, אמנם השרות היותר גדולות היושבות אצל המלכה ובעליהן הם שרי המלך, הם לא יוכלו להוציא בפיהם בהדיא כי המלכה לא שמעה לקול המלך, רק כשירצו להקטין ערך בעליהן בחרות אפס כמו יאמרו למו ברמו, **זכר נא מה היה ביום ההוא, למשל שהיה היום הזה שלא שמעה ושתאי להמלך בשנה פלונית בכך וכך לחודש, ובאמת הרמז זה יהיה עוד בזיון יותר מהאומרים בהדיא כי לא שמעה לקול המלך.**

וזה שכתוב כי יצא דבר המלכה וכו' באמנם בהדיא המלך אחשוורוש אמר להביא את ושתאי המלכה ולא באה, אמנם השרות היושבות אצל המלכה "היום הזה" תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו דבר המלכה לכל שרי המלך, הם יזכירו "היום הזה" לבעליהן שרי המלך ברמו, וכדי בזיון וקצף.

(מספר שיחת חולין של ת"ח).

שבכולן, שהרי אחר כך נאמר אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וגו' וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו, והנה אלו שבעת שרי פרס ומדי היו יושבים ראשונה במלכות כמבואר בפסוק, ואם ממוכן היה הגדול שבכולן, אם כן כבר היה כסאו מעל כל השרים אשר אתו, ובעל כרחך לומר, דהכתוב מנה אותם מלמעלה למטה וממוכן היה הגרוע שבכולן, אלא שאחר כך נשאו אחשוורוש על כל השרים, ואף על פי כן כבר קפץ בראש, על כן שפיר מוכח דהדייט קופץ בראש.

(בית יצחק להגאון מו"ה יצחק אייזק ז"ל רב"ד דק"ק מונקאטש"ע על מס' מגילה)

לא על המלך לבדו עותה ושתאי המלכה כי על כל השרים וכו' (א, טז)

איך ישב המלך על דינה של ושתאי, הלא הוא הבעל דבר?

ותמוה, הא באומרו לא על המלך לבדו, המשמעות שזה החטא הוא קל, לכך הגדיל החטא ואמר כי על כל השרים שיהו חמור מן הראשונה, ואדרבה חטא הראשון שדברה על המלך הוא חמור ממה שדברה על השרים.

ונראה, שרצה ממוכן שהמלך ישב על המשפט ויכתב בספר פרס ומדי, ולא יעבור - פירוש בודאי לא יעבור, אך שהמלך אינו יכול לישב על כסא דין על מה שמרדה עליו ושתאי, דהוא בעצמו הבעל דבר בדין זה. לכך אמר ממוכן לא על המלך לבדו עותה ושתאי המלכה כי על כל השרים, והשתא יכול המלך לישב בעצמו על כסא דין על משפט השרים. (ליקוטים מהגר"א ז"ל הנדפס בסוף משניות זרעים)

כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן וכו' והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי וכו' וכדי בזיון וקצף (א, יז-יח)

יש בזיון המגיע מנשים ההדיוטות, ויש בזיון משרות גדולות וחשובות

בעוד שלא תהרגנה, תכריזי מקודם המשפט בכל המדינות, אבל לא ההריגה, רק אשר לא תבא ושתי לפני המלך, וממילא תשמע מה יענו הבריות לזה, ותראה שיצדיקו את הדין, וממילא תוכל להרגה אחר כך, וגם עתה כן הוא, כשרוצים בני המלוכה לחדש איזה דבר בחוקי המדינה משמיעים קול מקודם למען יתוודע להם דעת המדינה, ואח"כ גומרים הדבר וק"ל.

להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו (א, כב)

הסריסים לא הבינו מה שאמרה להם ושתי, כי לא הבינו לשון עמה

צריך ביאור מה ראה על ידי מעשה ושתי לגזור ככה, אמנם אמרו רז"ל וחמתו בערה בו, אמאי דלקה ביה כולי האי, שלחה ליה, אהורייה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי, וההוא גברא אשתתי בחמריה^ט. וצריך ביאור אם גם היא שלחה ליה [דברי זלזול] כזאת, האיך היו יכולים סריסי המלך [להעזיז] לדבר כדברים האלה בפני המלך והשרים.

אמנם המלך וסריסיו דברו לשון סורסי, וושתי שהיתה כשדית דברה בלשון כשדי, וכן הם הדברים הנ"ל, והסריסים לא הבינו מה שאמרה וחשבו שהמה דברי התנצלות, וכן הציעו הדברים לפי תומם, והמלך נתבייש בפני השרים שהיו רבים מהם מבינים בלשון כשדים, נמצא דעל ידי שדברה ושתי בלשון עמה, נהיתה הרעה הזאת, ולזה גזר אחר המעשה שכל אשה תדבר בלשון עמו של בעלה.

(ליקוטי חבר בן חיים חלק ב' בשם מרן הגאון התם סופר ז"ל).

אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי וגו' (א, יט)

ממוכן רצה שאחשורוש בכחו יעשה חק חדש מבלי להימלך ביודעי העתים

כתב מהר"א אשכנזי^ט בספר יוסף לקח ומוכא באפיקי יהודא (דרוש י"ב) שרצה ממוכן בזה שיעשה אחשורוש חק חדש אשר לא שערוהו אבותיו המלכים שקדמוהו, והוא שיוכל המלך לעשות משפט חרוץ בעסק מלכות מבלתי היותו צריך להמלך ביודעי העתים, וזהו פירוש יצא דבר מלכות מלפניו לבדו, ולא מלפני יודעי דת ודין, וזה החק החדש יכתוב בדתי פרס ומדי וגו', ותועלת הכתוב בזה בענין פרסום הנס, מבואר שאם לא היה לאחשורוש הכח הנוכח, הנה כאשר אמר חרבונה גם הנה העץ אשר עשה המן וגו', לא היה אפשר למלך לומר תלוהו עליו מבלתי היותו נמלך ביודעי העתים, ואפשרי קרוב שהיה ניצול כו', ע"כ.

אחשורוש היה ירא לפגוע בושת, כי היתה בת גדולים

וידיד נפשי הרבני החו"ב וכו' כש"ת מו"ה נפתלי ליעבערמאן נ"י מפה, אמר בפירוש הפסוקים הללו, דידוע דלא כל העתים שוים, וכבר אמר קהלת ג) עת לחשות ועת לדבר, על כן אף שהיתה ושתי מורדת במלכות, עם כל זה נתיירא לפגוע בה כי היתה בת גדולים, ואולי יעמדו נגדו שרי המדינות, לכן שאל לחכמים יודעי "העתים" ר"ל יודעים העתים המוכשרים לנקום או לחדול.

ועל זה אמר ממוכן אין לך לירא ולפחד ממרידה עבור ושתי, כי הלא לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים אם כן בודאי לא יחוסו על כבודה, אכן למען להשקיט לגמרי פחד אחשורוש אמר יצא דבר מלכות "מלפניו" כלומר

מאורות הילקוט

סד. הג"ר אליעזר אשכנזי זצ"ל. בעל מעשי ה' על התורה ויוסף לקח על מגילת אסתר. נלב"ע שמ"ו.
סה. עיין לעיל בפסוק כי יצא דבר המלכה וכו' ביאור הגמרא.

פרק ב

מצרים, ואחשורוש מלך כביר, ועל קב"ז מדינות, ולמה יוסף היה עני והַעֲשִׂיר, ואחשורוש עשיר והַעֲנִי (מכחז"ל שאחשורוש נתרושש בסופו).

אבל בעיניך תראה מה עשה יוסף בשעתו ואחשורוש במלכו, ותבין למה עלתה לזה כך ולזה כך, יוסף הפקיד פקידים לקבוץ את כל אוכל החיות עם רב ולמלאות אוצרות המלך, ואחשורוש הפקיד פקידים לקבוץ את כל נערה בתולה, וכן עושים רשעי הארץ, ע"כ. (ובגוף הרעיון כבר קדמו בבעל הטורים פרשת מקץ).

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וגו' (ב, ה)

מרדכי לבדו שמר על יהדותו בשלימות, ולמד תורה לשמה, וע"כ זכה למלכות

עיין ב**אלשיך** ז"ל שכתב איש יהודי היה לבדו בשושן הבירה, כי השאר לא שמרו יהדותם, ועל פי דבריו ז"ל, יש לומר כי שאר היהודים שינו את שמם, ואם היה נקרא שמו מרדכי היה מכנה עצמו [בשם לועזי, כגון] "מאַרטאַן" או "מיקשא", רק איש יהודי אחד היה בשושן הבירה ושמו מרדכי, לא היה בוש לקרות עצמו בשם הקודש מרדכי.

ובפנקס חידושי תורה שלי מצאתי כתוב זו"ל: במסכת מגילה (יב ב) איש יהודי היה בשושן וכו' בן יאיר וכו' תנא כולן על שמו נקראו, בן יאיר שהאיר עיניהן של ישראל וכו' וכו' קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני וכו' - נראה לי דמוסב אלמעלה, שלכך היה בכוחו לבטל הגזירה לפי שהיה איש ימיני, דהיינו שהיה מאותן המיימינים שלומדים תורה לשמה, כמו שדרשו חז"ל בפסוק (משלי ג טו) אורך ימים בימינה, למיימינים בה וכו', וזה שכתוב בן יאיר שהאיר עיניהן של ישראל, שמתחלה היה חושך ואחר כך ליהודים היתה אורה, בן שמעי, ששמע אל את תפלתו, בן קיש, שהקיש על דלתי רחמים

אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך וכו' (ב, א)

תמיהה על מה שכתוב בתרגום שתלך כל שבעת השרים

כתב בתרגום דצוה אחשורוש לתלות שבעה השרים שיעצו לו להרוג את ושתי על העץ. וצריך עיון, בין למאן דאמר ממוכן זה המן ובין למאן דאמר ממוכן זה דניאל (עיי' בתרגום שני ובתוספות מגילה בשם המדרש), אם כן ממוכן שהיה משבעה השרים, ובעצתו נהרגה על כרחך לא נתלה, דלמאן דאמר שהיה המן, הרי אחר כך גדלו המלך מעל כל השרים, ולמאן דאמר שהיה דניאל גם כן לא נהרג אז דהרי מבואר בדניאל (קאפישל י) שהיה חי עוד בימי כורש מלך פרס בן אסתר שנתן רשות לבנות הבית המקדש, ועיי' ברש"י (מגילה טו א ד"ה שחתכוהו מגדלות).

(ולדבר הזה העירני ידד נפשי הרבני הח"ו ב מו"ה בנימין יאב הארטמאן נ"י שו"ב בכפר אָלאַה-קאָטשאַרד יע"א)

ויפקד המלך פקידים וגו' (ב, ג)

שונאי ישראל מבזים כלל ישראל שלהם יש כל העושר - ולמה באמת הוא כן?

איתא במסורה ויפקד ב', ויפקד פקידים על הארץ (מקץ) ויפקד המלך פקידים (כאן), וכן ויקבצו ב' [במסורה], ויקבצו את כל אוכל (בראשית מא לה) ויקבצו את כל נערה בתולה (כאן).

ופירוש בילקוט סופר¹ בשם פרי חיים על מגילה, כי הנה שונאיו הרשעים הנקראים אנטיסעמיטען מרחיבים פיהם בגאווה ובזו על עם ה' לאמר: להם הכסף, להם הזהב, להם בתים, להם שדות וזכרמים, ונפשנו יבשה אין כל בלתי אל כספם ענינו, ואם כי דבריהם בדויים, ענה כסיל כאולתו, ותלמדנו המסורה, יוסף הצדיק אך משנה למלך ורק במדינת

מאורות הילקוט

סו. להגר' יוסף ליב סופר זצ"ל בן הגאון בעל ילקוט אליעזר זצ"ל. אב"ד דערעטשאק וח"ח מילא מקום אביו בפאקש. נלב"ע תרע"ח.

לן בן לינק כו' ונעשה לו נס ונפתחו לו שני דדים כו' אמר אביו כמה גרוע אדם זה שנשתנו עליו סדרי בראשית עיין שם.

והנה הרבה מצינו לחז"ל מעשה נסים וכל פרקי דחסידי בתענית מלא מזה ולא אמרו כמה גרוע ח"ו, אך האמת כי כן על האיש הנודע לגדול בתורה וקדוש, לא יפלא כי רצון נביאיו ויראיו עשה ה' והטבע הטה לפעלם, לכל אשר חפצו, והנה כאן לא נאמר בגמרא מעשה בחסיד אחד, כי אם מעשה באחד, ושפיר קאמר אביו כמה גרוע וכו', כן הדבר על הגאון החסיד נוכל להאמין כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס, ומעשה בחסיד אחד, אך לא מעשה באחד, כי אז כמה גרוע אדם זה, והנה הנודע בנגלה בעוצם גדולת תורתו וחסידותו נוכל להאמין עליו מעשה נסים, אך לא להיפך על ידי מעשה נסים להאמין כי הוא גדול בתורה וחסיד, עכ"ל.

ובדבריו הנחמדים הנ"ל אודא לה גם קושיא הנ"ל ממרדכי [שהיה נודע לגדול בתורה וקדוש], וא"ש. (אגדות הש"ס - מסכת שבת - דף נג א)

לקחה מרדכי לו לבת (אסתר ב, ז)

למה אמרו כל המגדל יתום כאלו ילדו - הטעם דאשתו של אדם נקרא ביתו

לקחה מרדכי לו לבת, תנא משום ר' מאיר אל תקרי לבת אלא לבית (מגילה יג א) - כתב מהרש"א פירוש לאשה וכו'. כתב בפתח עינים לחיד"א ז"ל אפשר דקשיא ליה דהוי ליה למימר לקחה מרדכי לו כבת כמו שאמרו (סנהדרין יט ב) כל המגדל יתום וכו' כאלו ילדו, ופירש מורינו הרב מהר"ד²⁰ במה שאמרו בבבא מציעא (דף קב ב) שטף נהר את זיתיו וכו' זה אומר זיתי גדלו זה אומר ארצי גדלה יחלוקו, ולפי זה מדינא המגדל יתום הוא ואביו יחלוק השכר, אמנם הקב"ה ברוב רחמיו מעלה עליו כאלו ילדו, ולפי זה לקחה מרדכי לו לבת לא יצדק מדינא דיחלוקו, והוי ליה למימר לקחה לו כבת, לזה אמרו אל תקרי לבת אלא לבית, כלומר אי אתה יכול

ופתחו לו, ומהיכן לקח הכח הזה?

לזה אמר, איש ימיני, לפי שהיה איש ימיני שלמד תורה לשמה והיה מהמיימינים בה, וכל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ונותנת לו מלכות וממשלה (אבות ו א) כלומר למושול כביכול גם בו יתברך כמאמר חז"ל (מועד קטן עו ב) על הפסוק (שמואל ב' ג ח) צדיק מושל יראת אלהים וכו' מי מושל בי, צדיק שאני גוזר גזירה וצדיק מבטלה ודו"ק.

ידיה אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם (אסתר ב ז)

על הנודע בעוצם גדולו וחסידותו נוכל להאמין עליו מעשה נסים

מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כב' דדי אשה והניק את בנו. אמר ר' יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה, אמר ליה אביו אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית (שבת נג א)

פירש רש"י ולא זכה ליפתח לו שערי שכר - וכתב בעץ יוסף וז"ל: ובבראשית רבה (פרשה ל סי' ח) איתא על פסוק (אסתר ב ז) ויהי אומן את הדסה שנפתחו למרדכי שני דדים כדדי אשה ליכא למיפך הכי, דהכא קאמר נשתנו דלא היה לו שכר מינקת ומרדכי ההיה לו שכר אך לא היה מוצא מינקת (תוספות ישנים ובוהור הק') עכ"ל - והנני מעתיק לך בזה מה שכתב בספר "עליות אליהו"²¹ (במעלות הסולם דף י"ח) כי נשאל נשאל הגאון מ' חיים מוואלאזין נ"ע אשר פומיה ממלל רביבן בהקדמת ספרא דצניעותא ומספר על רבו הגר"א ז"ל שנעשו לו נסים ונפלאות לאין מספר והוא בעצמו נפשו ירע לו כאשר שמע מאחרים מספרים על רבם נסים ושינוי טבע בזמן הזה ועל ידי זה האמינו בהם, והשיב להם הגאון מוהר"ח בצחות לשונו על דרך מליצה, הנה חז"ל אמרו (שבת נ"ג) מעשה באחד שמתה אשתו והניחה

מאורות הילקוט

סז. תולדות הגאון רבינו אליהו מוויילנא ע"י הגר"ר יהושע העשיל זצ"ל מוויילנא. ווילנא תרט"ז.

סח. הגר"ר יצחק הכהן רפפורט זצ"ל בעל בתי כהונה. נולד בלובלין ועלה לירושלים. תלמיד בעל פרי חדש וידיד למהר"ש אלגאזי ורבו של רבינו החיד"א. נלב"ע תקט"ו.

ונמתיק לדמיון: מספר אנשים נשאו חן בעיני המלך, ויאמר להם המלך מצאתם חן בעיני, לכן כל אשר תשאל נפשכם ממני אתן לכם, והחלו כל אחד מהם לבקש המוכשר בעיניו, זה ביקש התמנות [ב] ממשלה, וזה ביקש מתת כסף, וזה ביקש חופש להיות אורח הארץ וכאלה, ואחד מהם התיישב בדעתו מה יתרון לי אם אבקש כאחד מהם, הלא כל אלה המה רק טובות זמנית, אנכי אבקש טובה להיות קיימת כל ימי חיי, ויאמר אנכי בשאלתי אשר בכל עת אשר אדרוש איזה בקשה מהמלך ימלא לי המלך, ובוזה ייטיב לי כל ימי חיי.

כן על דרך זה בהגיע תור נערה ונערה כל אשר תאמר ינתן, וכל אחת מהן שואלת חפצה מכסף וזהב, או תכשיטין, או בגדים, או תמרוקי הנשים, אך אסתר השכיחה הלא כל אלה המה הון מהבל ועוד מעט ואיננו, לכן לא ביקשה דבר מכל אלה, רק ביקשה את כל אשר יאמר הגי לטובתה כל ימיה ינתן לה, לפי שידעה דהגי שוקד טובתה תמיד לכן סמכה עליו שהוא ידרוש טובתה תמיד, ובוזה עצמו ותהי אסתר נושאת חן שהכירו עוצם השכלתה. (משל ומליצה להמגיד ר' יצחק אלי' לאנדא מווילנא)

זאת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו (ב, כ)

מנין שהראתה דם נדה לחכמים

במגילה (יג) וזאת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים - העירו המפרשים מאי טעמא נקטו דם נדה אחרי ששמרה כל דת ישראל, ונראה על פי דאיתא בגמרא להלן (מגילה יד א) גבי אביגיל ויורדת בסתר ההר וכו' על עסקי דם הבא מן הסתרים, נטלה דם והראתה לו עיין שם, והכי נמי קשיא ליה לר' ירמיה אמאי כתיב וזאת מאמר מרדכי אסתר עושה, הלא מלת אסתר מיותר לגמרי, דהא הקרא מתחיל אין אסתר מגדת וכו' ואם כן באסתר קמיירי, והוי ליה למימר בקיצור וזאת מאמר מרדכי עושה, אלא על כרחך בא במלת אסתר לרמזו על עסקי סתרים שהיתה מראה לו. (דברי חכמים להמגיד הג"ל)

לקרות לבת אלא אם אתה קורא מבחון לבית - אין בית אלא אשה, ואז אתה יכול לקרות לבת דאגב חביבותא קוראה בת על דרך שאמרו רז"ל (שמות רבה נב) לא זו משם עד שקראה בתי, עכ"ל.

ובספר שער בת רבים למגילת אסתר הביא בשם בחירת אברהם^ט אל תקרי לבת אלא לבית זו אשה כיומא (ב א) על פסוק וכפר בעדו ובעד ביתו - זו אשתו. הטעם דאשתו של אדם נקראת בית הוא, דאמרו חז"ל כתובות (ט ב) אין אשה אלא לבנים, אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לתכשיטי אשה, וזהו ב' י' ת' ראשי תיבות ב'נים י'ופי ת'כשיטין. אך קשה, למה לא כתיב בפירושו בית, אלא שבא לרמז מאמר חז"ל (מגילה יג א) אסתר ירקוקת היתה ונחסר ממנה היופי, לכן כתיב חסר יו"ד, עכ"ל.

(ואם כי דברי טעם הם אבל אינו אמת כי כאן ר' מאיר הוא דאומר כן, והוא אומר לעיל דאסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים. אם כן לא סבירא ליה כר' יהושע בן קרחה דאמר אסתר ירקוקת היתה כהדסה, ור"ק).

שוב ראיתי בספר כתנות אור בחידושי תורה למגלת אסתר שפירש דשתקרא לבית נוכל לקרוא לבת, דאמרין בפרק קמא דסוטה (יב א א) אמר ר' יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאלו ילדה, ולכן קאמר אל תקרי לבת, דהא מרדכי לא ילדה, אלא לבית, שנשאה לשם שמים ומעלה עליו הכתוב כאלו ילדה, אם כן נוכל שפיר לקרות לבת כאלו ילדה, וק"ל עכ"ל ט.

(אגדות הש"ס - מסכת מגילה יג א)

ובהגיע תור אסתר וגו' לא ביקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סרים המלך ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (ב, יב-טו)

כל הנערות ביקשו תכשיטין ובגדים, אבל אסתר ביקשה מה שיהיה לטובתה תמיד

לפי משפט הלשון הוי ליה למימר כי אם את אשר אמר הגי [ולמה כתב בלשון עתיד].

שנאמר ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ופירש רש"י מי גלה לו, אלא ברוח הקודש נגלה אליו - וכתב ביערות דבש הדבר הזה תמוה לכאורה, וכי אנו דנין אם מרדכי ואסתר נשתמשו ברוח הקודש, פשיטא, הלא נמנים כמ"ח נביאים וז' נביאות שהיו בישראל כמבואר בגמרא ורש"י.

רק הספק הוא במגילה עצמה אם היא נכתבה ברוח הקודש בזה הלשון אשר לפנינו או לאו, כי מה שהמחבר היה בעל רוח הקודש לא יתחייב שנכתבה ברוח הקודש כמו שהיא לפנינו, ושלמה היה ודאי בעל רוח הקודש כי שיר השירים ברוח הקודש נאמר, ומכל למקום נסתפקו בקהלת אם נאמר ברוח הקודש, וכן במגילה.

אמנם הדבר נכון - דידוע מה שכתוב בתורה ויקרא באל"ף זעיר"א, לרוב ענוה למשה מבלי לכתוב שהקב"ה קרא לו ובא לאוהל, ואם כן אף דכתב במגילה ויודע הדבר למרדכי קשה מנא ידע ועל כרחך ברוח הקודש, ואם כן איך כתבו מרדכי במגילה שזה מפרסם היותו בעל רוח הקודש, ואין זה מגדר הענוה לכתוב בספר כן, אלא גלוי לכל העם דברוח הקודש נאמרה כל המגילה, ולא עלה מלבו לכתוב רק כאשר ישים ה' בפיו אותו הוצרך לכתוב מבלי שינוי ח"ו בשום צד, וא"ש, עכדפח"ה.

(אגרות הש"ס - מסכת מגילה ז א)

אסתר היתה משמשת בשדית ששמה מו"ך

כאשר היתה באמנה אתו - (מגילה יג א) אמר רבה בר לימא שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, והקשו התוספות הא לא היה שם הבחנת ג' חדשים, ותירצו שהיתה משמשת במוך.

ומלבד הפשוט טמון ברמז בדבריהם הקדושים הדנה נודע מוזהר הק' וכתבי האר"י ז"ל דאחשוורוש הטמא לא נגע באסתר כלל ח"ו, רק שאסתר השביעה שידה אחת ובאתה בדמות אסתר ושימשה עם אחשוורוש והיה סבור שהיא אסתר, וכתבו המקובלים דשם השדית שהשביעה אותה אסתר מו"ך שמה עיין בקינת סתרים למהר"א גלאנטי, וזהו שרמזו התוספות בדבריהם הקדושים שהיתה משמשת במו"ך ר"ל שהשתמשה בהשדית ששמה מו"ך, וממילא לא קשה מידי מהבחינה.

(כית יצחק על מס' מגילה בשם הרב המגיד מקאונניץ זצ"ל הדפח"ח).

ויודע הדבר למרדכי (אסתר ג, כב)

מה הרבותא שהמגילה ברוח"ק נאמרה, הלא נביאים היו?

ר' מאיר אומר מגלת אסתר ברוח הקודש נאמרה,

פרק ג

לימים נשא אשה אחרת, אשה טובה, ויבוא אל היועץ ויתן לו תודה על עצתו לגרש הראשונה, כן על דרך זה ממוכן נתן העצה להעביר את ושתי אשה רעה הממאנת לקיים דברו, ומילא המלך דבריו, עם כל זה לא החזיק לו טובה עדיין, דאולי האחרת שיקח תחתיה תהיה עוד רעה ממנה, אך אחר זה כאשר לקח את אסתר ונשאה חן בעיניו, או גדל המלך את המן הוא ממוכן אשר יעצו להעביר את ושתי ולתת מלכותה לרעותה הטובה ממנה. (משל ומליצה להמגיד מוילנא)

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וגו' (ג, א)

אחשוורוש לא החזיק טובה להמן על שהעביר ושתי עד שראה טובת אסתר

אחד היה לו אשה רעה, ויעצהו אחד ממכיריו לגרשה, ויאמר לו האיש תנה לי תודה כי יעצתיך לטובה, ויען לו: מי יודע אם האחרת אשר אקח תחתיה תהיה טובה הימנה, ואולי תהיה עוד רעה ממנה.

מנין שמרדכי רצה להציל אחשוורוש
לטובת המלך – דילמא רצה לקבל שכר

ושוב לאחר זה, ראיתי בספר בית יצחק^א על מסכת מגילה שהביא כעין זה בשם מנחת ערב שאצל המקראות גדולות, להבין איך נמשך גדולת המן מתלית בגתן ותרש, והוא כי אחר אשר אסתר אמרה זאת למלך בשם מרדכי, חשב אחשוורוש בלבו מי יודע אם מרדכי הגיד זאת למען הציל ממות נפשי היקרה בעיניו, דאם זאת היתה כוונתו בעצם, מדוע לא הגיד לי הוא בעצמו רק על ידי המלכה, ואפשר שהגיד זאת למען לקבל עבור זה משכורת או היה לו שנאה כבושה על בגתן ותרש, ולמען עשות בהם נקם גילה את סודם, מחשבות כאלה מלאו לב אחשוורוש.

לזאת חשב שאין לו להחזיק טובה בעצם, זולת לרעייתו האהובה היא אסתר המלכה אשר הגידה לו זאת לא בשביל שום כוונה אחרת בלי ספק רק למען הצילו מן המות הרע הזה, אמנם מה יכול להוסיף תת יקר וגדולה לאסתר המלכה אשר כבר ניתן כתר מלכות בראשה ומה יוסיף לעשות לה על ככה, לזאת עלה בלבו לעשות יקר וגדולה להאיש אשר סיבב לקיחת אסתר אליו לאשה, והוא המן ימ"ש, כי בעצתו נהרגה ושתי ותלקח אסתר אל בית המלך, על כן העלה וישם את כסאו מעל כל השרים, וזה שכתוב אחר הדברים האלה גדל וגו'.

הקב"ב בורא הרפואה קודם למכה

ועוד ראיתי בספר בית יצחק הנ"ל שכתב בבאור הגמרא מגילה (ג ב) אחר הדברים האלה (אחר מא) אמר רבא, אחר שברא הקב"ה רפואה למכה, דאמר ריש לקיש אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה שנאמר (הושע ז, א) כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים. אבל אומות העולם אינו כן, מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה שנאמר (ישעיהו ט, כב) ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא.

ויש להתבונן מאי מעליותא איכא לישראל בזה

שבורא להם הרפואה קודם, ועל אומות העולם שבורא להם הרפואה לבסוף, ומאי נפקא מינה אימתי בורא הרפואה, אחר שסוף סוף מרפא גם לאומות העולם, כמו שאמר מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה.

וכתב בספר הנ"ל דזה יובן על פי דאיתא בחולין (מג א) אמר רבא קרום שעלה מחמת מכה בושט אינו קרום ופירש רש"י ז"ל ואם ניקב ונסתם אפילו עלתה בו סתימה עבה אינה מתקיימת כו' דכל נקובי דטריפות לא מהניא להו סתימה, דסלקא בהו לאחר זמן, ולא דמי לריאה שניקבה, ודופן שנסתמה, ולסתימת כבד במרה, ולסתימה דירכים בחלחולת דלקמן, דההוא סתימה דמעיקרא הוא עכ"ל, ורצה לומר דמיד כשנעשה הנקב כבר יש דבר לסותמו, (עיי' בש"ף ליוהר דעה סימן לו ס"ק לו). הרי שלך לפניך דחילוק גדול יש בנייהם, דהרפואה הנבראת אחר המכה הוי כקרום שעלה מחמת מכה דסופו ליסתר מה שאין כן כשהרפואה נבראת קודם המכה הוה סתימה דמעיקרא וסתימה מעלייתא הוה ואין סופו ליסתר, עכ"ד, ודפח"ח ש"י.

חולה מפחד מהחולי רק בפעם הראשון, אבל
אחר שכבר הועיל התרופה שוב אינו מפחד

ובספר תורת משה כהן למחותני הגאון מו"ה משה נתן נטע וינגרייז"י ז"ל אבד"ק טיסא-פירעד יע"א בחידושי תורה לשבת (פרשת שמייני) כתב בזה, דהחולה בפעם הראשון כשכא עליו החולי מפחד מאוד אבל אחר כך כאשר נודע איזה רפואה לחולי זו איזה סם או תחבושת, והוא מנסה זאת איזה פעמים ומועיל לו, אז כאשר בא עוד החולי עליו אינו מפחד כיון שידע כבר הרפואה. כמו כן חביבות הקב"ה לישראל כיון שאנו יודעין שהרפואה כבר מוכן מקודם לכן אפילו אם בא המחלה אין אנו מפחדים כיון שאנו בטוחים שהרפואה כבר נבראת, לכן זה גופא גורם לנו הרפואה ע"ש.

אמנם הטעם שהקב"ה בורא לישראל הרפואה

מאורות הילקוט

ע. להגאון מו"ה יצחק אייזק זצ"ל אבד"ק סוואליאוו ואח"כ רב"ד דק"ק מונקאטש. תלמידי הרה"ק ר' יהודה צבי מראזלא, ולרבי יצחק אייזיק מזידיטשוב ולבעל דברי חיים. הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב מינה אותו להעתיק ולערוך כתביו. כן ביקר אצל רבי צבי הירש מרימנוב, רבי ישראל מרוז'ין ורבי חיים מקוסוב. נלב"ע תרנ"ד.

נא. בן הגה"ק בעל מנוחת אשר מטשעננער זצ"ל, בעמ"ח מנוחת משה שר"ת וחידושים לסוגיות הש"ס

אם כן דינו כישראל, וזה שכתוב כי הגיד להם רצונו לומר שמרדכי הגיד להם אשר הוא יהודי ר"ל אשר המן הוא יהודי, וזה חרה להמן עד מות.

וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה (ג.ה)

מרדכי לא רצה להשתחוה לצלם אשר על המן, אבל גם אחר שהעבירו לא השתחוה

כתב בערות דבש [דפוס לובלין קצא ב] כי לאדם מותר להשתחוות, רק המן לבש צלם עכו"ם והוא אסור, וזהו היה תשובת מרדכי בשאלם לו מדוע אתה עובר מצות המלך, כי אמת המלך צוה לכרוע להמן, אבל זה לא היה כוונת המלך להכריח לכל אומה לעבוד עכו"ם, הלא מאז יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש דת ודת, ועבדי המלך להבחין דבריו, אמרו להמן להסיר לפעמים צלם עכו"ם ולעבוד לפני מרדכי, ובוזה יובחן אם אז יכרע, כנים דבריו שהוא מפני עכו"ם לא יכרע, אבל אם גם אז לא יכרע, הרי מורה כי אין רוצה להכניע עצמו להמן.

וזה שכתוב ויאמרו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי פירוש, ביקשו ממנו להסיר הצלם מבגדיו, כי הגיד להם אשר הוא יהודי ואינו משתחוה לצלם, לכן ביקשו להסיר הצלם, ובוזה יובחן אם יעמדו דבריו שתלה בצלם, והמן עשה כדבריהם, אבל מרדכי חשש לחילול השם ומכשול ישראל, כי הם לא יבחינו ההבדל אם הסיר הצלם או לא, ועל הרוב היה בבגדיו הצלם, ולכך לא ישתחוה בשום פנים, וזה שכתוב אחר כך וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו דייקא, אפילו בהסרת הצלם רק לו לבדו לא השתחוה, ולכן וימלא המן חמה.

מרדכי הגיד להם יום ויום שהוא רוצה למסור נפשו ולמות על קידוש ה'

וידיד נפשי הה"ג מו"ה יצחק שווייגער נ"י מטאפאלשאן כתב לי, דלכאורה מלת אשר [הוא יהודי] מיותר, והוזה ליה למימר כי הגיד להם שהוא

מקודם, כתב שם בשם הגאון בעהמ"ח תהלה לדוד^ט ז"ל, משום דאמרו חז"ל (ברכות ה ב) אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ואם כן הרי נודע מאמר חז"ל (תהלים צא טו) עמו אנכי בצרה, (ישעיה סג ט) בכל צרתם לו צר כביכול מרגיש עמנו יחד והוי ליה כאילו הוא בעצמו חבוש בבית האסורים, לכן אם לא יברא הרפואה מקודם אי אפשר היה להתרפאות אחר כך, כי אין חבוש [מתיר עצמו] וכו', וקודשא בריך הוא עצמו נקרא חבוש, מה שאינו כן אצל אומות העולם לא נוגע לו כלל, לכן יכול לרפאות אחר כך, ודפח"ח ש"י.

ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי (ג.ד)

למרדכי היה תירוץ למה אינו כורע ומשתחוה, אבל לא השתמש בזה

צריך ביאור, וכי לא ידע המן שמרדכי יהודי? ותירץ בספר קדושת לוי^{יז} דהנה יש לדקדק בפסוק וכל עבדי המלך וגו' ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, דהוי ליה למימר לא כרע ולא השתחוה, אבל הכי פירושו, כי כן צוה המלך שכל עבדי המלך ישתחוו להמן, רק מרדכי שהוא חשוב אצל המלך לא צריך לכרוע ולא להשתחוות, וזה כוונת הפסוק כי כן צוה המלך שכל עבדי המלך ישתחוו להמן, ועל מרדכי היה ציווי שלא יכרע ולא ישתחוה, והיה למרדכי תירוץ על מה שלא כרע להמן, רק מרדכי אמר בפירוש שלא מחמת זה אינו משתחוה להמן, רק מחמת שהוא יהודי, ואפילו אם ציוה המלך גם כן עליו, אף על פי כן לא היה משתחוה.

וזה שכתוב כי הגיד להם אשר הוא יהודי, ר"ל שמחמת זה אינו משתחוה להמן, לא מחמת שלא היה עליו הציווי מאת המלך, ודפח"ח.

מרדכי הגיד להם אשר המן הוא יהודי

עוד ראיתי פירוש בזה על פי המבואר במדרש [אגדת אסתר ה ט ועין מגילה טו א וברש"י] דהמן היה מלפנים עבדו של מרדכי, ומל וטבל לשם עבדות,

המן לא שלח ידו במרדכי כי ידע
הסגולה שיש לעם מרדכי

ואם כן לפי זה אם היה המן הורג את מרדכי הרי היה מיצר לישראל, וכל המיצר לישראל נעשה ראש וכיון שנעשה ראש שוב אין לו בחירה, ולא היה יכול להשמיד את כל היהודים כי היה לבו ביד ה', והיה מוכרח להיטיב עם ישראל, על כן לא שלח יד במרדכי, וזה שכתוב ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, כי הגיד לו את עם מרדכי, ר"ל הסגולה שיש לעם מרדכי שכל המיצר להם נעשה ראש, אם כן לא היה יכול לשלוח יד במרדכי, שהרי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אשורוש, לכן לא רצה להיות מתחילה מיצר לישראל, כי אז לא יוכל לבצע זממו, ודו"ק.

הפיל פור הוא הגורל לפני המן (אסתר ג, ז)

מיתת הצדיק אינו רעה כ"כ לנשאים
כיון שאותו היום בא דוגמתו לעולם

במגילה (י"ב) הפיל פור הוא הגורל, תנא כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבא באדר מת ובז' באדר נולד, עכ"ל הגמרא והדקדוקים ידועים.

ונלע"ד לפרש על פי מה שכתב בספר הק' ערבי נחל על התורה (פרשת כי תבא) בפסוק (בדברים כח סא) גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם כו' ונשאתם במתי מעט כו' חיבור ב' פסוקים אלו יראה, דדרשו רז"ל גם כל חלי [וכל מכה אשר לא כתובה בספר התורה הזאת] זו מיתת צדיקים¹ והנה אמרו רז"ל (יומא לח ב) שאין צדיק נפטר עד שנולד צדיק אחר דוגמתו כמו שאמר הכתוב (קהלת א ה) זרח השמש ובא השמש, ביום

יהודי, אבל מרדכי אמר להם באמרם אליו יום יום, שהוא ברצון נפשו ובכל חפצו רוצה למסור נפש על קידוש השם יהרוג ואל יעבור כמו רבי עקיבא² שהיה מצפה על זה, וזה שכתוב ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי שרוצה באמת למסור נפשו, כי הגיד להם אשר הוא יהודי, כמו שפירש רש"י (ויקרא ד כב) אשר נשיא יחטא, אשרי לדור וכו'³ שאמר להם אשר הוא יהודי, שזה אשריו ואשרי לו שימות כשהוא יהודי, וא"ש.

ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי (ג, ז)

כיון שנתמנה אדם למלך אין לו עוד
בחירה, אלא לבד ביד ה'

עיינ מה שכתב בזה ביאור נחמד בספר בינה לעתים (דרוש עב) - ומתלמיד חכם אחד ושמו מו"ה מרדכי ליב קליין נ"י מקראקא שמעתי פירוש על פי מה שכתב בספר ארץ צבי⁴ (דרוש עיר שושן) בשם מוהר"ש אלגאזי ז"ל על מה שאמרו חז"ל (גיטין נו ב) כל המיצר לישראל נעשה ראש, הטעם לפי שהבחירה ניתנה ביד האדם, שיהיה יכול לרצח את חבירו, אף שלא יהיה נגזר מאת ה', כי אם תתבטל הבחירה, תתבטל התורה בכללה, והקדוש ברוך הוא רואה עכו"ם אחד המיצר לישראל, ודואג הקב"ה עבור ישראל, פן ילך הצורך ויאבד נפשות מישראל, לכן עושה אותו לראש דהיינו שיהיה מלך, ונאמר (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה', ר"ל שהמלך אין לו בחירה רק לבו ביד ה', אל כל אשר יחפוץ יטנו, ואז יהיה מוכרח לעשות טובה עם ישראל, וזה שכתוב (איכה ח) עבדים משלו בנו ר"ל הנה עבדים משלו בנו, ויש להם בחירה, ולזה פורק אין מידם, עכ"ל.

מאורות הילקוט

עד. בגמרא ברכות (סא ב) ת"ר מעשה שגזרה מלכות שמד על ישראל שלא יעסקו בתורה מה עשה רבי עקיבא הלך והקהיל קהלות ברבים וישב ודרש כו'. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן. אמר להם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו כו'.

עה. לשון אשרי, אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו ק"ו שנתחרט על זדונותיו, עכ"ל. (ז"ל הגמרא הוריות י ב, ובתורת כהנים פרשה ה א) מהו לשון אשר, אמר ר' יוחנן בן זכאי, אשרי הדור שהנשיא שלו מבאי קרבן על שגגתו)

עו. לרבי צבי הירש זצ"ל המגיד מוואידיסלאו, בעמ"ח עשרה למאה. אביו של הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זצ"ל.

עז. מפורסם בקרב הלומדים בשם הגאון ר' ישעי' פיק זצ"ל אשר "מכה אשר לא כתובה בתורה" היא מכה אשר לא כתובה בתורה, כי לדרשה זו אין לה מקור. אמנם בפרסד יוסף החדש (מנדלבוים) כתב שבשו"ת תפארת צבי יו"ד סי' לח כתב להגרי" פיק והערה מקורו בזהר הק' פרשת שמות י ע"ב.

הכוונה בדברי קדשו, דהנה ישראל שבאותו הדור גרמו מיתת משה רבינו ע"ה כדכתיב (דברים ג טו) **ויתעבר ה' בי למענכם**^{טז}, וכן כתוב בתהלים (תהלים קו לב) **ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם**, ועל כן חודש אשר שמת בו משה ריע מזוליה, דישראל לפי שעל ידי חטאם גרמו מיתת משה, ולכן שמח המן כשנפל הפור בחודש אדר.

דורו של משה היה דור דיעה שלא היה
כן מלפניו ואחריו לא יהיה עוד

אמנם ידוע שהפרנס לפי הדור, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין יא א) **בהלל הזקן ובשמואל הקטן שיצתה בת קול שראויים שתשרה עליהם שכניה כמשה רבינו אלא שאין דורים ראוי לכך**, ואם כן הדור שהיה משה רבינו שרוי בתוכו על כרחך היה דור דיעה שלא היה כן מלפניו ואחריו לא יהיה עוד, דלולי כן לא היו זוכים למנהיג ופרנס גדול כמוהו, ועל כן מחמת שאחר כך לא היה דור דיעה כדור המדבר, כתיב (דברים לד י) **ולא קם נביא עוד בישראל כמשה**, יען שבדורות שאחר כך כבר לא היה הדור ראוי לכך שתשרה שכניה על המנהיג כעל משה רבינו.

(ויש לומר שלזה כיוונו חז"ל בישראל הוא דלא קם. אבל באומות העולם קם ומנו בלעם, דידוע מה שכתוב בספרים הקדושים דמשה רבינו ע"ה היה גדול בקדושה, ובלעם הרשע היה שואב מכותות הטומאה וזה שאמרו בישראל הוא דלא קם כמשה לפי שלזה היה צריך דור גדול וקדוש כדור המדבר ולולי זה אי אפשר לזכות למנהיג גדול כמשה, אבל בלעם שכל גדולתו היהמכותות הטומאה, זה ודאי אפשר לכל דור ודור מאומות העולם שיהיו טמאים לנפש אדם טמא ומטומא מבית ומחוץ כדי שיהיו זכאים וראויים לכך שיהי' להם מנהיג כבלעם הרשע והטמא כמאמרם ז"ל בלעם בוועל אתונו היה) וזה שאמרו אבל באומות העולם קם ומנו בלעם, וא"ש דו"ק).

ישראל בגדול מעלתם וצדקתם גרמו זה
שנולד משה רבינו ע"ה בחודש אדר

ואם כן, כיון דישראל שבאותו הדור היו גדולים במעלה כך כך עד שזכו למנהיג גדול וקדוש כמשה רבינו ע"ה, ולולי שהיו גדולים כל כך לא היה משה רבינו ע"ה גדול כל כך, כמו שכתב רש"י בפרשת כי תשא פסוק לך רד **[כי שחת עמך]** וכו' (שמות לב ז) לך רד מוגדלתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל

שמת רבא נולד רב אשי. ואם כן לכאורה אין כל כך רעה במיתת הצדיק אל הנשארים כיון שעל כרחך אותו היום בא דוגמתו לעולם.

הנפקא מינה אם הצדיק נסתלק לכפר על
הדור או רק שלא יראה הרעה העתידה

אכן מסתבר, דהא דאמרין **זרח השמש כו'** [דאין צדיק נפטר עד שנולד צדיק אחר דוגמתו] היינו אם נפטר הצדיק לכפר על הדור שלא יבא הפרענויות, אם כן יש בזה הגנה כפולה שזה שמת מיתתו מכפרת ומגין מהצרה וזה שנולד הוא מגין גם כן, מה שאין כן כשנפטר הצדיק כדי שלא יראה הרעה ח"ו, מסתברא דלא בא צדיק אחר לעולם, דהרי על הראשונים מצטערים לבטלי יראה ברעה והוצרך להסתלק ואין יוסיפו עליהם חדשים, ולזה באומרו **גם כל חלי וכו' שהוא מיתת צדיקים** אמר אחר כך **ונשאתם במתי מעט ר"ל כל תאמר שאל יחסר המזג שיוולד צדיק אחר במקומו**, אלא זה שנחסר לא ימולא עכ"ל, ודפח"ח ש"י.

המן סבר שמשמה נפטר שלא יראה ברעה
וע"כ שמח שלא יולד צדיק אחר דוגמתו

ולפי זה יש לומר דהמן היה סבור דמשה רבינו ע"ה נפטר כדי שלא יראה ברעה העתידה לבוא וממילא לא נולד צדיק אחר דוגמתו, ועל כן היה שמח כשנפל לו הפור בירח שמת בו משה, ועל זה אמר הגמרא **ולא היה יודע שבז' באדר מת ובאותו ז' באדר עצמו נולד משה אחר דוגמתו ר"ל צדיק אחר דוגמתו** (ירידע דכל התלמידי החכמים וצדיקים נקראים בשם משה כמו שמצינו בכמה מקומות בגמרא משה שפיר קאמרת).

ואם כן על כרחך דמשה רבינו ע"ה נפטר לכפר על הדור שלא יבא הפרענויות, ואם כן אדרבה היה בזה הגנה כפולה, שמשמה רבינו ע"ה שמת מיתתו מכפרת והיה מגין מהצרה, והצדיק האחר שנולד בו ביום היה מגין גם כן, ואם כן לא היה להמן הרשע מקום לשמוח כלל, וא"ש ודו"ק.

חודש שמת בו משה ריע מזוליה דישראל
לפי שעל ידי חטאם גרמו מיתת משה

וברש"י ז"ל לכאן (בד"ה וכו' באדר נולד) כתב, וז"ל: **כדאי הלידה שתכפר על המיתה עכ"ל**, ונלע"ד

ישראל וכו' עיין שם, אם כן אף על פי שאחר כך חטאו וגרמו על ידי עונותיהם שמת משה, כנגד זה גדול מאוד וזותם שבו' באדר נולד משה רבינו, ומי גרם זה הלא ישראל בגודל מעלתם וצדקתם באותו הדור גרמו זה שנולד משה רבינו ע"ה בחודש אדר, והוא עלה למרום והוריד עוז מבטחה, ועל ידי כן זכו ישראל לכל הטובות שבעולם, אם כן אדרבה בריא מזלייהו דיישראל, וזה שכתב רש"י ז"ל כדאי הלידה שגרמו ישראל, שתכפר על המיתה שגרמו ישראל, ודו"ק.
(אגדות הש"ס - מסכת מגילה - השמטות)

לגבי ישראל, והתורה אמרה (שמות כג) אחרי רבים להטות? ומתריצים העולם דיישראל הם קבוע בארץ ישראל, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (סנהדרין עט א ועוד), והתינוח כשהם בארץ ישראל, אבל כשהם מפורז ומפורד בין העמים, אם כן נייד ולא הוי קבוע, והדרא קושיא לדוכתיה.

וזה שאמר המן ישנו עם אחד מפורז ומפורד בין העמים, ולא שייך התירוץ מקבוע, ואם כן - אמאי דתיהם שונות מכל עם?

(תנן - מגילת אסתר - לעיל קאפיטל ג)

כל העמים ילכו כל אחד באלוה
אחר-ואנו רק באל אחד

ואגב ארשום מה שמצאתי בפנקס ישן בשם הגאון ר' מרדכי בנעט^א ז"ל על הפסוק (מיכה ד ה) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו, ופירש על פי הנ"ל דשאל המן אמאי אין אנו עובדין עבודה זרה מצד אחרי רבים להטות, והתירוץ, דכל האומות כל אחד ואחד יש לו אלוה אחר, ואנו יש לנו אל אחד לבד לכן אנחנו הרוב.

וזה שכתוב כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, משום שהעמים ילכו כל אחד ואחד באלוה אחר, אם כן לא קשה קושיית המן, ואם כן שפיר ואנחנו נלך בשם אלקים חיים, משום שאנחנו הם הרוב.

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד

ושם ראיתי גם כן מה שדרש ר' יהודא [הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל] סמוכין במשנה תורה (בפרשת ואתחנן) סמיך ארץ זבת חלב ודבש (דברים ו ג) לפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד (דברים ו ד), דהנה מפסוק ארץ זבת חלב ודבש ילפינן דחלב מותר, וקשה האיך אנו שותים החלב? שמא הבהמה טריפה היא, ועל כרחך מוכח דאזלינן בתר רוב, ואי אזלינן בתר רוב, אם כן קשה אמאי אין אנו עובדין עבודה זרה גם כן מצד הרוב, לזה אמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, כלומר לנו יש ה' אחד, אבל שאר האומות כל אחד ואחד יש לו אלוהות אחר, ואם כן אנחנו הם הרוב, וא"ש.

ויאמר המן וגו' ישנו עם אחד מפורז ומפורד בין העמים וגו' (ג, ה)

אם יש שלום בישראל אין כל
אומה ולשון שולטת בהם

ידוע דאם יש שלום בישראל אין כל אומה ולשון שולטת בהם, רק כאשר יש ביניהם מחלוקת ופירוד לבבות אז שולטים בהם ידי אויבים. ועל כן אמר המן אין לך לירא מהם כי ישנו עם אחד, העם שצריכים להיות אחד, הוא עתה, מפורז מעט הנה ומעט הנה, והיה מן מראוי אחר היותם רחוקים אלו מאלו, שאותו המעט שנמצא יחד יהיו לאחדים באהבה עזה בלב אחד לא יפרדו, ואינו כן, אלא הוא מפורד בין העמים, מפורד בינו לבינו כל אחד מתרחק ומתפרד בלבו מחבירו^ב. (בינה לעתים דרוש כב)

ישנו עם אחד מפורז ומפורד בין העמים (אסתר ג, ה)

אמאי אין ישראל עובדים ע"ז, הא
כתיב אחרי רבים להטות

ראיתי בספר כמדומה לי בספר ישמח משה (ריש פרשת שמות), שכתב על פי שאלת המן, אמאי אין אנו עובדים עבודה זרה כשאר האומות שהם הרוב

מאורות הילקוט

ע.ט. ועיין לעיל בקטע באדר משמיעים על השקלים ועל הכלאים.
פ. אבי"ד וראש ישיבת ניקלשבורג, רוב הכולל של מדינת מעהרן. מהלוחמים הגדולים נגד הריפורם. בעמ"ח מגן אבות על מלאכות שבת, תכלת מרדכי, שו"ת פרשת מרדכי ועוד. נלכ"ב תקפ"ט.

המן טען כי היהודים אינם עובדים
עבודה זרה - וגם אינם משלמים מס

ובגמרא (מגילה יב ב) ואת דתי המלך אינם עושים
דמפקי לכולא שתא בש"י פה"י, פירש רש"י ואת
דתי המלך אינם עושים, איננו עושים ומסים וגולגליות
וארנונות אינם נותנים, וצריך ביאור איך תלוי זה כמה
שכתוב ודתיים שונות מכל עם? ופירש בספר
כתנות אור בשם רבו הגאון מו"ה משה אבדק"ק
סאכטשוב וצ"ל דאיתא במדרש - דאמר נבוכדנצר
לישראל כתיב בתורתכם (דברים כח טד) והפיצך ה'
בכל העמים ועבדת שם אלהים אחרים אם כן בדין
שתשתחוו לעבודה זרה, והם השיבו לו מלכא את
עלינו למסים וארנוניות אבל לעבודה זרה - את
וכלכא שוין וכן פירש רש"י (דברים שם) לא עבודת
אלהות ממש אלא מעלים מס וגולגליות לכוזרי
עבודת גלולים עכ"ל.

וזה שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין
העמים, אם כן כיון שנתפורו בין העמים אם כן בדין
הוא שיעבדו עבודה זרה כמו שנאמר ועבדתם שם
אלהים אחרים, ואם כן מדוע דתיים שונות מכל עם,
ואם תאמר לא עבודת אלהות ממש אלא מעלים
מס וגולגליות לכוזרים, לזה אמר ואת דתי המלך
אינם עושים שאינם נותנים מסים וגולגליות, אם כן
ממה נפשך יש לתבוע מהם, או שיעבדו עבודה זרה
או שיתנו מס, ודפח"ח ש"י.

אם על המלך טוב יכתב לאבדם (ג, ט)

כיון שהגזירה לא התומה בדם - אפשר עוד להנצל

המן אמר לאבדם והקב"ה אמר לא בדם, שהוא
נוטריקון של לאבדם, וכיון שאין הגזירה התומה
בדם [אלא בטיט] ניצולים כמהז"ל במדרש כאן
(במדרש תלפיות ענף המן בשם האר"י הקדוש ולה"ה)⁸⁵

על פי דת שלהם צריכים הם להיות משונים

ודתיים שונות מכל עם - זהו הדת שלהם, להיות
משונים מכל עם על דרך שנאמר (ויקרא יח א)
ובחוקותיהם לא תלכו. (כפלים לתושיה)

ואת דתי המלך אינם עושים (ג, ח)

אין רצון היהודים לקחת וללמוד
שום דבר מדתי המלך

כלומר יש להם דתות שונות כמו וכלים מכלים
שונים, והדתות שונות אלו הם לקוחים מכל עם
ועם לקחו ולמדו איזה דת נוימוס, ומדתות העמים
כולם חברו דתותיהם השונות. ואת דתי המלך אינם
עושים, כלומר ומדתי המלך ונימוסיו אין עושים,
אין רצונם לקחת וללמוד שום דבר מדתי המלך, כמו
שעשו משאר הדתות, יען דת המלך נבזה בעיניהם
נמאס וזה ודאי להם פשע גדול, אשר על כן ולמלך
אין שוה להניחם (בינה לעתים דרוש כא) וכולל עוד
ודתיים שונות כפילות ומכופלות (מלשון וכסף משנה
קחו בידכם) יותר מכל עם, והם מלומדים לסבול עול
דתות, ואף על פי כן את דתי המלך המעטים אין
עושים. (כפלים לתושיה)

כשישראל דבוקים בה' אינם בטלים ברוב

ובחידושי תורה שלי כתבתי על פי דברי נועם
אלימלך ז"ל (בפרשת במדבר) כי מצד הדין ח"ו בטל
המיעוט ברוב כמו שכתוב (דברים יז) כי אתם המעט
מכל העמים וגו', אך כשישראל דבוקים בהבורא
יתברך שמו, אינם יכולים לבטל אותו דפסקינן
בשולחן ערוך [יורה דעה סימן צט] בדבר הדבוק
צריך ביטול כנגד כל הדבוק עיין שם דפח"ח, וזה
שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים,
אם כן המועט בטל ברוב, ואם תאמר הא דבקים
בה', וצריך ביטול כנגד כל הדבוק מה שאי אפשר,
לזה אמר ואת דתי המלך מלכו של עולם אינם
עושים וק"ל.

מאורות הילקוט

פא. בילקוט שמעוני רמז תתנ"ז: "...אמר משה לאליהו כלום יש אדם כשר בדור, אמר לו יש אדם אחד בהם ומרדכי שמו, אמר להם
הודיעו שיעמוד הוא משם ואנחנו מכאן בתפלה ובתחנונים, אמרו לו רועה נאמן כבר כתבו אגרות של כליה על צאנך וכבר היא
חתומה, מיד א"ל משה לאבות העולם אם בטיט היא חתומה רחמים נשמעים ואם בדם היא חתומה מה שהיה יהיה, מיד בא אליהו
ז"ל אצל מרדכי והודיעו וכו', עיין שם.

בספר קהלת יצחק - ויילנא בדרוש לפ' זכור שכתב שם שהחותם היה בטיט, כתב שם בהגהה: שמעתי שבפורים אחד בא איש אחד
לפני הגר"א זצ"ל, ושאל לו היכא מרומנו במגילת אסתר שהגזירה היתה התומה בטיט, לא בדם - כמו שנמצא באסתר רבתא (פרק ז)

משה ראוונבערג נ"י מסאנטוב, על פי המדרש (מדרש אבא גוריון פרשה ג) הכסף בגימטריא העץ^{פג}, וזה שכתוב הכסף ר"ל העץ נתון לך, והעם דהיינו עם ישראל, לעשות בו בהעץ, כטוב בעיניך לעשות [להם] דהיינו על דרך (דברים ט יט) ועשיתם לו כאשר זמם וק"ל.

והמלך והמין ישבו לשנות

והעיר שושן נבוכה (ג, טו)

דוקא יושבי העיר שושן שאכלו ושתו יחד עם שכניהם העכו"ם נתקשו להבין שנאתם

מלת נבוכה צריך ביאר דענין נבוכ דהיינו מי שמסתפק ונבוך באיזה ענין, ויותר הוי ליה למימר מצטערת וכדומה - ושמעתי בשם הרב הה"ג מו"ה מרדכי צבי ז"ל אבדק"ק נאדי-פאלו יע"א דהנה המרוחק מן העכו"ם ואינו אוכל ושותה עמו, לא יפלא בעיניו כלל שהעכו"ם שונא אותו, אבל מי שאוכל ושותה ביחד עם העכו"ם ופתאום נהפך לב העכו"ם עליו למשחית, אצלו נחשב זאת לפלא גדול ועצום.

ולכן כאשר יצא גזירת המן להשמיד להרוג וגו', אותן היהודים שהיו מובדלים מן העכו"ם לא התפלאו על זה כלל, אבל והעיר שושן נבוכה פירש רש"י היהודים שבה - שנהנו מסעודתו של אותו רשע ואכלו מזבחם המה נבוכו מאוד וסגר עליהם השכל ליישב הפליאה הזאת מדוע ישנאו אותנו הגוים, הלא אנשים אהים אנחנו מפתם נאכל ומיינם נשתה, ומה ראו על ככה ומה הגיע עליהם לרדפנו באף ולהשמידנו מתחת שמי ה' וא"ש.

ועשרת אלפים כבר כסף אשכול על ידי עושי המלאכה להביא אל גזני המלך וגו' ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך וגו' (ג, ט)

כל הבעלי מלאכה שבמדינה ודאי ינדבו כסף על מנת לאבד משיגי גבולם

צריך להבין, האיך שייך לשון נתון לך על מה שכבר נתונה בידו? ועיין ביפה ענף שכתב דלכן דרשו חז"ל [הכסף] בגימטריא העץ דיה עדיין אין לך ועל כן אני נתנו לך, אבל לפי פשוטו צריך ביאור.

וכתב הגאון בעל אפיקי יהודא^{פד} בספר איי הים על אגדות הש"ס, דכך אמר המן, הבעלי מלאכה מכל המדינה יתנו כסף נדבה בשביל האיבוד, לפי שיהודים משיגים גבול לכל הבעלי מלאכה ומפסידים להם שכרם. וזה שכתוב, ועשרת אלפים כבר כסף אשכול על ידי עושי מלאכה, דעושי המלאכה (פראָפּעססִיאָניסען) שבכל המדינה המה יתנו בשמחה עשרת אלפים כבר כסף, כדי להסיר מעל צוארם השגת גבול שעושים להם הבעלי מלאכה מן היהודים, ועל זה אמר לו אחשורוש הכסף אשר תקח מהבעלי מלאכה נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך.

הכסף נתון לך והעם לעשות

בו כטוב בעיניך (ג, יא)

העץ נתון לך, והיהודים יעשו עם העץ כמו שהיה טוב בעיניך לעשות להם

אמר תלמידי החביב הבחור החרוז כ"ה שמואל

מאורות הילקוט

שאלוהו ז"ל השיב כן למשה רבינו כששאל לו על זה, עיין שם. וטרם שהשיב לו בגר"א, אמר הוא לפני הגר"א, כי הוא מרומו במלת לאבדם (אם על המלך טוב יכתב לאבדם אסתר ג ט) כי מלת לאבדם הוא לא בדם - ואחר כך נודע כי האיש הזה הוא צדיק גדול נחבא אל הכלים, ר' יעקב באזע שמו, אחד מגדולי חסידי הדור הנסתרים שהיו בימי הגר"א זצ"ל.

פב. לרבי יהודה לייב אדל זצ"ל מבאי ביתו של הגר"א. מגיד מישרים דסלאנים. נלבי"ע תקפ"ח.

פג. הכסף בגימטריא קס"ה כמו העץ חושבנא דדין כחושבנא דדין (מדרש אסתר פרק ז אות כא). ובתוספות מגילה (יג ב ד"ה הכסף) וז"ל הכסף נתון לך גימטריא דהכסף עולה העץ, רמז לו שיתלה עליו.

פרק ד

דמות היה במקומה מסיטרא אחרא, אך הנה בהיות על ידי ביאתה כעת יצמח ישועת ישראל לא רצה שיהיה זה על ידי גורם הסיטרא אחרא, וזה שכתוב אל תדמי בנפשך, פירוש שלא תבוא אליו עתה על ידי דמות, כי אם החרש תחרישי לעת כזאת, שתהיה אתה שב ואל תעשה רק יהיה נגמר על ידי הדמות, רוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר פירוש מן סיטרא אחרא, ודפח"ח.

לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן (ד, טז)

כשישראל באחדות לא תאונה להם כל רעה

כתבו המפורשים דבהיות ישראל כולם באחדות לא תאונה אליהם שום רעה [עיי' מהר"ל בנצח ישראל פרק נג], ולכן אמר המן ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים שיש ביניהם פירוד הלבבות (כמו שכתבתי לעיל בשם הבינה לעתים) לכן בנקל יכתב לאבדם, לכן אמרה אסתר לתקן הדבר כנוס את כל היהודים להחבירים כולם בכניסה כאיש אחד ובוזה ינצחו.

וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו (ד, טז)

הוראת שעה נאמר לאסתר לבטל גם אכילת מצוה

וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך וגו' - וצומו עלי - תיבת עלי אין לו ביאור לכאורה, ובספר בני יששכר (מאמר מגלה נקראת אות ז) הביא מספר החיד"א ז"ל שכתב בשם גדול אחד שהוא על דרך שאמרה רבקה (בראשית כו יג) "עלי" קללתך בני ומתרגמיני לי איתאמר בנבואה, דלא ייתון לוויטין עלך ברי [נאמר לי בנבואה שלא יבואו קללות עליך בני], הכי נמי תיבת עלי, להיות שיום אחד מאלו גו' ימים היה יום טוב הראשון של פסח

ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גזי המלך ביהודים לאבדם (ה, ז)

מנין ידע מרדכי שהכוונה היה באמת להרוג ולאבד את כל היהודים

פרשת הכסף - פירש רש"י פירוש הכסף, וצריך פירוש לפירושו.

ונראה לי כי המפרשים כתבו כי אל האחדרפני המלך והפחות אשר בכל מדינות המלך כתב בהדיא להרוג ולאבד כל היהודים, אך לכל עם ומדינה ניתן פתשגן כתב הדת גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה, ושם לא היה כתוב בהדיא להרוג היהודים. ובאמת מנין היה יודע מרדכי כי הכוונה על היהודים?

אמנם ממה שנתן המן למלך עשרת אלפים ככר כסף נגד שקלי ישראל, עיין בתוספות מגילה (טו א), מובן שהכוונה רק על היהודים, לכן כאשר שלח מרדכי לאסתר רצה להבינה כי הכוונה על היהודים, לכן אמר ואת פרשת הכסף [היינו] פירוש הכסף מדוע נתן כל כך כסף - מובן שהוא ביהודים לאבדם. (שיחת חולין של ת"ח, וכן כתוב בקיצור גם בכפלים לתושיה).

ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך וגו' כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר (ד, יג-יד)

מרדכי לא רצה שישועת ישראל תבוא מן הסיטרא אחרא

בספר פרי העץ²⁷ על התורה מבאי בשם הרב המגיד מקאזניץ זלה"ה, כי הנה מבואר בוותר הק' [חלק ג דף רע, א] כי אסתר לא נודווגה אל אחשוורוש רק

מאורות הילקוט

פד. להג"ר יהודה מודרן זצ"ל מסיגוט. תלמיד החתם סופר, המהר"ם א"ש והיששכר משה. מפורסם כעורך ובעל ההגהות לספר קונטרס הספיקות. נלב"ע תרנ"ד.

זה לא היה ח"ו באיסור בסעודות אחשורוש, אבל כבר נודע (מגילה טו עא) כי אסתר הלכה לאחשורוש ברצון, וזהו צעקתה - עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון שנבעלת באיסור אשת איש, וזהו שלבה דוה עליה. ולכך ביקשה, שתמורת זה שהיא נהנית מעבירה, ינורו בני ישראל מנשותיהם ויקראו צום כראוי בפרישות דרך ארץ, לכפר על שהיא נבעלת בעילת איסור.

וזה שכתוב וצומו עלי כי הצום בפרישות דרך ארץ יהיה "עלי" בשביל שאני אבעל באיסור, אבל בשבילכם אל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' שיכפר על מה שאכלתם, ולכך נאמר עלי באמצע ולא לבסוף, צומו ואל תאכלו וגו' [וצומו] עלי, אלא המניעה וסיגוף מאכילה ושתייה הוא בעבורכם, אבל הצום בעיניו דרך ארץ הוא עלי, ולכך נאמר צום ונאמר אל תאכלו וגו', וא"ש והבן.

עיקר החטא היה הסעודה - והתיקון לזה היה הצום

ובספר כפלים לתושיה^פ כתב בזה כי בכל הצומות העיקר מהצום התפלה והצדקה כמאמר חז"ל (ברכות ו ב) אגרא דתעניתא צדקתא, אבל כאן דהחטא היה מן האכילה שנהנו מהסעודה עיקר התיקון מהצום אשר לא תאכלו ולא תשתו שלשה ימים ולילות ולכך אמרה וצומו ואל תאכלו ואל תשתו - וכתב שכולל עוד על פי מאמר חז"ל (בבא קמא צב) דהמתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, אתם צומו עלי להתפלל עלי, וגם אני ונעורתי אצום כן דהיינו גם כן להתפלל עליכם, ונהיה כולנו מתפללים איש בעד חבירו, ועל ידי זה נהיה נענים כולנו.

והנה פירוש זה מאיש לוקחה, זאת ה"ה מהר"ם אלשיך ז"ל שפירש כן, וכתב שלכך אמרה גם אני ונעורתי אצום כן, ולא אמרה נצום כן בלשון רבים, כי נעורתי לא ידעו בחינה זו לצום כן, שכמו שהם צמים בעדם, גם הם יצומו על ישראל, אשר על כן אמרה אצום כן לשון יחיד עיני שם.

ובספר החיים להגאון מה"ר חיים ב"ר בצלאל^ז ז"ל

ואסור להתענות מן התורה, וגם היו צריכין לבטל מצות אכילת מצה ומרור ד' כוסות [אם יתענו], לכן אמרה אסתר וצומו "עלי" דהיינו לי איתאמר בנבואה שהותר לכם עשות כזאת בהוראת שעה.

וזה שכתוב ואל תאכלו [ואל תשתו] וגו' - דלכאורה כיון שאמרה וצומו הנה ידענו שהצום הוא שלא לאכול ולשתות? אבל רמזה בדברים הגם שיש באלו הימים אכילת מצוה היינו מצה ומרור וגם שתיית מצוה היינו ד' כוסות - עם כל זה תבטלו הכל, עיני שם.

אסתר אמרה שיבקשו גם על ענין ההסתרת פנים

ותודה לאל יתברך נתגלה לי בחלום פירוש תיבת עלי על דרך שאמרו חז"ל אסתר מן התורה מניין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' ויען שהיה אז הסתרת פנים לכן היתה הצרה גדולה מאוד, וזה שכתוב וצומו מחמת הכתוב ואנכי הסתר אסתיר פני, שזה הכתוב מורה "עלי" [אסתר] על כן התענו ובקשו רחמים שיסתלק מאתנו הסתרת פנים רק יאר ה' פניו אלינו ויושיענו, וא"ש.

ובספר יערות דבש (דפוס לובלין קב עמוד ג) הביא דשאל במדרש שוחר טוב (מומור כב) אם יצומו מה אל תאכלו ואל תשתו, וכי אפשר לצום ולאכול ולשתות? אלא אל תאכלו ואל תשתו כנגד ימים שאכלתם בסעודות אחשורוש, והדבר תמוה עדיין, איך הקושיא מיושב וכי אפשר [לצום ולאכול ולשתות] וכו' יהיה הטעם מאיזה סיבה שיהיה.

בצום לא היה רק על אכילה ושתייה אלא גם פרישות בכלל צום יחשב

אבל יובן, כי בספר מנות הלוי הביא כי ביום השבת לא הלכו ישראל לאכול בסעודת אחשורוש, ואם כן לא אכלו רק ו' ימים, ולכך כיון שאכלו ששה סעודות בששה עונות (כי לא עשה סעודה רק ביום) לכך גזרה אסתר שייצומו ג' ימים וג' לילות ששה עונות וששה סעודות זה מול זה.

והנה, בכלל צום יחשב גם עינוי ופרישות מתשמיש המטה, ו[על] זה אין צריכים ישראל להתענות, כי

מאורות הילקוט

פ. להגיר יצחק אליהו לנדא זצ"ל מגיד משירים דווילנא. מח"ס כפלים לתושיה, משל ומליצה, ועוד. נלב"ע תרל"ז.
פ. אחיו הגדול של המהר"ל מפראג, תלמיד המהרש"ל והרב שלום שכנא ולמד בחברותא עם הרמ"א זצ"ל. חבר ספר החיים ואגרת הטיול ועוד. נלב"ע שמ"ח

איך התענו, והא ביטלו מצוות אכילת מצה

והנה, הקשה היערות דבש אהא דאמר רב ויעבור מרדכי שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, אמאי לא נקט שבטלו אכילת מצה?

ובספר שדי חמד (מערכת הכללים אות אכילה בכזית) הביא בשם הערוך לנר שתיריך דשיעור מצה כזית ואכלו כזית ולא ביטלו התענית כי שיעור עיני בככותבת (דבטשה באב ושאר צומות כעין דאורייתא תקון בככותבת) ואף דכאן כתיב להדיא "ואל" תאכלו ואכילה בכזית, כתב בשו"ת בנין ציון החדשות¹² (סוף סימן קכא) דדוקא אכילה האמורה בתורה אמרינן דהוא בכזית, אבל לא בכתובים דלשון תורה לחוד ולשון נביאים לחוד כמו שכתבו התוספות קידושין (לו ב ד"ה ממחרת), עיין שם.

ולפי מה שנסתפק המשנה למלך (פרק ה מהלכות יסודי התורה) אי יוצא במצות עשה שלא כדרך אכילתו, וכתב בנודע ביהודה (תנינא או"ח סוף סימן קטו) דיש סברא שיוצא במצות עשה שלא כדרך הנאתו, דלא נאמר בפירוש באכילת מצה שצריך ליהנות מהאכילה, דאדרבה יש סברא לומר דמצות לאו ליהנות נתנו, ועיין בתורת חיים (חולין דף קכ) בלע מצה יצא, אף על גב דבליעה הוי שלא כדרך אכילתו, אפילו הכי יצא משום דמצות לאו ליהנות נתנו עיין שם, אם כן לא צריכא לאסוקי בבנין ציון, רק יכילנא למימר דגם בכתובים סתם אכילה הוא בכזית וגם דרך אכילה דוקא כמו אכילה האמורה בתורה, ואפילו הכי לא קשיא ממצה, דיש לומר שאכלו כזית מצה שלא כדרך אכילתו, דיצאו בזה ולא בטלו העיני דואל תאכלו רק כדרך אכילה משמע, והוא פשוט ונכון.

(אחי הגאון מהר"ל מפראג ז"ל) כתב דלכך אמרה אצום בלשון יחיד ולא נצום בלשון רבים, כי אין האדם יודע במצופני חבירו שעושה בסתר, ואולי נערותיה יאכלו בסתר, ולכך לא יכלה להבטיח את מרדכי על תעניות נערותיה, רק מה שהיא תתענה בוודאי, ולכך אמרה אצום כן, וא"ש.

ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר (ה.ז)

מרדכי רצה שהצמים יהיו דוקא מאותם שלא הטאו בסעודתו של אחשוורוש

במגילה (טו א) ויעבור מרדכי, אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, ושמואל אמר דעבר ערקומא דמיא, ופירש רש"י לאסוף היהודים שבעבר השני. וצריך להבין לדעת שמואל אמאי לא עשה מרדכי כאשר אמרה אסתר כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן, והוא הלך לאסוף היהודים שבעבר השני דוקא.

ושמעתי בשם הרב הה"ג מו"ה מרדכי צבי ז"ל אבדק"ק נאדי-פאלא יע"א, כי חלב ודם הממעט בתענית הוא עולה במקום קרבן, כמו שאומרים בנוסח יום כפור קטן חלבי ודמי הנמעט בצומי תמור חלבים ודמים [בפיוט משאת כפן], אמנם מי שמילא כרסו בבשר חזיר ואחר כך מתענה, הרי זה דומה למעלה [קרבן] מנחה דם חזיר, ולכך לא חפץ מרדכי בתענית היהודים הנמצאים בשושן שאכלו מסעודתו של אותו רשע כי איך ירצה חלבם ודמם דם חזיר לקרבן לה', לכך ויעבור מרדכי - לאסוף היהודים שבעבר השני, וא"ש.

פרק ה

עיין בהגהות מהר"ק חיות ז"ל שנתקשה בזה והביא בשם מורה נבוכים (פרק מ"ה) לשיני¹³ דרוח הקודש לחוד ונבואה לחוד עיין שם. והנה לפי זה גם בשרה לא מוכח שהייתה נביאה ממה שסכתה ברוח הקודש, אלא עיקר הילפותא מדכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ועיין ברש"י בחומש

ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (ה.א)

ממה שרואין ברוח"ק אין ראייה שהיא נביאה

אסתר, דכתיב ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות וכו' מלמד שבלבשתה רוח הקודש (מגילה טו א).

במדרש - זרעו של עמלק למיידים ליפול למחר^פ וכן הוא אומר: (שמות י"ט) **מחר אנכי נצב** - נמתיק לדמיון המלוה מעות לחבירו בלי עיסקא לאיזה זמן, אז בבוא הזמן ממחר לגבות ממנו, אך אם נתן המעות בעיסקא, וידוע שבכחו לגבות המעות בכל עת, אז אין ממחר לגבות ממנו לזמנו, רק מדחה הזמן בכדי להוסיף פרי העיסקא.

כן על דרך זה כל האומות, אף שמעניש להם הבורא ית' לעת מצוא, עם כל זה חפץ חסד הוא להקטין ענינם בכל האפשר, אך עמלק אשר כל מוגמתו להרע לה' ולעמו, גם הבורא ית' ממציא לו רעות נוספות בכל האפשר על דרך שנאמר (שמות י"ד) **כי מחה אמהה את זכר עמלק**, לכן אין הבורא ב"ה ממחר ליפרע מהם, רק מאריך קיצם כדי שיעלה עליהם פרי הרעה בתוספת מרובה, לכך למודים המה להיות מפלתם למחר שהוא לאחר זמן (משל ומליצה להמגיד מויליא).

פ' וירא למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות, עיין שם. ואם כן בפשיטות לא קשה מה שהקשינו לעיל לדבר אחר שהכל סוכין ביופיה מנא לן שהיתה נביאה^פ וא"ש ודו"ק.

אסתר לבשה רוח הקודש להסתכל אולי עתיד לצאת ממנו זרע מעליא

ועיין בשער בת רבים בשם צוף דבש דלפי שרצתה אסתר לילך אל המלך לבקש אותו להרוג את המן, לכך לבשה רוח הקודש להסתכל אולי עתיד לצאת ממנו זרע מעליא. ובפרט שבאמת אמרו חז"ל (גיטין נ"ז ב) **מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק**. לכן לבשה רוח הקודש וראתה שכבר נולדו הזרע מעליא ושוב לא יוליד ומותר להרוג, עיין שם.

(אגודות הש"ס - מסכת מגילה - דף טו א)

ומחר אעשה כדבר המלך (ה, ח)

עמלק כל מוגמתו להרע לה' ולעמו, על כן הקב"ה מאריך אפו להוסיף על ענינם

פרק ו

שסוף סוף גרם שהמלך המית אחד משניהם בחנם ונכנס בחטא דם נקי.

[על כן] עשה הקדוש ברוך הוא [שלקח] תיבת או, הפרידו, וחבר אות אלף בסוף תיבת בנתן ונעשה בנתנא, ו[חבר] אות וי"ז בתיבת תרש ונעשה ותרש.

וזה שכתוב וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, אף על פי שהם כתבו שהגיד מרדכי על בנתן או תרש שבקשו לשלוח יד כאמור, אך כשבקשו הענין וימצא כתוב בנתנא ותרש שלפי

וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש וגו' (ו, ב)

בני המן רצו שמרדכי לא יקבל שכר על הצלת המלך במדרש תלפיות^פ (ענף אחשוורוש) הביא בשם המדרש טעם שכתוב בנתנא באלף והוא, כי בני המן שהיו סופרי המלך כתבו ענין מרדכי כך הגיד מרדכי על בנתן "או" תרש, כלומר בין שניהם היה העצה להמית למלך אבל לא נודע ממי יצא העצה תחלה שזה דוקא חייב מיתה, אלא שעל הספק תלו את שניהם. ובהיות כן, אין ראוי מרדכי לשכר כיון

מאורות הילקוט

פ. אמר ר' יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסתתה ברוח הקדש שנאמר (בראשית כא, יב) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה.

צ. ומחר אעשה כדבר המלך - ומה ראתה אסתר לומר כן? אלא שכל זרעו של עמלק למודים הם ליפול למחר. וכן הוא אומר - 'מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה'

צא. להגיד אליהו הכהן מאימיר זצ"ל בעל שבט מוסר. נלב"ע תפ"ט.

שהרכיבוהו על הסוס בכבוד שאין בו ממש, והמן שחשב כי לו יהיה כל הכבוד הזה, השיב כי מן הנמנע לתת מוהר ומתן בעבור שהמלך חפץ ביקרו, דהלא זה בעצמו מה שהמלך חפץ ביקרו, הוא סגולה יקרה, ומתן היותר יקר מכל, רק שיפרסם זה לעיני כל העם.

וזה שכתוב, מה שאתה שואל מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, התשובה בזה היא "איש אשר המלך חפץ ביקרו", זה בעצמו הוא השכר היותר גדול מה שחפץ בו המלך, רק יביאו לבוש מלכות והרכיבוהו ברחוב העיר לפרסם זה.

והמן נדחה אל ביתו אבל

והפוי ראש (אסתר ו, יב)

המן היה נדחה על ידי כל רואיו
מחמת ריחו שהיה נדחף

מלת נדחה אין לו מובן פשטי, וראוי לומר הלך [אל ביתו]. ונמתיק לדמיון: כשארם הולך במלבושי כבוד ופאר, או אין ממחר לכתו בשוק רק הולך צעד בצעד, אבל ההולך מלוכלך ברפש וצואה או כל רואין דוחפים אותו שימהר לכתו מהם לבל יגעו בלבושיו, ואמרו חז"ל (מגילה טו א) דבת המן שדיא עציצא דבית הכסא ארישיה, לכן נאמר והמן נדחה שהיה נדחה מכל רואיו שדחפוהו למהר לכתו מהם להעביר הריח רעה מעליהם. (משל ומליצה להמגיד מוילנא) (תנך - מגילת אסתר)

אם מזרע היהודים מרדכי... לא

תוכל לו כי נפל תפול לפניו (ו, יג)

אם מרדכי בעל רחמים, תוכל לו
כשתפול לפני רגליו ויכמרו רחמיו

פירש בספר עשרה למאה דסימן להכיר אם אחד מזרע יהודים הוא אם הוא רחמן וגומל חסדים²³, וזה שכתוב אם מזרע היהודים מרדכי, אם כן הוא בעל רחמנות, על כן לא תוכל לו, כי אם כאשר נפל תפול לפניו ר"ל תפול לפני רגליו ותתחנן לו אז תוכל

זה שניהם היו חייבים, כי כולם הסכימו לדעת אחד, ואם כן בדין הרג המלך לשניהם, ומרדכי ראוי לשכר הרבה. (ועיין שם עוד בפסוקים אלו).

ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר (א, ה)

אם שמו כתוב בספר הזכרונות, בלתי
ספק כבר נעשה עמו איזה כבוד

הכוונה, דספר הזכרונות הוא כשעושה אחד איזה טובה או רעה למלך רושמים שמה לזכרון, בכדי לתת שכר להמטיב, ועונש להמריע, וכאשר משלמין השכר להמטיב מוחקין הדבר מהזכרונות, וכאן נמצא כתוב הדבר בספר הזכרונות לאות שלא נעשה בזה עדיין מאומה, לכן שאל מה נעשה יקר למרדכי על זה, דהא ראוי לשרי הממשלה שיעשו יקר וגדולה להמציל המלך ממיתה, ובלתי ספק עשו לו, רק שיתכן שלא עשו לו בשלימות, לכן לא נמחק מספר הזכרונות, לכן שאל מה נעשה, שיודיעוהו הדבר שנעשה ויתבונן אם נשתלם כראוי אם לא, ויאמרו נערינו לא נעשה עמו שום דבר שלא עשו לו מאומה. (כפלים לתושיה).

ויאמר לו המלך מה לעשות באיש

אשר המלך חפץ ביקרו וגו' (ו, ט-י)

זה שהמלך חפץ ביקרו, זה כבר השכר
היותר גדול אף בלי מתנות

הרואה ירגיש, כי מה שחזר המן בדבריו, איש אשר המלך חפץ ביקרו, הם דברי מותר, בהיותו משיב אך דברי אחשוורוש, והווי ליה למימר [תיכף] יביאו לבוש מלכות.

על כן נראה, כי בזה שם קוטב תשובתו ויסודה, כי שאלת המלך מה לעשות באיש, משמע ששאל מה שכר מוהר או מתן ינתן לו, כאשר כן היה מן הראוי באמת, שיתן למרדכי עבור שהציל נפשו ממות, עושר ומתנות כיד המלך, ומה הועיל לו מה

מאורות הילקוט

צב. (יבמות דף עח) שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישני וגומלי חסדים רחמנים דכתיב ונתן לך רחמים ורחמן והרבך ביישנין דכתיב בעבור תהיה יראתו על פניכם גומלי חסדים דכתיב למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו' כל שיש בו שלשה סימנים

זרש אשתו ואחר כך כל אוהביו, אולם כאשר היה אבל וחפוי ראש, הוא היה חושב שעדיין השרים אהביו - ויספר המן לכל אהביו, אולם הם לא היו עוד אהביו, אלא נעשו חכמיו, וגם אשתו ירדה מגדולתה, כי בעת צרה בבוא כגל הגלגל להחליף השיטה - גם אוהביו גם חכמתו כבר אבדה, על כן ויאמרו לו חכמיו מתחילה, ואחר כך זרש אשתו ודו"ק.

(תנך - מגילת אסתר)

עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויביהילו להביא את המן (ג, יד)

מחסדי ה' שלא הניח לחכמים
וזרש אשתו לגמור דבריהם

הנה חכמיו וזרש אשתו סיימו ברע, נפול תפול לפניו וברית כרותה לשפתים (מועד קטן יח א), אכן ברצונם היה לומר עוד, אם אינו מורע היהודים תוכל לו ותעלה מעלה מעלה, אך מחסדי המקום ב"ה לא הניחם לגמור הדבר כי עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו וגו', ונשאר הרע על ראשו על ידי הברית הכרותה לשפתים. (מספר קול יעקב להמגיד מדובנא ז"ל)

לו, כי ישראל רכי לבב הם ובוודאי יכמרו רחמיו עליך.

כשלאיש מוצלח הרע מזלו אז נסתלקו כל אוהביו

ראוי מאד להעתיק כאן דברי הגאון מפאקש"ג נ"י בספר דמושק אליעזר פרשת בהר (אות ה) וז"ל הנעים: ופלא שמרומזו במגילת אסתר דבר נפלא - כאשר היה ברום המעלות כתיב: ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עין וגו', ולבסוף כתיב: והמן נדהף אל ביתו אבל וחפוי ראש. ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו. ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מורע היהודים וגו' - ויש לדקדק לעיל הקדים בתשובה זרש אשתו ואחר כך אוהביו, וכאן הקדים חכמיו לזרש אשתו, וגם לא כתיב עוד אוהביו, אלא חכמיו, הלא דבר הוא?

אמנם הכוונה, כל זמן שהיה איש מוצלח משנה למלך היה הוא ראש לחכמים, ומי האיש אשר יתגאה לאמרו שהוא יותר חכם ממנו, כל שרים ופרתמים כורעים לפניו ומשכימים לפתחו, ומבקשים לשמוע חכמתו, ומי שהיה זוכה להיות מאנשי בריתו ואוהביו והיה איש מצליח, ומי ירים קולו לדבר בפני אשתו, רק כאשר אף היא תשיב אמריה לו אז גם המה מדברים, לכן כתיב ותאמר לו

פרק ז

היהודים היותם מפוזר ומופרד ודתיים שונות ודתי המלך אינם עושים וכי (ו) [מפני זה] כדאי לשפוך דמם ארצה מבלי שריד עוללים ויונקים שדים, וכי זו נימוס המשפט? וברור שמלך על כסאו ידון במישרים, על כל פנים כפי הטבע ונימוס השכל.

לכן הנכון, כי המן בתחבולות אמר כי היהודים יש להם דתות מיוחדים מדתי המלך ואינם עושים כדת המלך, על כן ראוי לבטל דתם, ולא ישמע ולא יזכר דתם, כי אם יקיימו דת המלך כי הוא שליט

ויאמר המלך אחשוורוש וגו' מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן (ה, ה)

המן בתחבולה אמר למלך כי כדאי לאבד
כל הדתות האחרות חוץ מדתי המלך

לכאורה תימה, כי שכח מה שנתן זה [רק לפני] ג' ימים להמן טבעתו.

ונראה כי בלאו הכי יש להבין בדברי המן באמרו על

מאורות הילקוט

הללו ראוי להדבק באומה זו.

צג. בעל ילקוט אליעזר זצ"ל, רבי אליעזר זוסמן סופר מגדולי רבני ארץ הגר. תלמיד הכתב סופר והמהר"ם שיק. בעמ"ח ילקוט אליעזר, עט סופר, המקנה ועוד. נלב"ע תרס"ג.

שכופר, על זה יתכן לשון הוא שהוא נסתר, ועל החמשים שמודה יתכן לשון זה שהוא נוכח, ושפיר למדו מפסוק זה חיוב מודה במקצת.

וכאן נמי אחשורוש שאל על שניהם על האויב הנגלה ועל האויב הנסתר, לכן אמר מי הוא זה דהיינו אויב הנגלה, ואי זה הוא האויב הנסתר, ורצתה אסתר להשיב על שניהם - זה היינו המן והוא היינו אחשורוש, דהמן אויב נגלה ואחשורוש האויב הנסתר, אך בא מלאך וסטר ידה כלפי המן, לכן לא השיבה על הוא, רק איש צר ואויב המן הרע הזה, ודפח"ח ש"י.

ויאמר חרבונה וגו' גבוה

חמשים אמה (ט, ז)

מנין ידע חרבונה - אלא על כרחיך שהיה שם בעצה

בגמרא מגילה (מגילה טו א) אמר ר' אלעזר אף חרבונה באותה עצה היה - [לכאור הענין על פי משל] נער אחד הלשין לפני אביו על נער רעהו, אשר ישב בלילה בבית המשתה וצחק שמה במשחק הקארטין עם אנשי בליעל, ולאמנת דבריו נתן לו סימן מי ומי מאנשי הבליעל היו שמה, וכמה נתן שמה בעד משקה וכאלה, ויאמר לו אביו "מאין נודע לך כל אלה בפרטות, אין זאת, רק כי גם אתה היית שמה עמו ביחד", כן על דרך זה כאשר אמר חרבונה בפרטות, שהעין עומד בבית המן ושהוא גבוה חמשים אמה, דייקו חז"ל מאין נודע לו כל אלה בפרטות, דבלתי ספק המן העלים הדבר לבל יודע מזה למרדכי, אין זאת רק דגם חרבונה היה באותה עצה.

(משל ומליצה להמגיד מווילנא וכ"כ גם בקול יעקב על פי משל אחר).

בארץ והם עבדים ומחוייבים לשמור דתו לא דת אחר, וזהו "יתב לאבדם" מוסב על הדתות שהם שונות מכל עם, יהיו נאבדים מכל וכל, ולא יזכרו ולא יפקדו כלל, וזהו גם כן מענין מרדכי שביטל דת המלך להשתחות להמן עבור דת היהודים, ואמר המן שלא יתכן כי אם ראוי לאבד כל הדתות נגד דת המלך, ובוה רצה המלך לשמוע בקולו, כי כך היה גם כן רצון אחשורוש, והמן הסיב מלת לאבדם על האומה ולא על הדת, וכתב באגרת ששלח למדינות להשמיד וכו', וזהו היה תחבולה וערמה וזיוף.

ולכן אמרה אסתר ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי, כי נימוס העבדים עוד היום בארצות מזרח וספרד, מבלי לעשות שום נימוס ודת כלל, רק הוא אסור בדת של האדון שלו, ומה שרוצה לעשות, בו רבו עושה, וזה שכתוב אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי - אבל [המן מבקש] להשמיד להרוג וכו', לזאת אמר המלך מי הוא זה ואיזה הוא וכו' כי מעולם לא עלה בלבו להרוג אומה שלימה על דברים כאלה, ולכן המן נבעת כי נגלו תחבולותיו. (יערות דבש דפוס לובלין עמוד ג' וד')

ותאמר אסתר איש צר ואויב

המן הרע הזה (ז, י)

האויב הנגלה והאויב הנסתר

בגמרא מגילה (דף טז עמוד א) אמר ר' אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן. לכאורה [קשה] מנלן זה שרצתה להראות כלפי אחשורוש?

וראיתי בשם הגאון ר' מאיר א"ש זלה"ה דהנה מודה במקצת דחייב שבועה ילפינן מאשר יאמר עליו כי הוא זה (שמות כב ח) - והאיך נרמז שם מודה במקצת? אלא, לשון הוא הוא נסתר ולשון זה הוא נוכח, על כן כשכופר בחמשים זוז, [על] מה

פרק ח

ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (אסתר ה, ב)

דרכו של הקב"ה להשפיע לרשעים טובה וברכה ואח"כ נוטלה מהם ונותנה לצדיקים

[במגילה (י ב) איתא] ר' אבא בר כהנא פתח ליה פיתחא להאי פרשתא, (קהלת ב כו) כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה וגו' כי לאדם שטוב לפניו - זה מרדכי הצדיק, ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס - זה המן הרשע, לתת לטוב לפני האלקים - זה מרדכי דכתיב ביה ותשם אסתר את מרדכי על בית המן - כתב הרי"ף בעין יעקב ... ונלע"ד לפרש על פי מה שכתב בספר קול יעקב^ב למגלת אסתר בביאור הפסוק בפרשת ואתחנן (דברים י) כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר נשבע לאבותיך וגו' ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת וגו' עד כרמים וזיתים אשר לא נטעת, ולכאורה הך אשר לא בנית אשר לא מלאת אשר לא נטעת מיותר לכאורה, כי הלא ידענו שבבואם לארץ חדשה שלא בנו ולא מלאו ולא נטעו. וביאר בספר הנ"ל שכך דרכו של הקב"ה מעולם, להשפיע לרשעים טובה וברכה ואחר כך נוטלה מהם ונותנה לצדיקים כמו שכתוב (איוב כו י) יכין רשע וצדיק ילבש, והטעם יען כי הוא ית' חפץ לזכות את ישראל ולהנאותם גם מתענוגי העולם הזה, והוא ית' כבר הזהירנו שלא נבלה ימינו בבקשת התענוגים, ואמר אל תחמוד יפיה בלבבך (משלי ו כה) ורו"ל אמרו (אבות ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ואם יזכה יקויים בו (תהלים מה יב) ויתאו המלך יפין שאמרו ז"ל (בראשית רבה ל"ט) ליפותך בעולם, ואיך אפשר מציאות היופי לצדיקים, כי אף אם יתן לו השי"ת עושר ונסכים לא ייטב לבו עליו לבנות טירות זהב וכסף ולעטר את

עצמו בכלים חמודות ובסגולות מלכים כי המה לו אך למותר, וכל חפצו הוא רק לשבת בית ולעשות רצון בוראו, ולכך הקב"ה נותן בלב רשעים שיבנו המה וימלאו בתיהם מחמדת העולם ויקיים בהם יכין רשע וצדיק ילבש, וזה שאמר הכתוב ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת פירוש שיהיו הערים גדולות וטובות אשר לא היית בונה אותם באופן זה אלו היה בידך לבנותם, והבתים גם כן יהיו מלאים כל טוב אשר לא היית ממלא כמו זה מעולם ולא מלאך לכך להרבות בתענוגים כמו אלה, עיין שם.

והנה היה קשה לר' אבא בר כהנא למה נתן הקב"ה כל כך עושר רב עד שעל ידי כן גבה לבו עד להשחית ולהרוג ולאבד את כל היהודים ח"ו כמו שאמר הפייטן (פיט אשר הניא אחר קריאת המגילה) גאה בעשרו ונפל בעשרו. הלא טוב היה לתת כל זה למרדכי הצדיק ולא היה בא כלל לידי כך. על כן השיב כי רצה הקב"ה שיבא לידי מרדכי בית המן המלא כל טוב אשר מרדכי מעולם לא היה ממלאו כמו זה, וזה שאמרו כי לאדם שטוב לפניו זה מרדכי הצדיק נתן הקב"ה חכמה ודעת ושמחה, שזה כל שמחתו אם נתן לו ה' חכמה ודעת וחלק בתורתו הקדושה, וכל מחמדי העולם הזה ותענוגיו כאין וכאפס נחשבו בעיניו נגד התענוג הגדול והשמחה הגדולה שיש לו בתורה הקדושה, ולכן ולחוטא זה המן הרשע נתן ענין לאסוף ולכנוס ולמלא ביתו בכלים חמודות ובסגולות מלכים, והתכלית, כדי לתת לטוב לפני האלקים זה מרדכי דכתיב ביה ותשם אסתר את מרדכי על בית המן, אבל אם היה הקב"ה נותן מתחילה העושר הזה למרדכי העולם לא היה בא לידי כך שיהיה לו בית מלא כל טוב חמודות העולם כמו ביתו של המן, וא"ש ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת מגילה - דף י ב)

בטלה גזירת המלך, ועתה כתבו על היהודים כטוב בעיניכם, כי גוף הכתב בין אשר נכתב בשם המלך ובין אשר נכתב בשם המן, רק נחתם כטבעת המלך לחוד אין להשיב.

(בנין אריאל להגאון ר' שאול מאמסטרדאם זצ"ל).

והדת נתנה בשושן הבירה (ח, יד)

רמז למה שהדר קבלה באהבה

רמז בזה על שקבלו אז התורה מחדש באהבה וברצון טוב, כמו שאמרו חז"ל (שבת פח א) בפסוק קיימו וקבלו - קיימו מה שקבלו כבר, וזה שכתוב והדת דהיינו התורה הק' אש דת נתנה בשושן הבירה (משל"ה הקדוש ז"ל).

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחזר ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה (ח, טז)

ראו כי מרדכי היהודי עורנו לבוש עם הטלית קטן אף אחר שעלה לגדולה

בנוסח הזמר שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי, קשה טובא, הא יצא בה' מלבושי מלכות - ולמה נקט תכלת דוקא? ונראה דהנה על פי רוב אנו רואים אם אדם עולה לגדולה אף שנהג תחלה בדת יהודית, אחר כך נשכח ממנו ובוש יבוש מחביריו הראשונים.

והנה כשראו את מרדכי בלבוש מלכות ועטרת זהב, ואפילו הכי היה נראה מבחוץ טלית קטן בתכלת ולבן, ולא שכח את ה' ולא היה לו בוש להסתיר את הציצית, כי עדיין הוא יהודי גמור כאשר בתחילה או צהלה ושמחה שושנת יעקב בראותם יחד תכלת מרדכי ורק כאשר ראו התכלת שמחו בכל לבבם. (מידיד נפשי הה"ג מו"ה יצחק שווייגער נ"י תופס ישיבה בק"ק טאפאלשאן יע"א)

הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ וגו', ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו' כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם כטבעת המלך אין להשיב (ח, ז).

המכתב הראשון נכתב על שם המלך או על שם המן?

ידוע שכל המפרשים בקשו למצוא דברי חפץ, מה ידוע סמיכה שסמכו על האגרות האחרונות לבטל את האגרות הראשונות, ומאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני?^{צא}

והרב הגדול מהרימ"ט^{צב} בצפנת פענח תירץ, דהאגרות הראשונות נעשו על פי המן, שקנה את ישראל מאת המלך לעשות בהם כרצונו והוא גזר להשמידם, אבל אחר כך נהרג בדין המלכות והרוגי מלכות נכסיהם למלך (סנהדרין מח ב), הרי חזרו כולם לרשות המלך החפץ בחיים ושלוש על ישראל, והוא נתן ביד מרדכי ואסתר לכתוב על היהודים כטוב בעיניהם, עכ"ד הרב הנ"ל.

ולא יספיק תירוץ זה, אלא אם כן היה כתוב בראשונות שנגזר בן על פי המן אשר קנה אותם מאת המלך, אז יכולים לבטל הגזירה בהודע להם שחזרו נכסי המן לרשות המלך, אבל אם היה כתוב באגרות הראשונות סתם על שם המלך לא יועיל תירוץ זה כלל.

ואני אומר תשובה אחרת על שאלת המפרשים על פי דאיתא במגילה (ט ב) מה ראתה אסתר שזימנה את המן, אמרה אסביד לו פנים שיהרג הוא והיא, דפירש רש"י דאי מיית חד מנייהו בטלה לגזירתא עיין שם, ואם כן עכשיו שנהרג המן, בטלה ממילא הגזירה הכתובה באגרות הראשונות.

והנה אחשוורוש היה מסופק, באיזה אופן נכתב הכתב הראשון אם על שם המלך או על שם המן, לכן אמר הנה בית המן נתתי לאסתר, לפי שנכסיו הם של המלך וכמו מהרימ"ט^{צג} [כנ"ל], וזהו אם נכתב מתחילה על שם המן, ואפילו אם נכתב על שם המלך, מכל מקום הרי תלו את המן, וכיון שמת

מאורות הילקוט

צא. על פי סנהדרין כז א.

צב. רבי יוסף ב"ר משה מטראני זצ"ל. נסמך ע"י מהר"י בירב והבית יוסף. בעמ"ח קרית ספר על הרמב"ם, בית אלקים ועוד. נלב"ע ש"מ.

פרק ט

מאוד בוהרר הקדוש בזה עיין שם, כי בשבת מותר אבל ביו"ט אסור לאכול בלי ליתן חולקא למסכנא.

(בספרי ילקוט הגרשוני חלק ב אות יו"ט הבאתי בזה דברי נועם מגדים שפירש בזה לשון המשנה אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר"ל שיהא מותר לאכול לבדו בלא ענין).

ולפי זה אתי שפיר, כי מרדכי שחשב לעשותו יום טוב אינו צריך להזהיר על מתנות לאביונים, כי דינו שזה לכל יום טוב שצריך ליתן למסכנא, אבל הם שלא קבלוהו ליום טוב, מכל מקום עניים אל יפסידו חלקם, וקבלו על נפשם מתנות לאביונים, ולכן נאמר אחר כך מתנות לאביונים כיון שאינו יום טוב. (יערות דבש דפוס לובלין קע"ו סע"ב)

לעשות אותם ימי משתה ושמחה (ט, כב)

העשירים והעניים מתרגשים משני עניינים הפכיים

במסכת מגילה (דף ז' א) [אמר רבא] חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

בדרך הלצה אמרתי דהעשירים היטב חרה להם על ימי המרורים שמוכרחים לבזבז ממונם לעניים, וכל היום אין להם השקט ומנוחה מטירדות המשלוח מנות והמוון רגשת העניים, אך העניים עיניהם מצפים לימי הפורים לקבץ נדבות העשירים ולאכול ולשתות, והעשירים כאשר קצף עליהם ימי הפור המה מקללים את המן שהוא סבב להם כל העמל הלזה, והעניים השמחים בימי הפור המה מברכים את מרדכי דעל ידו בא להם הברכה, וכאשר האדם שותה נאמר בו (משלי לא י) ישתה וישכח רישו, דינו מתבונן אז אם הוא עני או עשיר, וזה שכתוב חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע אם הוא עשיר, מכת האומרים ארור המן - או הוא עני, מכת האומרים ברוך מרדכי¹³.

(דברי חכמים להמגיד ר' יצחק אליהו לאנדא - המגיד מווילנא).
(תנך - מגילת אסתר)

על כן היהודים הפרזים וכו' שמחה ומשתה יום טוב (אסתר ט, יט)

בשעת הנס השמחה גורם את המשחה, אבל לדורות המשחה מעורר השמחה

על כן היהודים הפרזים וכו' שמחה ומשתה יום טוב (אסתר ט ט) ולהלן (שם ט כב) הוא אומר לעשות אותם ימי משתה ושמחה - ובודאי לא במקרה נזרקה מפי כותב המגילה לומר כאן שמחה ומשתה, ולהלן להיפך משתה ושמחה?

ונראה כי בשעת הנס שראו עיין התשועה הגדולה שעשה להם ה' שפדה נפשם ממות והפך אבלם לששון, הנה אין שמחה גדולה מזו. על כן השמחה גרמה להם לעשות משתה ולמשוך ביין את בשרם, נמצא שהשמחה קדמה והיתה סבה לעשיית המשחה.

אבל בדורות הבאים אחר כך, שלא ראו התשועה עין בעין, רק שמעו מפי אבותיהם, מוכרחים לעורר השמחה על ידי המשחה, כי בלעדי זה לא תחול עליהם השמחה, ולכן בכתובים המורים על העתיד, שנאמר בהם להיות עושים וגו' בכל שנה ושנה וגו' אמר לעשות אותם ימי משתה ושמחה, כי אז מהצורך לעשות משתה תחילה כדי לעורר לבם לשמחה. (קול יעקב להמגיד מדובנא)

(תנך - מגילת אסתר)

כיון שלא קבלוהו עליהם ליו"ט, תקנו מתנות לאביונים כדי שלא יפסידו העניים

והנה כאשר שלח מרדכי לקיים עליהם לעשות ימי פורים ימי משתה ויום טוב לא נאמר מתנות לאביונים, אבל אחר כך כאשר נאמר שקבלו על עצמן לעשות ימי משתה ושמחה ואמרו חז"ל יום טוב לא קבלו עצמן, נאמר מתנות לאביונים והלא דבר.

אבל כבר ידוע מרב העונש שיש למאן דאכיל וחדוי ביום טוב, ואין שולח ממונו מתנות לאביונים, והפליג

מאורות הילקוט

צו. הובא ד"ז לעיל בענין מיחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע, ועיין שם עוד כמה ביאורים.

יט, י) אמר ר' אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כנגיית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר ר' אחא בר יעקב, מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב (אסתר ט כז) קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר, והטעם שקבלוה בימי אחשורוש פירש רש"י ז"ל מאהבת הנס שנעשה להם.

והקשה בפירוש זדע אברהם¹³ על המדרש דכאן, וכי לא נעשו לישראל כמה נסים קודם לזה, ו[אם כן] היו ראויים לקבל התורה מחמת נס עד עכשיו, ועיין שם מה שכתוב הוא ז"ל בזה.

ולענ"ד נראה, דהנה מלשון הגמרא ורש"י הנ"ל מבואר דלא היה קבלה חדשה ממש בימי אחשורוש, דאם כן הוי ליה למימר קבלו והדר קיימו, אלא על כרחי הכי פירושו, דמתחילה לא קיימו מה שקבלו עליהם, לפי שפטרו את עצמם בטענת מודעה, אבל בימי אחשורוש חזרו בהם מטענת מודעה, והתחילו מעתה לקיים מה שקבלו כבר.

וזה שכתוב, קיימו והדר קבלו, דהיינו קיימו מה שקבלו כבר, והטעם דעד עתה סברו דכפיית הר כנגיית היה הכרח ואונס, אבל עתה נגלה להם דאותו הכפייה לא הכרח שמו אלא רצון שמו, והוא דהנה איתא במגילה (יב א) דהקשו תלמידים לר' שמעון בן יוחאי דאמר דשנאיהו של ישראל שבאותו הדור נתחייבו כלייה מפני שהשתחוו לצלם, וכי משוא פנים יש בדבר?¹⁴ ותירץ להם, הם לא עשו אלא לפנים, לפיכך לא עשה עמהם אלא לפנים.

וקשה, הלא בעבודה זרה יהרג ואל יעבור? ועוד קשה אמאי לא הקשו התלמידים לעצמן על מה שאמרו הם מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכי משוא פנים יש בדבר, והרי היו אוכלים ברצון כמו שכתוב אין אונס (עיין הפלאה כתובת (דף לג בתוספות ד"ה אלמלא נגדו)).

ועוד קשה, מה קשיא להו וכי משוא פנים יש בדבר,

על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור (ט, כז)

עיקר הישועה הוא על ידי הגורל ולכן נקרא על שמו הנה הפור היה זמן הצער והוי ליה לקרות שם המועד על שם הישועה ככל המועדות ולא על שם הצרה?

ויש לומר, כי הנה ביום הכיפורים צונו ה' יתברך ליקח קרבן לה' על פי הגורל, והטעם כתב בסידור התניא ז"ל, כי הנה גורל הוא רצון מבלי טעם ובחירה, כי המברר איזה חפץ הוא מברר בטעם מחמת שְׁנָאָה או שְׁמֵן ביותר, מה שאין כן בלוקח על פי הגורל הנה מסכים בדעתו אל אשר יצא לו שמה הגורל, את זה יקח מבלי טעם רק ברצון.

והנה ברצון הקדום, ישראל עלו במחשבה [לפני הקב"ה] ובשביל ישראל נבראו כל העולמות והגם שלא סוגלו עדיין מצות ומעשים טובים, כי לא היה במציאות, הנה עלו ברצונו, ואמר החכם אין טעם ברצון¹⁵, על כן ביום כיפור שיש לחוש ח"ו לקטרוג מדת הדין, צונו השי"ת ליקח קרבן לה' ברצון, היינו בגורל, לעורר ולהזכיר האהבה הקדומה, [שכיון ש] אין טעם ברצון [יזכו בדין] אפילו אינם כדאים אפילו אינם הגונים.

ומטעם זה סיבב השי"ת גם כן אשר המן הרשע הפיל פור הוא הגורל, וגורל הוא רצון, ועל ידי מעשה זה נוכר למעלה ענין הרצון הקדום, אשר ישראל עלו במחשבה תחלה במחשבת הרצון, אין טעם ברצון אף על פי שאינם ראויים, אם כן עיקר הישועה הוא על ידי הגורל, על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור (בני יששכר מאמר ימי הפורים אות ג).

קימו וקבלו היהודים וגו' (ט, כז)

מתחילה לא קיימו מה שקבלו מכח טענת מודעה ואונס, ואח"כ נגלה להם שהוא רצון

בגמרא שבת (דף פח א) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות

מאורות הילקוט

צא. הובא כמקור למאמר זה: פרדס רימונים להרמ"ק (שער ח פרק י) ויונת אלם לרמ"ע מפאנו (פרק ב).

צט. לרבי אברהם העלין אשכנזי, בן המחבר ידי משה על מדרש, ותלמיד הגאון ר' דוד אופנהיים, נלכ"ע שנת תפ"ו ק. פירוש, דאם כן, למה באמת היו ראויים שנעשה להם נס?

מסעודתו של אותו רשע וכי משוא פנים יש בדבר, כי על זה הרי עשו תשובה ועלתה להם הגם שהיה באונס, עד כאן דבריו הנחמדים וש"י.

מעתה מבואר, דמה שנתקבלה תשובתם בימי אחשורוש אף שהיו אנוסים בדבר היינו משום **דישראל לבו לשמים**, רק יצרו תוקפו, וכשכופים אותו ותשש יצרו לא נקרא אונס אלא רצון, אם כן גם כפיית הר כגיגית אינו אונס רק רצון גמור מקרי, אם כן תו אין לפטור את עצמו מקיום התורה בטענת מודעה ואונס, ועל כן חזרו בהם מטענה זאת, וקיימו מה שקבלו כבר, כן נלע"ד ברור בעזה"ת.

איך הוסיפו מצות הנוכח ופורים, לפני שקיימו העיקר המוטלת עליהם

ועל קושיית **התוספות** (שם ד"ה אמר רבא) דבמגילה (א ז) גבי אסתר ברוח הקודש נאמרה, דיליף לה שמואל מדכתיב קיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה, ואמר רבא דשמואל לית ליה פירכא. והשתא דשמואל נמי אית ליה פירכא, דהא רבא גופיה מוקי האי קרא לדרשא דקיימו מה שקבלו כבר²⁷.

והנה ראיתי בזה עוד כמה תירוצים, ומחזורתא מכולהו מה שכתוב מרן **הת"ם סופר ז"ל** בספר **תורת משה** (סדר שמות בחידושי תורה למגילה), על פי מה שכתוב בספר **חובת הלבבות** - אין התוספת מתקבל מהקב"ה עד שיקיים החובה ואז יכול אדם להוסיף מדעתו²⁸, והשתא, אי סלקא דעתך לא קבלו התורה מרצונם, איך קיימו למעלה מה שקיבלו עליהם תוספת, פורים ומגילה, אלא על כרחק קיבלו מרצונם תורת ה', ושוב קימו למעלה תוספתם, לקיים ימי הפורים האלה בזמניהם, וא"ש.

והנה הא דאסתר ברוח הקודש נאמרה, יליף רב יוסף (במגילה ז א) מקרא וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, ורב נחמן בר יצחק יליף לה מסיפא דקרא הנ"ל, ואזכרם לא יסוף מזרעם, והנה קשה מאוד, מה הוסיף ר' נחמן בר יצחק ואמאי לא

הלא אין לך דבר שעומד בפני תשובה (ירושלמי פאה פרק א הלכה א) והרי התענוג' ימים צום ובכי ומספד, ואין בזה משום משוא פנים דתשובה מהני אפילו על עבודה זרה כדאמרו ז"ל שובה ישראל עד ה' אלקיך אפילו כפרת באלקיך²⁹?

תשובה ברצון ובלב שלם מועיל אפילו בע"ז - לא תשובה הבאה מכח צרה ואונס

וכתב הגאון מה"ר אברהם שמואל בנימין סופר בתשובות כתב סופר (אורח חיים סימן קלו) דקושיא ראשונה מתורצת בירך שניה, ודאי תשובה מרצון ובלבב שלם מהני אפילו על עבודה זרה, אבל התשובה שהיא מתוך צרה כתשובת פרעה אין ראויה שתקובל כי הוא אונס על ידי כפייה, וכאמת גם תשובה זו מתקבלת, והטעם כמו שכתב הרמב"ם (בהלכות גירושין) דמשום הכי מהני [אם] נופץ אותו עד שיאמר רוצה אני (יבמות קו א), כי אמדינן כי בלבו רוצה לשמוע אלא שיצרו תוקפו, וכשכופים אותו כיון שצריך לעשות, בוודאי עושה תשובה בלב שלם ובנפש חפיעה, ומהאי טעמא מקבל ה' התשובה בשעת צרה, כיון שסר יצרו עושה תשובה בלב שלם, ורחמנא לבא בעי (סנהדרין קו ב).

אמנם כל זה כשהוא רשע באחד משארי עבירות, אבל בעובד עבודה זרה והוא כופר בלבו בה', מן הדין שלא תועיל לו תשובה רק כשעושה מדעת ורצון בלי כפייה להיות כי אין אמונה בלבו ואונס הוא על התשובה, והוה שהקשו התלמידים לרבי שמעון בן יוחאי שאמר על שהשתחוו לצלם, וכי משוא פנים יש בדבר, כי אף ששבו בעת צרה, הרי היו אנוסים בדבר כי ראו עצמם כשה אובד אפס תקוה ואין זו תשובה שמועלת לעובדי עבודה זרה, והשיב - הם עשו לפנים, היינו שלא היו מאמינים בעבודה זרה רק אנוסים היו, הגם בעבודה זרה יהרג ואל יעבור, לזה מהני תשובה שעשו, הגם שהיו אנוסים על התשובה.

והשתא אתי שפיר, דלא הקשו לנפשיהו על שנהנו

מאורות הילקוט

- קא. במדרש ילקוט (דברים רמז תתכח): שובה ישראל עד ה' אלקיך אפילו כפרת בעיקר. (ועיין כתנות אור פרשת וילך שהאריך בזה)
 קב. ועיין לעיל במדור קימו וקבלו.
 קג. ואמר אחד מן החסידים, מי שאין לו תוספת אין לו חובה, ואין התוספת מתקבלת עד שתפרע החובה (חובת הלבבות, שער יחוד המעשה).

למעלה מה שקבלו למטה, ואמר רבא כולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית להי פירכא. והשתא דשמואל נמי אית ליה פירכא דרבא גופא מוקי האי קרא לדרשא אחריתי, עיין שם.

ובתשובות כתב סופר (חלק אורח חיים סוף סימן קמ"א) כתב: הנה התוספות תירצו תרתי משמע מיניה, וצריך להבין מנא ליה תרתי וצריך לומר דוראי פשיטא דקרא קאי על מה דאיירי ביה קיימו וקבלו עליהם וכו' להיות עושים וכו' ימי משתה ומשחה וכו' ומדכתיב קיימו וקבלו דרשינן (שבת פח א) קיימו למעלה מה שקבלו למטה, דמסתבר יותר מלמדרש על ענין אחר קיימו עתה מה שקבלו כבר, אבל הענין בעצמו מה כוליה האי דקיימו למעלה מה שקבלו למטה לעשות שמחה ומשתה, ולשמחה מה זו עושה רושם כל כך למעלה, ועל כרחך כי משתה ושמחה זו היא על קבלת התורה דהדר קבלה ברצון והראו ככל זה על ידי שהיו בטוב לב משתה ושמחה ומשלוח מנות, וכל מן דין ראוי שיעשה רושם וקבלה למעלה, והשתא אתי שפיר דשמואל עדיפא דעיקר בקרא דקאי ממה דאיירי קרא דקיימו למעלה [מה שקבלו למטה] וכו' וממילא נשמע גם כן דקיימו עתה מה שקבלו כבר דאי לאו הכי לא קיימו למעלה, ומיושב קושיית תוספות על דרך ישר עכ"ל.

שנאת ישראל בא בשביל התורה והמצוות שקבלנו

והנה הטעם שקבלו התורה ברצון בימי אחשורוש פירש רש"י ז"ל מאהבת הנס שנעשה להם. והקשה בזרע אברהם^ה על המדרש, וכי לא נעשו לישראל כמה נסים קודם לזה [בעברם את הירדן ובמלחמת ל"א מלאכים וכו'], ואמאי לא קבלו התורה מחמת הנס עד עכשיו, ועיין בילקוט הגרשוני מגלת אסתר בפ' קיימו וקבלו^י וגו' מה שכתבתי בזה ותמצא נחת ב"ה, אך זה לא כביר אמרתי דעיקר הטעם

אמר כרב יוסף, וכבר הרגישו שם התוספות בזה ותירוצום דחוק קצת.

מנא ידעינן דאסתר ברוה"ק נאמרה

אמנם שמעתי בשם מרן חתם סופר ז"ל תירוץ נחמד מאוד, דהנה רש"י ז"ל פירש כאן, משפחה ומשפחה - מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו, וזכרם לא יסוף וגו' וזכרם, קריאת מגילה עיין ברש"י, אם כן לפי זה וימי הפורים לא יעברו קאי על אכילה ושתייה שאוכלים ושותים בפורים, וזכרם לא יסוף קאי על קריאת מגילה, לכן לא רצה רב נחמן בר יצחק למליף דאסתר ברוח הקודש נאמרה מוימי הפורים לא יעברו, דמזה לא מוכח עדיין שנאמר ברוח הקודש, רק יש לומר דכותב המגלה ידע זאת על פי סברה, דלעולם יקיימו פורים לאכול ולשתות, כי אכול ושתי כל עדת ישראל יעשו אותם^י, על כן יליף מדכתיב וזכרם לא יסוף מזרעם דקאי על קריאת המגילה, ומנא ידע כותב המגילה שגם המגילה יקראו ישראל לעולם? אלא על כרחך מוכח דברוח הקודש נאמרה, ודפח"ח ש"י.

(ועל דרך זה שמעתי בשם הרב הה"ג מו"ה פייש פישמאן ז"ל מגיד דק"ק פרעשבורג יע"א שביאר נוסח הפיוט "ואם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים" ר"ל שאם ישתדלו ח"ו פושעי ישראל לבטל כל המועדים ולפקק בהם, ימי הפורים לא נבטלים, כי במעשה אחשוורוש והמן לא פקק עוד שום פושע ישראל שבטלים, וימי הפורים שהם לאכול ולשתות ולהשתכר לעולם לא יתבטלו, כי אכול ושתי כל עדת ישראל יעשו אותו כאמור, ודפח"ח).

(תנ"ך - מגילת אסתר - קימו וקבלו)

מנא לן למידרש ב' דרשות בפסוק אחד

אמר רבא אעפ"כ הדור קבלה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קימו מה שקבלו כבר (שבת פח א).

והקשו תוספות בדמגילה (ו ב) אמר שמואל קיימו

מאורות הילקוט

קד. עיין בספח"ק סידורו של שבת (שורש א ענף א וז"ל: ובדרך הלצה אמרתי בדברי זמירות של שבת לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתי כל עדת ישראל יעשו אותו ככל עדת ישראל, בזה ניכר הפרש שבת קדשנו מימות החול אף לקטני ופחותי הערך במה שהם מרבין לשמוח בו בתענוג אכול ושתי ולא כי ניכר אצלו קדושת השבת בשאר ידברים להיות משתוקק בלבו לעבודת ה' יותר מבחול ולחפץ בו באהבת אור התורה וללמוד אז תורה הקדושה וכו').

קה. להג"ר אברהם העלין אשכנזי זצ"ל, תלמיד הג"ר דוד אופנהיים זצ"ל. גם חיבר כבוד חכמים על ירושלמי נדפס עם היפה מראה. ראש ב"ד בגלוגא. נלבע תפ"ו.

קו. הבאנו לעיל.

רבא למולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא, והקשו התוספות דלשמואל מי ליכא פירכא, דהא רבא גופיה הוא דאמר בפרק ר' עקיבא [שבת] (דף פ"ח) גבי מודעה רבה לאורייתא שקבלו שנית בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר, וכתב הגאון מו"ה שלמה כהן בש"ס דפוס ווילנא בהגהותיו לשם זו"ל:

נ"ב ושמעתי מכבר בשם הגר"א זצ"ל וכעת ראיתי שנדפס כן בספר גאון יעקב על עירובין בשם הגאון מו"ה ארי' לייב זצ"ל אבדק"ק בריסק שכתב ליישב דהנה בקרא דקימו וקבלו יש קרי וכתבי, דהקרי הוא וקבלו והכתיב הוא וקבל, ואם כן י"ל דהכא למד שמואל מהקרי דקימו למעלה מה שקבלו למטה, והתם מפי' רבא מהכתיב דקימו השתא מה שקבל משה רבינו מכבר, וראיה לדבר דהכא הגירסא "שנאמר" קימו וקבלו, והתם בשבת הגירסא "דכתיב" קימו וקבלו, והיינו משום דהכא מפי' מהקרי והתם מהכתיב, ועל פי זה קושיית התוספות לא קשה מידי, ודפח"ח עכ"ל.

(אותיות - אות ק - קימו וקבלו)

קימו וקבלו היהודים עליהם ועל דרעם... ולא יעבור (אסתר ט, כז)

בענין עובר לעשייתן - ומשמעות המלה "עובר"

במסכת מגילה (ב א) ואימא שיתסר ושיבסר - ולא יעבור כתיב.

בגליון המאסף (דפוס ירושלים תרנ"ז) כתב זו"ל: ראיתי בספר ברך מנבים אשר^פ (פרשת ויקהל פקודי) שמביא קושיית העולם דלמא הכוונה שלא יקדים כדפירשו עובר לעשייתן מקרא (שמואל ב יח, כג) דויעבור את הכושי.

ואח"כ ראיתי בספר גל ענול לריב"א^פ שמביא גם כן קושיא זאת, וכתב שיש מתרצים דאין לפרש דקודם לא, כיון דכבר אמרין י"ג זמן קהילה לכל היא, אם כן חזינן דמותר להקדים. אכן סותר זה, דאי

שלא רצו ישראל לקבל התורה הוא משום דעל ידי כן כל האומות שונאים אותם, וכדאייתא לקמן בגמרא (שבת פא א) מאי הר סיני הר שידדה שנאה לעובדי כוכבים עליו, ופירש המחבר עיון יעקב^פ ז"ל היינו שהעכו"ם שונאים אותנו כדאייתא במדרש בשביל התורה והמצוות שאנו מקיימין הם שונאים אותנו יותר מכל האומות וכן פירש רש"י (איכה א כא) כפסוק שמעו כי נאנחה אני כי אתה עשית - אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן כם וכו', עיין שם. ולכך הוצרך הקב"ה לכפות עליהם הר כגאית.

בימי אחשורוש ראו שאף שאכלו ושתו עמהם מ"מ נחתם ונחתם להשמידם

וכל זה לפי מה שחשבו דהרחקה מהעכו"ם גורם השנאה אבל אם היו אוכלים ושותים עמהם יחד היה ביניהם אהבה ואהוה ושלוש ורעות. אבל בימי אחשורוש שראו שאכלו ושתו עמהם ונהנו מסעודתו של אותו רשע ואף על פי כן נכתב ונחתם בטבעת המלך להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ר"ל, אם כן ראו דאף על פי שאין שומרים התורה אף על פי כן שונאים אותם, ורוצים להכחידם מני ארץ, לכן אמרו כיון דבין כך ובין כך אנו מוכים ולוקים, אם כן לכל הפחות נשמור את הדת, ונדע על מה אנחנו לוקים, ולכך הדור קבלוה בימי אחשורוש ודו"ק.

[שוב ראיתי כעין זה בילקוט אליעזר ערך תורה (אות רע"ח) ע"ש].

(אגדות הש"ס - מסכת שבת - דף פח א)

קימו וקבלו היהודים וגו' (ט, כז)

למדו ב' עניינים מפסוק אחד - חד מן הקרי וחד מן הכתיב

במגילה (דף ז) הוכיחו כמה תנאים מפסוקים שונים דאסתר ברוח הקודש נאמרה, ואמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו שנאמר קיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקיבלו למטה, אמר

קז. הגאון ר' יעקב ריישער זצ"ל בעל שו"ת שבות יעקב וחק יעקב על הלי' פסח ועוד. נלב"ע תצ"ג.

קח. להג"ר רבי אשר עניול מאוסטראה זצ"ל. י"ל זאלקאווא תק"ט.

קט. להג"ר רבי יוסף מעסינג אב"ד גאסטין, ברעסלויא תרכ"ו.

שמפרש בקושיא זו את דברי הירושלמי הנ"ל. והלא לפי הירושלמי דכל החודש כשר לקריאת מגילה קושיא זאת בלאו הכי לא קשה מידי כנ"ל. ואולי יש לומר דאם נימא דולא יעבור קאי שלא להקדים, אז נפרש והחודש אשר נהפך וכו' דכל החודש מט"ו ואילך כשר לקריאת מגילה ודו"ק.

(אגדות הש"ס - סוף חלק א' - קונטרס אחרון אות ב)

ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים זכרם לא יסוף מזרעם (אסתר ט, כח)

אנשי כנה"ג התנבאו ברוח קדשם שאחריהם
יעמוד ביד אחרת ומוציא עוד זמנים אחרים

...בספר דברי שאול^ק כתב על פי דאמרו ריש פרקין (מגילה ב א) דאנשי כנסת הגדולה תקנו בעצמם עוד זמנים אחרים להקל על בני הכפרים ורמוזם במגילה עיין שם, ולפי זה ימי הפורים האלה היינו הזמנים הכתובים מפורש, לא יעברו מתוך היהודים, אבל גם זכרם, דהיינו הזמנים אחרים שרמוזו במגילה שאינו רק זכר לנס שהיה ימי הפורים והם קורים המגילה מקודם, גם זה לא יסוף מזרעם, ונמצא התנבאו ברוח הקודש שאחריהם יעמוד בית דין אחרת ומוציא עוד זמנים אחרים, אם כן זה הוה על פי רוח הקודש, ואם כן אתי שפיר, דמרישא דקרא יש קודש הוה אזרה בלבד, אבל מן הכתוב] **זכרם לא יסוף וגו'** שפיר מוכח כנ"ל.

מי שהוא חפשי בדעות אף כי לא נוכל לתאר
בשם יהודי, עם כל זה מזרע היהודי הוא

ובספר שער בת רבים^ק (בהשמטת למגלת אסתר) כתב על פי מה שאמרו חז"ל לקמן (יג א), כי כל הכופר בעכו"ם במסירת נפש נקרא יהודי, אמנם גם מי שהוא חפשי בדעות (נעאלא)^ק אף כי לא נוכל לתארו בשם יהודי הנ"ל עם כל זה מזרע היהודי הוא, והנה החפשים שבדורותינו אף כי לא יקיימו מצות

נימא דולא יעבור קאי שלא להקדים, אם כן באמת לא נימא הסברא דיען זמן קהילה לכל היא, יעויין שם.

ולענ"ד נראה על פי קושית התשב"ץ (חלק ב' סימן רע"ד) דאם הדין דמברכים עובר לעשייתו, אם כן למה אמרו קודם לעשייתו, ותירץ התשב"ץ דלשון קודם היה משמע קודם הרבה אבל לשון עובר משמע קדימה בסמוך וכן כתב האבודרהם וכו'.

ובשו"ת שאגת אריה (סימן כ"ו) תירץ דלשון עובר הוא להורות דבדיעבד יכול לברך אחר כך כדעת הגהות אשרי בפרק ג' דחולין ודלא כהרמב"ם, ועיין ש"ך (יורה דעה סימן י"ט). על כל פנים חזינו דכולם חשבו למצוא כוונה במה דנקטי לשון עובר, דאי לא כן מוטב לשון קודם, אם כן כאן אי היה הכוונה שלא להקדים היה לו לכתוב ולא יקדים והבן עכ"ל.

ולפענ"ד אין זה תירץ מספיק דהרי כתב בתשובות שאגת אריה סימן הנ"ל דבלשון תורה ומקרא הוה עובר לישנא דאקדומי, רק בלשון חכמים משמע בכל מקום להיפוך שעבר כבר, ולישנא דאחורי הוא ולא לישנא דאקדומי יעויין שם הענין, ואם כן כאן בולא יעבור דהוה לשון מקרא באמת יש לומר דלישנא דאקדומי הוא, והדרא קושיא לדוכתה.

והנה ראיתי בספר מתא דירושלים^ק על הירושלמי ריש מגילה שכ' דבספר בית לוי מביא קושיא זאת בשם הגאון מהו' מרדכי מבריסק ז"ל, ותירץ דאם כן הוי ליה לכתוב לא יעבור, ומדכתוב ולא יעבור [בו"י^ז] משמע למעוטי שיתסר ושיבסר ע"כ, והוא ז"ל מפרש בזה לשון הירושלמי שם "לא יעבור ולא יעבור" יעויין שם, ובמחילת כבוד תורתו שגם תירץ זה הוא דוחק בעיני, ולכאורה יש לומר דהרי איתא בירושלמי^ק כל החודש כשר לקריאת מגילה לא סבירא ליה לתלמודא דידן מדלא מייית לה יעויין שם.

אמנם חידוש בעיני על בעל מתא דירושלים

מאורות הילקוט

קי. להג"ר משה אריה ליב ליטש סג"ל ראזענבוים דיין ומו"ץ פרעשבורג. י"ל תרלה. קיא. תני בשם רבי נתן כל החודש כשר לקריאת המגילה, מאי טעמא? 'החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה(ט', כב). אמר רבי חלבו ובלבד עד חמישה עשר, דאמר רבי חלבו בשם רבי לעזר 'לא יעבור' (ירושלמי מגילה פ"א ה"א)

קיב. להגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל.

קיד. לרבי חיים ארי' לייב ב"ר יוסף מעיר יעדוואבנע. י"ל תר"ן

קיד. מה שקראו עצמם כת המתחדשים באונגארן.

ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר (ט, לב)

מה שנקראת אסתר מלשון הסתרה, היא קיום שפורים היה נס, וראויים ליכתב בספר

נראה לע"ד על פי מה שכתב בספר יערות דבש דלכך נקראת המגילה על שם אסתר ולא על שם הדסה [אע"פ] שהיה שם העצם ולשון הקודש כמו שכתוב בגמרא, להורות שהיה אז הסתרת פנים כמו שאמרו חז"ל (חולין קלט ב) אסתר מן התורה מנין, שנאמר ואנכי הסתר אסתיר וכו', ועל כן אפילו נס בדרך הטבע היה חידוש, והיינו טעמא דניתן ליכתב, מה שאין כן חנוכה אין חידוש שנעשה נס, לפי שהיה שכינה שרויה ביניהם, ולכך לא ניתן ליכתב רק אסתר, עיין בו.

וזה שכתוב ומאמר אסתר, כלומר מלת שם אסתר, מקיים דברי הפורים האלה, שישראל שמוחים על הנס ואין תולים הדבר בטבע, שנעשה בשביל אהבת אחשוורוש לאסתר, כי על ידי שהיה אז הסתרת פנים שעל זה מורה ה"מאמר" (דאס ווארט) אסתר כנ"ל, אפילו לנס בדרך הטבע לא היו ראויים, ועל כן נכתב בספר, וק"ל ודו"ק.

מרדכי ואסתר בכל פרטיהם ודקדוקיהם, עם כל זה זכר הנס לא נשכח מלבם, ותמור המגילה ושאר מצוות היום, יעשו להם (טהעאטער ומחלות וריקודים (באלל) לכבוד פורים, וזה כוונת הפסוק, וימי הפורים האלה, ככל פרטותיהם ודקדוקיהם (כמשמעות לשון אלה כמו שאמרו ביושלמי אלה המצות אם עשיתם כמצוותם הרי הם מצות וכו') לא יעברו מתוך היהודים [האורתודוקסים]^{קטז} ואפילו החפשים אשר המה מזרע היהודים, אם כי לא יקיימו הפורים האלה, עם כל זה יעשו למו זכר ליום, וזהו "וזכרם" לא יסוף מזרעם, ועל כן הוסיף ר' נחמן בר יצחק כי מדברי רב יוסף שהביא מוימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, אינו ראייה כל כך שברוח הקודש נאמרה זאת, כי מי לא ידע שכל מצוה שיקבלו עליהם היהודים החרדים יחזיקו אותה לנצח בכל פרטיה, אבל מסוף דברי הכתוב שאמר וזכרם לא יסוף מזרעם, שאף החפשים ממצות יעשו זכר ליום לפי רוח דיעותיהם ומחשבותיהם, מזה נראה יותר כי ברוח הקודש נאמרה זאת, והוא על דרך צחות.

(אגדות הש"ס - מסכת מגילה - דף ז א)

פרק י

(מספר שיחת חולין של ת"ח). (תנ"ך - מגילת אסתר - י א)

אף שניצלנו מגזירות אחשוורוש - אבל ע"י מסים אכתי עבדיו אנן

ומה מעבדות לחירות אומרים שירה כו' אי הכי הלל נמי נימא כו' ר' נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא, רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, אכתי עבדי אחשוורוש אנן (מגילה יד א).

ובזה פירש בספר ישמח משה^{קטז} למגלת אסתר,

ישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים (י, א)

רמו הנפלא על מלכות אחשוורוש

איתא במדרש (מובא בפירושו הגר"א) דאדון קכ"ז מדינות שמלך אחשוורוש היו ק' מהם על היבשה וכ"ז על הים.

ושמעתי בשם הגר"א ז"ל דזה דכתיב וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים, כמספר מ'ס' שהוא ק' על הארץ, וכמספר ואיי שהוא כ"ז על הים.

קטו. החרדים לדבר ה'.

קטז. הרה"ק רבי משה טייטלבוים זצ"ל אבד"ק אוהעל. הראשון לשושלת סיגוט - סאטמאר. בעמ"ח ישמח משה, יין הרקח, שו"ת השיב משה, תפלה למשה על תהלים ועוד. נלב"ע תר"א.

היהודי משנה למלך אחשורוש ואף על פי כן וגדול ליהודים, וזה חידוש גדול הוא, והבן .

ורציו לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (א, י)

מרדכי לא היה יכול למלאות בקשת כל יחיד, כדי שיהיה לו כח לפעול בעד הכלל

עייני ברש"י - לרוב אחיו ולא לכל אחיו, ואמר מרן חתם סופר ז"ל, דעל פי הרוב, אנשים יהודים העולים לגדולה וחשובים הם אצל המלך והשרים, כל העולם משכימים לפתחם, וכל איש אשר ידע נגעי לבבו בא ומתחנן לפניהם לדבר בעדו לפני המלך, למשל מי שצריך איזה עסק לפרנסתו ושופטי העיר אינם רוצין ליתן לו, הולך אצל החשוב לפני המלך ומבקש שישתדל בעדו שישגי אותו העסק, עוד זה מדבר וזה בא, כי כל העולם באים אצלו בזה אחר זה בשביל טובות כאלו.

אמנם, אם ימלא אותו החשוב משאלות כל אחד ואחד בדברים קטנים כאלה, וילך וימליץ לפני המלך בעד כל אחד ואחד בכל יום ויום, אזי כאשר יזמן איזה ענין גדול לטובת כלל ישראל, שוב לא יוכל לעשות מאומה אצל המלך, כי כבר השתמש בחסדי המלך לתועלת יחידים, ושוב כשיגיע תועלת הכלל שוב לא יהיה לפעול מאומה, לכן אי אפשר לאותו החשוב לשמוע בקול כל אחד ואחד, ועל כן רבים שאינם מבינים ענין זה, מתרעמים עליו ואומרים שאינו חפץ לעשות טובה לישראל, אך [באמת הוא] מניח הכח (אינפלוסס) שיש לו אצל המלך, לזמן שיצטרך לפעול לטובת הכלל, לכן אי אפשר לו להשתדל בעד יחידים.

וזה שכתוב ורציו לרוב אחיו - ולא לכל אחיו, כי רבים התרעמו עליו, יען שלא רצה להשתדל לטובתם אצל המלך והשרים, לכן אמר הכתוב כי באמת היה דורש טוב לעמו, אך לא רצה לפעול בעד כל יחיד ויחיד, כי אם דובר שלום לכל זרעו, שמר הכח והחשיבות שיש לו אצל המלך ליום שהוצרך לעשות טובה אל הכלל ישראל כולו, לכן לא הי

וישם המלך אחשורוש מס על הארץ וגו' שאינו ענין לשם, והנראה לי בזה, כי אמר ומאמר אסתר קים וגו' ונכתב בספר כמבואר בגמרא (מגילה יד א) דקריאה זו היא הלילא, ומקשה מפני מה אינו אומרים הלל, ומשני בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, אבל הכא אכתי עבדי אחשורוש אנן.

וזה שכתוב וישם המלך אחשורוש מס על הארץ והוא ידיה עבד, ואכתי עבדי אחשורוש אנן כנ"ל, ודפח"ח. (אגדות הש"ס - מסכת מגילה - דף יד א)

וכל מעשה תקפו וגבורתו וגו' הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס (ב, ב)

תקפו וגבורתו של מרדכי כתובים בדברי הימים, אבל גם פורים היה בהשגחה עלינוה...

מעשה תקפו וגבורתו של אחשורוש, וחסדו איך הגדיל את מרדכי כתוב רק בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, אבל כאן לא כתוב תוקפו וגבורתו, כי אנחנו לא נתלה המעשים הללו בו בתוקפו וגבורתו, כי אם הכל בהשגחה מאת הקדוש ברוך הוא, יתברך שמו ויתעלה זכרו.¹⁷ (תורת משה ממרן הגאון חתם סופר זצ"ל)

הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים (א, ב-ג)

החידוש על מרדכי שנשאר בחשיבותו גם אחר שעלה לגדולה

כתב בספר החיים להגאון רבי חיים ב"ר בצלאל ז"ל כי על פי הרוב, רק אז גדול ליהודים מי שהוא צדיק וחסיד, אם לא תגדל מעלתו ותרומם קרנו למעלה ראש, אבל מיד כשעולה לגדולה מפסיד חשיבותו בעיני העולם, ולכן היה כתוב בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, לדבר חידוש, כי מרדכי

אפשר לו לפעול בעד כל יחיד, וא"ש.

מרדכי היה מוכיח לבני דורו, על כן לא היה אהוב אצל כולם

ובספר דברי יאיר^{ק"ח} על התורה (בחינושי תורה למגילה) פירש על פי דאיתא (כתובות קה ב) **האי צורבא מרבנן דמרחמי לי בני מתא** [שאוהבים אותו בני העיר], לאו משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להו

[שאינו מוכיח להם] **במילי דשמיא**.

בוה יובן [מה שכתוב] **ורצוי לרוב אחיו ולמה לא לכולם, לכך מסיים ודורש טוב לעמו, דהיינו שדרש להם שיהיו טובים, לכך לא מרחמי ליה כולם, וא"ש.**

שושנת יעקב

המן ברוך מרדכי וגם חרבונה זכור לטוב [רב אמר צריך לאמר ארוור המן ארוורים בניו, אמר ר' פינחס צריך לומר חרבונא זכור לטוב].

לכאורה יקשה בענין חרבונה, ממה נפשך - אם ראוי להתברך יאמרו עליו **ברוך חרבונה**, ואם ראוי הוא לארור יאמרו עליו **ארור?**

ונראה שהענין על פי המדרש ילקוט ויאמר חרבונה, באותה שעה בא אליהו ז"ל ונדמה לחרבונה^{ק"ט}. נמצא שבאמת לא היה חרבונה המגיד מעשיית העין, רק שאליהו ז"ל התחפש בדמות חרבונה, ואם כן למה יזכה לברכה אחר שהוא לא דיבר טוב, אולם עם כל זה ראוי הוא להוכיח שמו לטוב, אחר שאליהו ז"ל לא נדמה לשר אחר זולתו, על כרחך שהיה הרהור טוב קצת בלבו, כענין שאמרו ז"ל (תענית כט א) **מגלגלין זכות על ידי זכאי**, והדמיון לזה למי שנוסע על חתונת בנו, ואין לו מלבוש כבוד כראוי לו, והוא שואלו מאת רעהו, שמדרכו בשובו מן החתונה הוא מחזיר לרעהו הבגד, ועמו מגדנות כדי להנאותו גם כן מהחתונה, אחרי שבמלבושו התלבש על החתונה, וכמו כן ראוי חרבונה להוכיח לטוב בעבור שהתלבש בו אליהו ז"ל, ונדמה להיות כצלמו ודמותו.

(קול יעקב להמגיד מדובנא ז"ל) (תנך - מגילת אסתר)

ארור המן אשר בקש לאבדי ברוך

מרדכי היהודי (שושנת יעקב)

אמאי צריכים לקלל את המן הלא היה רק שלוחא דרחמנא

..עוד אמרתי הדנה קשה אמאי צריכים לקלל את המן הלא היה רק שלוחא דרחמנא, כי ישראל שבאותו הדור נתחייבו כלייה למקום בשביל שנהנו מסעודתו של אותו רשע או בשביל שהשתחוו לצלמו של נבוכדנצר.

אבל התירון, כי הוא לא נתכוין לקיים גזירת הבורא ית' רק בקש לאבדנו ח"ו, וזה ארוור המן אשר בקש לאבדי. אמנם כשישתה וישתכר ישכח התירון הזה, וזה **[חייב אדם לבסומי בפוריא]** עד דלא ידע התירון הרמוז בתיבות **"אשר בקש לאבדי"** שהם בין ארוור המן לברוך מרדכי ויתעורר לו קושיא הנ"ל אמאי צריכים לקלל את המן ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת מגילה - דף ז ב)

ארור המן אשר ביקש לאבד

ברוך מרדכי היהודי וגם חרבונה

זכור לטוב (שושנת יעקב)

מגלגלין זכות ע"י זכאי

ירושלמי (מסכת מגילה פרק ג הלכה ז) צריך לומר ארוור

מאורות הילקוט

ק"ח. להג"ר יאיר ב"ר משה ציון צ"ל. דיהרנפורט תצ"ט. ק"ט. (ילקוט שמעוני אסתר סימן תרתני) רב אמר חרבונה זכור לטוב, ויש אומרים באותו שעה בא אליהו זכורנו לברכה ונדמה לחרבונה.

אין אביר כמרדכי

לחביבות הענין הכנסנו זמר זה לפורים.

חברו הגאון האמיתי רבי דוד שיק זצ"ל אב"ד טאקאי בעל אמרי דוד עמ"ס קידושין, חולין, ועל התורה.
תלמיד רבי קאפל חריף, החתם סופר ורבי יחזקאל בנעט זצ"ל. נלב"ע תקע"ב

זמר זה נהגו לשיר אצל כמה מתופסי ישיבות באי בית מדרשו של החתם סופר

אין אביר כמרדכי,

ואין ברוכה כאסתר המלכה

אין גולן כאחשורש,

ואין דלפון כהמן

נשתה יין ונצעק לחיים רק לשם שמים

אין הדור כמרדכי,

ואין ותיקה כאסתר המלכה

אין זולל כאחשורש,

ואין חזיר כהמן

נשתה יין ונצעק לחיים רק לשם שמים

אין מהור כמרדכי,

ואין יפת תואר כאסתר המלכה

אין בלב כאחשורש,

ואין מַמְסֵי (נ"א לְמַד) כהמן

נשתה יין ונצעק לחיים רק לשם שמים

אין מוכיח כמרדכי,

ואין נפלאה כאסתר המלכה

אין סרבן כאחשורש,

ואין עזות פנים כהמן

נשתה יין ונצעק לחיים רק לשם שמים

אין פרנס כמרדכי,

ואין צפירת תפארה כאסתר המלכה

אין קרח כאחשורש,

ואין רשע כהמן

נשתה יין ונצעק לחיים רק לשם שמים

אין שלם כמרדכי,

ואין תמימה כאסתר המלכה

אין שומה כאחשורש,

ואין תלוי כהמן

נשתה יין ונצעק לחיים רק לשם שמים

ברכת המזון

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. בְּשׁוֹב יי אֵת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כַּחֲלָמִים:
 אִזּוּ יִמָּלֵא שְׂחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. אִזּוּ יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם
 הַגְּדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים: הַגְּדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ. הָיִינוּ
 שְׂמֵחִים: שׁוֹבָה יי אֵת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בְּנֹגֵב: הַזְרָעִים
 בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ: הַלֹּחֶף יִלָּךְ וּבִכָּה נִשְׂא מִשְׁךְ הַזֶּרַע.
 בֹּא יְבֵא בְרִנָּה. נִשְׂא אֲלִמְתָיו:

שלשה שאכלו כאחד חייבין בזימון, וכך מזמנין:

המזמן אומר: רְבוּתִי מִיר וְעֵלְךָ כְּעִנְטָשׁן;
 המסובים עונים: יְהִי שֵׁם יי מְבָרַךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם: *
 המברך אומר: בְּרִשׁוֹת מֶרְנָן וְרִבּוּתֵי נְבֻרָךְ (בעשרה אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ:
 ואומרים המסובים: בְּרוּךְ (בעשרה אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבו חֵינּוּ:
 יחיד אינו אומר: בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ
 הָעוֹלָם. הֵיזַן אֵת הָעוֹלָם כֵּלּוּ. בְּטוֹבוּ

* לשבע ברכות מוסיפים: דְּוֵי הָסֵר וְגַם חֲרוֹן, וְאִזּוּ אֵלֶם בְּשִׁיר יְרוּן, נַחְנוּ כְּמַעֲגֵלִי צְדָק, שְׁעָה בְּרַכַּת
 (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) בְּנֵי אֶהְרֵן: בְּרִשׁוֹת מֶרְנָן וְרִבּוּתֵי נְבֻרָתִי, נְבֻרָךְ אֱלֹהֵינוּ שְׁהַשְׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנו
 וְשְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ: המסובים עונים: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׁהַשְׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנו וְשְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבו
 חֵינּוּ: המזמן אומר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׁהַשְׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנו וְשְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבו חֵינּוּ:

בַּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. הוּא נוֹתֵן
 לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ.
 וּבִטּוּבוֹ הַגָּדוֹל תִּמְיֵד לֹא חֶסֶד לָנוּ
 וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מְזוּזַן לְעוֹלָם וָעֶד.
 בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוּא אֵל
 זָן וּמְפַרְנֵם לְכָל וּמַטִּיב לְכָל וּמַכִּין
 מְזוּזַן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא.
 כְּאִמּוֹר. פּוֹתַח אֶת יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ
 לְכָל חַי רָצוֹן: בָּרוּךְ אַתָּה יי. הַיּוֹן
 אֶת הַכֹּל:

נוֹדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ. עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ
 לְאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה.
 וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.
 וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים. וְעַל בְּרִיתְךָ
 שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמִדְתָּנוּ.
 וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד

נְשַׁחֲנֶנְתָּנוּ. וְעַל אֲכִילַת מִזֶּזֶן שְׂאֵתָה זֶן
וּמְפָרְנִים אוֹתָנוּ תָּמִיד. בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת
וּבְכָל שָׁעָה:

וְעַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל
הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנְּפִלְאוֹת וְעַל הַנְּחֻמוֹת שְׁעֵשִׂית
לְאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה.

בַּיָּמִי מְרַדְכִי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה בְּשַׁעֲמֵד עֲלֵיהֶם הֶמֶן הַרְשָׁע
בְּקֶשׁ לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת-כָּל-הַיְּהוּדִים מִנְּעֵר וְעַד
זְקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא הַיּוֹם הַחֹדֶשׁ
אֲדָר וּשְׁלָלָם לְבוֹז וְאֵתָה בְּרַחֲמֵיךָ הַרְבִּים הַפְּרַת אֶת עֲצָתוֹ וּקְלַקְלַת
אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ וְהַשְׁבוֹת-לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו עַל
הָעֵץ וְעֵשִׂית עִמָּהֶם נְסִים וּנְפִלְאוֹת וְגוּדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סְלָה.

וְעַל הַכֹּל יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ
וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יתְבַרְךָ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל
חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כַּכְּתוּב. וְאֲכַלְתָּ
וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ
הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יי. עַל
הָאָרֶץ וְעַל הַמִּזֶּזֶן:

רַחֵם נָא יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ.
 וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן
 כְּבוֹדְךָ. וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ.
 וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ
 עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ. אָבִינוּ. רַעֲנוּ זִוְנֵנוּ פְּרַנְסֵנוּ
 וְכַלְפָּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ. וְהַרְוּחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
 מִהָרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אֵל תִּצְרִיכֵנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ לֹא לַיְדֵי מַתַּנַּת בֶּשֶׁר וְדָם וְלֹא
 לַיְדֵי הַלְּוָאֲתָם. כִּי אִם לַיְדֶיךָ הַמְּלֵאָה.
 הַפְּתוּחָה. הַקְּדוֹשָׁה וְהַרְחָבָה. שְׁלֹא
 נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד:

לראש חודש: אֱלֹהֵינוּ ואלהי אבותינו יַעֲלֶה וַיִּבֵּא וַיִּגַּע וַיִּרְאֶה וַיִּרְצֶה וַיִּשְׁמַע
 וַיִּפְקֵד וַיִּזְכֵּר וַיִּזְכְּרֵנוּ וַיִּפְקְדוּנֵנוּ וַיִּזְכְּרוּ אֲבוֹתֵינוּ וַיִּזְכְּרוּ מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ וַיִּזְכְּרוּ
 יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ וַיִּזְכְּרוּ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפַלְיטָה לְטוֹבָה לְחַן
 וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים לְחַיִּים (טובים) וְלִשְׁלוֹם בְּיוֹם רֵאשִׁית הַחֹדֶשׁ הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
 כּוּ לְטוֹבָה וַיִּפְקְדֵנוּ כּוּ לְבִרְכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ כּוּ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבְדַבַּר יִשׁוּעָה וְרַחֲמִים
 חוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל (מֶלֶךְ) חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ
 בְּמִתְרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי.
 בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל.
 אָבִינוּ. מַלְכֵנוּ. אֲדִירֵנוּ. בּוֹרְאֵנוּ. גּוֹאֲלֵנוּ.
 יוֹצְרֵנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רוֹעֵנוּ רוֹעֵה
 יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל. שְׂבִיבָל
 יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטּוֹב הוּא מְטִיב הוּא יִטִּיב
 לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ
 לְעַד לְחַן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים וְלִרְוַח. הַצֵּלָה
 וְהַצֵּלָחָה. בְּרַכָּה וַיִּשׁוּעָה. נְחֻמָּה. פְּרִנְסָה
 וְכִלְכֵּלָה. וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב.
 וּמִכָּל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יַחֲסֵרְנוּ: אָמֵן

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִמְלֵךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִתְבָּרַךְ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים.
וַיִּתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעֵד וּלְנִצַּח נְצָחִים. וַיִּתְהַדַּר
בְּנוֹ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵן הוּא יִפְרֹנְסֵנוּ בְּכָבוֹד:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁבֵּר עֲלֵנוּ מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ
וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה
בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֵבֵלְנוּ עָלָיו:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא
זְכוֹר לְטוֹב וַיִּבְשָׂר לָנוּ בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת
יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת:

הַרְחֵמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בַּעַל
הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת (אִמִּי מוֹרְתִי) בַּעֲלַת הַבַּיִת
הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זֵרְעָם וְאֶת כָּל
אֲשֶׁר לָהֶם. (וּאִם סִמוּךְ עַל שְׁלַחַן עֲצָמוּ יֹאמֵר:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי (וְאָבִי וְאִמִּי) וְאִשְׁתִּי
וְזַרְעִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי, אוֹתָנוּ וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שְׁנַת־בְּרָכּוֹ אֲבוֹתֵינוּ
אֲבָרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּכֹל. מְכֹל. כָּל. כֵּן
יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ בְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה.
וְנֹאמַר אָמֵן:

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוֹת
שְׁתֵּיהֶן לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא
בְּרָכָה מֵאֵת יי. וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל. וְנִמְצָא חֵן וְשִׁכְל טוֹב בְּעֵינֵי
אֱלֹהִים וְאָדָם:

אם הוא אוכל על שלחן אחרים יברך את ברכת האורח לבעה"ב:

יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא. ויצלח מאד בכל נכסיו. ויהיו
נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעויר. ואל ישלח שמו לא במעשה ידיו ולא במעשה ידיו. ואל
יזדקק לא לפניו ולא לפניו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִזְכֵּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וְלַחֲיֵי
הָעוֹלָם הַבָּא:

מַגְדוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכוֹ וְעֵשָׂה חֶסֶד
 לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם: עֵשָׂה
 שָׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ
 וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

יִרְאוּ אֶת יְיָ קְדוֹשֵׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:
 כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְדוֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ:
 כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:
 פוֹתַח אֶת יַדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל חַי רְצוֹן: בְּרוּךְ
 הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּיְיָ וְהָיָה יְיָ מְבַטְחוֹ: נַעַר
 הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ
 מִבְּקֶשׁ לָחֶם: יְיָ עֲזוּ לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ
 בְּשָׁלוֹם:

סדר שבע ברכות

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בְּרֵא
לְכַבֹּדוֹ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת
הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּבִנִיתוֹ. וְהִתְקִין לוֹ
מִמֶּנּוּ בְּנֵי עַדֵי עַד, בְּרוּךְ אַתָּה יי, יוֹצֵר הָאָדָם.

שׁוֹשֵׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל עֵקֶרָה בְּקַבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ
בְּשִׂמְחָה: בְּרוּךְ אַתָּה יי מְשִׂימַח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ.

שִׂמַּח [י"א שִׂמַּח] תְּשִׂימַח רַעִים אֲהוּבִים בְּשִׂמְחָה
יִצִּירָךְ בְּגֵן עֵדֶן מִקֶּדֶם: בְּרוּךְ אַתָּה יי מְשִׂימַח
חֶתָן וְכֹלָהּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּרֵא שִׁשּׁוֹן
וְשִׂמְחָה, חֶתָן וְכֹלָהּ, גִּילָה רִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּה, אֲהַבָּה
וְאַחֻוּה. שְׁלוֹם וְרַעוּת. מְהֵרָה יי אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי
יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה,
קוֹל חֶתָן וְקוֹל כֹּלָהּ, קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים מִחֻפְתָּם
וְנִעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם: בְּרוּךְ אַתָּה יי מְשִׂימַח
הַחֶתָן עִם הַכֹּלָהּ.

פנינים לעת מצוא

שבע ברכות

כן באדם הראשון שהי' חסיד גדול כדאמר ר' מאיר בעירובין (יח ב) יעויין שם [היה ר' מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה וכו'], ועיין בעץ יוסף על העין יעקב סנהדרין (דף לח) בד"ה אדם הראשון מין הי' בשם תורת חיים דהיינו דוקא בשעה שאכל מן העץ, אבל אחר שראה שנקנסה מיתה על ידו חזר בתשובה והי' חסיד גדול יעויין שם.

אם כן הא קיימא לן (ברכות לד) במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, אם כן הי' אדם הראשון עוד עדיף מצדיק גמור [דהא חזר בתשובה], ואם כן אדרבה אשריו ואשרי דורו, ולא שייך בו לומר טוב שלא נברא, ועל כן שפיר מברכין על יצירתו ברוך יוצר האדם ולא קשה מידי.

(אגדות הש"ס - מס' כתובות - ח. ברוך אתה ה')

יוצר האדם קאי על יצירת מין האנושי אשר בו הרבה צדיקים, ולזה נאה לברך

בספר מעשי ידי יוצר להגאון רבי שלמה קלוגער מבראד תמה על הב"ח שכתב באורח חיים (סימן מ"ו) דלכך אין לברך שעשני ישראל משום דטוב שלא נברא משנברא, ותמה דהרי בכרכת נישואין מברכין יוצר האדם יעויין שם.

ולענ"ד פשוט על פי מה שכתבו תוספות (עירובין י"ג ע"ב ד"ה נוח וכו') אי נמי הכא איירי בסתם בני אדם אבל צדיק אשריו ואשרי דורו עכ"ל, ואם כן אתי שפיר דברכת יוצר האדם קאי על יצירת מין

ברוך אתה ה' יוצר האדם (שבע ברכות)

אמאי מברכין יוצר האדם - הא נוח לאדם שלא נברא?

ברוך אתה ה' יוצר האדם - במעשה ידי יוצר (פירוש על הגדה של פסח) הקשה הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל על הב"ח באורח חיים (סימן מ"ו) שכתב דלכך אין לברך שעשני ישראל, משום דטוב לאדם שלא נברא יותר משנברא, והרי בכרכת נישואין מברכין יוצר האדם? (עין שם).

ולענ"ד לא קשה מידי, דהא יוצר האדם מברכין על יצירת אדם הראשון, ויצירתו ודאי טוב הי', כמו שכתוב וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ואיתא בכראשית רבה (סוף פרשה ט) רבנן אמרי לה בשם ר' חנינא בר אידי וכו' הוא מאד הוא אדם - אתון דדין כאתון דדין, דהא היא דכתיב וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד - זה אדם שנאמר אנכי עשיתי, ארץ ואדם עליה בראתי (עין שם בפירוש נבחר מפנינים בשם נור הקודש שכן צריך לומר במדרש) כיון שהקב"ה העיד על יצירת אדם הראשון שהוא טוב מאד - אם כן ודאי טוב שנברא... מה שאין כן לדורות הבאים אחריו נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא (עירובין י"ג ב), ובוהו שפיר קאמר הב"ח שאין לברך שעשני ישראל - הא חדא.

נוח לאדם שלא נברא - היינו בסתם בני אדם, אבל צדיק אשריו ואשרי דורו

ועוד יש לומר על פי מה שכתבו תוספות (שם) דהא ד[אמרנן] נוח לאדם שלא נברא, היינו בסתם בני אדם אבל צדיק אשריו ואשרי דורו עיין שם, אם

משום דבאמת נוח לו לאדם שלא נברא, אם כן לפי זה מיושב קושית האבן עזרא ומוסבר הקרא דאנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ובכהא גונא לא שייך להקשות מאי דהוה הוה.

וכן נפקא מינה עוד למסבר קראי דתהלים (קמ"ח) שאמר הללוהו כל מלאכיו וגו' הללוהו שמש וירח וגו' הללוהו שמי השמים וגו' יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו. ופירש הגאון בעל הפלא"ה ז"ל דלהמלאכים וצבא השמים שאינם חוטאים ודאי טוב שנבראו ויכולו להלל את שם ה' על הבריאה כי הוא ית' צוה ונבראו, מה שאין כן בני אדם העלולים לחטוא הם אין יכולים להלל את שם ה' על כי צוה ונבראו, כי באמת נוח להם שלא נבראו יותר משנבראו, וק"ל. [ועיין באוהל יעקב פרשת חוקת ביריעות האוהל מה שאמר בזה בשם הגאון מ' ישראל סלאנטער זצ"ל ע"ש ודו"ק].

ועוד יש לומר על פי מה שכתב בספר עיון יעקב במסכת חגיגה (דף יב) בהא דתנו רבנן בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה ואחר כך ארץ, ובית הלל אומרים ארץ נבראו תחלה ואחר כך שמים, וכתב בעל עיון יעקב שם, דבית שמאי אזיל לשיטתו דסבר נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, לכך סבירא להו דצרכי בני אדם נבראו תחלה, עיין שם. (ולדבריו צריכין לומר דאחר שזמנו וגמרו נוח שלא נברא גם בית הלל מדוד לבית שמאי דשמים נבראו תחלה).

אם כן, תו לא קשה מדוע נחלקו בית שמאי אי נוח שלא נברא או שנברא הא מאי דהוה הוה, דהא נפקא מינה לאידך פלוגתא אי שמים נבראו תחלה או ארץ, ואין לומר דשם גם כן קשה מאי נפקא מינה אם זה קדם או זה, זה אינו דכבר כתב בעין יוסף שעל העין יעקב בחגיגה שם בשם יפה תואר דשם לא קשה כנ"ל יען דנפקא מינה למסבר קראי כדאמר בפ"ק דיומא גבי בגדי אהרן דבעי כיצד הלבישן וכו' ע"ש, וא"ש ודו"ק. (שוב לאח"י ראיתי בהגהות מהר"ן חיות ז"ל ליומא ה' ע"ב שכתב, ואולי דכלל זה דמאי דהוה הוה לא שייך להקשות בענייני אגדה ע"ש).

האנושי בכללה וזה שפיר יש לברך כיון שהרבה צדיקים יש בעולם ואין לך דור שאין בו פחות מל"ו צדיקים עכ"פ, והני ודאי טוב שנבראו אבל ברכת שעשני ישראל שמברך כל אחד לעצמו זה לא נאה לברך דנראה שהוא מחויב עצמו לצדיק וחייב דטוב שנברא, ולא קשה מידי (ועיי' בחיבורי חלק א' אות בריאה).

(אותיות - אות ס' וזה דבר השמיטה - יוצר האדם)

אמאי נחלקו ב"ש וב"ה אם נוח לו שנברא - הא מאי דהוה הוה

(עירובין יג ב) תנו רבנן שתי שנים ומחצה ק"כ נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא בו נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא בו ועכשיו שנברא ישפוש במעשיו ואמרי לה ישתמש במעשיו.

(יש לומר על ידי תשובה מאהבה הדוונת נעשו לו כוכיות, אם כן על ידי זה המצוות עשה הם מרובים על הלא תעשה, וקרוב יותר לשכר מלהפסד וממילא טוב שנברא, עיין בעין יוסף בשם מהרש"א בח"א מכות פ"ג וק"ל).

וראיתי בסידור באר חיים, בנוסח הברכה שלא עשני גוי, כתב שם וז"ל: במנחות איתא עוד נוסחא שעשני ישראל, הגירסא תליא בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל בעירובין אם נוח לו לאדם שנברא או שלא נברא (ועיין טו"ז אורח חיים סימן מ"וסק"ד) ובוזה אמרתי ליישב מה דיש לדקדק מדוע נחלקו בית שמאי ובית הלל, הא מאי דהוה הוה, דנפקא מינה לענין נוסח הברכה עכ"ל, ודפח"ח.

ואולי יש לומר עוד לפי מה דאיתא ביומא ה) דהיכא דנפקא מינה למסבר קראי לא שייך להקשות מאי דהוה הוה, אם כן יש לומר דהכא נמי נפקא מינה למסבר קראי, דהרי הקשה האבן עזרא ז"ל על מה שאמר הקב"ה במעמד הר סיני, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, למה לא אמר אנכי ה' אלהיך אשר בראתיך, ותירצו המפרשים

בראשית) פירש דהנה הקשה בעל העיקרים למה לא נאמר כי טוב ביצירת האדם כמו בכל היצירות כולן, ויתרין כי בכל הבעלי חיים אין שלימות רק "שלימות המציאות" לכן נאמר ביצירתם כי טוב, כי מיד בבריאתו היה כל טובו ושלימותו ולא יקווה מהם שלימות אחר וזלת זה, אבל באמת שהטוב והשלימות המכוון בו, אינו הטוב המכוון בשאר בעלי חיים שהוא שלימות המציאות לבד, אלא שלימות יותר נכבד לא יגיע לו בעת מציאותו, אלא אחר שיוציא שכלו מכח אל הפועל והוא "שלימות התכלית", ועל זה היה עיקר בריאתו לכן לא נאמר ביצירתו כי טוב לפי שאז עדיין יש ספק במי יבחר, שאם יבחר באכילה ושתיה הרי מציאותו לריק, וכאלו לא היה, כי זה שלימות הבהמיי, לא שלימות מין האדם, מה שאין כן אחר שהוציא כחו לפועל טוב, אז יתכן בו לומר שהוא טוב וכמו שאמר הכתוב (קהלת ז א) ויום המות טוב מיום הולדו^{כב} לפי שאז כבר הוציא שלימתו לפועל כל מה שהיה אפשר לו, וזה שכתוב כאן "אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו" שיש לדקדק דלפי טבע הלשון הוי ליה למימר אין טוב לאדם ומאי באדם דקאמר, גם שיאכל לשון עתיד אינו מדוקדק.

אך יאמר אין טוב באדם ר"ל מפני מה לא נזכר טוב ביצירת האדם, ולזה אמר שהוא מצד ספק במה יבחר פן יבחר שיאכל וישתה, וכמה יתראה הטוב אצלו, על זה אמר והראה את נפשו טוב בעמלו, אחר שיעמול להוציא מה שבכח אל הפועל אז יתראה הטוב בנפשו, מה שאין כן בעת בריאתו כל שעדיין לא עמל אין שלימותו בו, לכן לא נאמר ביצירתו כי טוב עד אחר הוציאו לפועל אז טוב לו, ודפח"ח. (תנך - קהלת - ב, כד)

**שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ
בניה לתוכה בשמחה (שבע ברכות)**

ההבדל בין ששון לשמחה ובין שמחת הבנים ותקות העקרה

ראיתי בספר דברי שאול על אגדות הש"ס (סוכה מח

נוח לו לאדם שנברא - אבל אוי לו למי שצריך לבוא בגלגול פעם ב' לעולם

נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא
(עירובין יג ב)

(ע"ין בענין יוסף שעל העין יעקב שהביא דברים מתוקים בזה בשם יערות דבש ז"ל ובשם הכתב והקבלה ז"ל ע"ש וינעם לך).

ולא נצרכה אלא להעדפה פירוש חדש שראיתי בזה בפירוש הגר"א ז"ל על יונה (סימנ"ד) ועוד בשאר ספרים קדושים, דמה שנברא האדם פעם אחד זה הוא טוב ונוח לאדם שנברא, אבל מה שנברא עוד יותר משנברא כבר פעם אחד, דהיינו מה שמוכרח לבוא בגלגול פעם שניה לעולם הזה, זה רע ומר מאוד. וזה שאמרו נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא "יותר" משנברא כבר, ור"ל שהיה די לכל אדם להיות נברא פעם אחד אבל לא יותר משנברא כבר, והבן.

והנה בספר עיני יעקב כתב וז"ל: נוח לאדם שלא נברא, אפילו הכי ברא הקב"ה את עולמו בשביל צדיק אחד כדאיתא ביומא דף ל"ח ובמדרש בשביל יעקב ומשה. עיין במדרש בראשית וכו' עכ"ל - ובוה נראה לפרש נוסח התפילה - ברוך שאמר והיה העולם ברוך הוא ברוך עושה בראשית, דבא לתרין היאך מברכין ברוך שאמר והיה העולם הלא נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, ועל זה אמר ברוך הוא ברוך עושה בראשית, דהכל נעשה ונברא בראשית - בשביל משה שנקרא ראשית ושנאמר [עליו] וירא ראשית לו, ואם כן שפיר מברכין על הבריאה, והארכתי עוד בדרושים שונים בזה בכמה מקומות ולא עת האספ"ה.

(אגדות הש"ס - מסכת עירובין - דף יג ב)

**אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה
את נפשו טוב בעמלו גם זה ראיתי
אני כי מיד האלקים היא (קהלת ב, כד)**

למה לא נאמר אצל בריאת האדם "טוב": ההבדל בין "שלימות המציאות" ל"שלימות התכלית"

...ובספר הקדוש ערבי נחל על התורה (פרשת

ביופי רק בשביל שהקדוש ברוך הוא זווגם יחד, וא"ש ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מס' כתובות - ח. - שמח תשמח)

אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה וכו' (שבע ברכות)

התפילה שמהרה נזכה לשמוע קול השמחה
ברחובות ושווקים בלי פחד מן הגוים

אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה וכו' מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה ובהוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה.

הכוונה שאנו מבקשים מה' שעתה בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואנו רואים להשמיע קול שמחה בחוצות והרחובות ושווקים מפני העכו"ם הלוחצים אותנו ומקנאים אותנו, ועל כן אף אם יקרה עת שמחת חתן וכלה, רק קול דממה דקה ישמע, ועל זה אנו מתפללים ומבקשים מאת ה' שמהרה ישמע בערי יהודה ובהוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים וכו', לא כאשר הוא עתה בעוה"ר שאף על פי שיש לנו ששון ושמחה חתן וכלה, לא ישמע הקול ששון וכו' והקול חתן בחוצותינו, ויחדלו הקולות האלה ברחובותינו, ודו"ק.

ובדרך אחר יש לומר אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה וכו', אמנם עתה בגלות שבת משוש לבנו, ונהפך לאבל מחולנו, אם כן הבריאה אשר ברא ששון ושמחה כו' היתה חס ושלוש פעולה ריקנית, ועל כן אנו מבקשים מהרה ה' אלקינו ישמע וכו' למען לא תהי' הבריאה אשר ברא ששון ושמחה לריק ח"ו, ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מס' כתובות - ח. - אשר ברא ששון ושמחה)

גבי הנהו תרי צדוקי חד שמי' ששון וחד שמי' שמחה, שהביא בשם ספר הקדוש בני יששכר (בדרוש לסוכות אות כב) ההבדל בין ששון לשמחה, דששון היינו מה שמקוה להשיג טוב - ומה שיש, ושמחה נקרא מה שכבר הגיע לו הטוב, ושמח על זה ועיין שם.

אם כן הוי' ל' למימר גם בתחילה, שאז תשמח ותגל העקרה, ומדוע אמר שוש תשיש, דמשמע שגם אחרי קיבוץ בניה לתוכה עדיין תקוה להשיג טוב ועל זה תשיש, והיא סתירה מניה וביה, וצ"ע.

ואולי יש לומר דקודם יהי' קיבוץ גלויות, ואחר כך יבנה בית המקדש, ואחר כך יהי' תחיית המתים כנודע - ואם כן בקיבוץ גלויות שוש תשיש העקרה, שתקוה להשיג טוב בנין בית המקדש ומלכות בית דוד ותחיית המתים - אמנם הבנים שיתקבצו לתוכה ישמחו במה שכבר הגיע להם הטוב דקיבוץ גלויות, ועדיין צ"ע.

(אגדות הש"ס - מס' כתובות - ח. - שוש תשיש)

שמח תשמח רעים האהובים (שבע ברכות)

שהשמחה תהי' במה שהם רעים
אהובים ולא תלוי' בדבר

שמח תשמח רעים האהובים (פירש רש"י החתן והכלה שהן רעים האהובים זה את זה) כשמחך יצירך בגן עדן מקדם - הכוונה שתשמח אותם בזה שיהיו תמיד רעים האהובים זה את זה, ולא יתבטל האהבה מחמת שתהיה אהבה תלוי' בדבר, כגון הנושא אשה לשם ממון או לשם יופי, ובכלות הממון או היופי תכלה גם האהבה, לא יהי' כן, אלא שמח תשמחם שישארו תמיד רעים האהובים זה את זה, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, במה שהיתה אהבתם זה לזה אהבה אמיתית לא תלוי' בדבר, בממון או

עניני נישואין

בשט"מ"ק: "פירוש לפירושו, אפילו שתהיה כעורה אפשר בחוט של חסד, וכדאמרינן גבי אסתר (מגילה יג.) "רבי יהושע בן קרחה אמר, אסתר ירקרקת היתה וחוט של חסד מושך עליה דאפילו לא יהיה עליה חוט של חסד לא יוכל בעלה לגרשה, עכ"ל].

אבל בית הלל דסבירא להו (שם) אפילו הקדיחה תבשילו - דהיינו שעל ידי זה תתעורר שנאה ביניהם עד שבסוף לא תמצא חן בעיניו כמו שכתב החת"ם סופר ז"ל בחידושי גיטין (שם) בשם מהר"ט בתשובה (חלק חושן משפט סימן צח עיין שם) לכך צריך לומר כלה נאה וחסודה דחוט של חסד מושך עליה, ואפילו יקרה פעם אחד שתקדיח תבשילו, לעולם לא יבוא לכך שלא תמצא חן בעיניו, דעל ידי החוט של חסד שמושך עליה תמצא תמיד חן בעיניו ולא יגרשנה כן נלע"ד נכון ב"ה.

(אגדות הש"ס - מס' כתובות - זי. ובגוף הברייתא)

**אמרי ליה רבנן לרבי המנונא זוטי
בהלולא דבר ברי דרבינא לישרי לך מר
אמר ליה ווי לך דמיתנן ווי לך דמיתנן
א"ל אנן מה נעני בתוך א"ל הי תורה
והי מצוה דמגנו עכ"ל (ברכות לא א)**

באיה אופן שישבחה הכלה יתחייב מיתה

בספר פתח עינים לגאון חיד"א ז"ל הביא משם רבני אשכנז שפירשו דרך הלצה במה שאמרו פרק ב דכתובות (טז ב) - כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה, ואמרו לעיל (דף יא א) עשה כבית שמאי חייב מיתה, ובפרק חלק (סנהדרין דף צו) על דיבור שקר משום דרך ארץ מתו שני בניו, והשתא אם יאמר כלה כמות שהיא כבית שמאי - ווי לך דמיתנן דעשה כבית שמאי וחייב מיתה, ואם יאמר כלה נאה וחסודה כבית הלל, אם הוא שקר - ווי לך דמיתנן שדברנו שקר, עכ"ד.

כיצד מרקדין לפני הכלה וכו' כלה נאה וחסודה (כתובות זי, א)

אפי' אם אין הכלה נאה מ"מ יש לשבחה במעשיה הטובים והנאים

כתב מרן החיד"א ז"ל בספר פתח עינים וזה לשונו: יש להרגיש מאי טעמא לקח (רבי יהודה בר אלעאי) בד של הדם והריקוד בבד יהיה? (עיין שם אריכות) וליישב דקדוק החיד"א .... נראה לענ"ד דאיתא במדרש רבה (פרשת אמור) וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדם יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה עכ"ל.

הרי דריח ההדס מורה על מעשים טובים, ומשום הכי למען יוכל לאמר כלה נאה וחסודה נטל בד של הדם, כדאיתא באבן העזר (סימן ס"ה) דצריך לומר נאה וחסודה אפילו אינה נאה, וכתב הבאר היטב (שם סק"א) בשם הפרישה, אף על גב דכתיב מדבר שקר תרחק [וכן הקשה בגמרא שם], יש לתרץ דבריו שהיא נאה במעשיה עכ"ל, וכבר כתבתי דריח ההדס מורה על מעשים טובים, ולכן באומרו כלה נאה וחסודה היה נוטל בד של הדם לרמוז שהיא נאה במעשיה הטובים דעל זה מורה ריח ההדס, וק"ל.

(אגדות הש"ס - מס' כתובות - זי. אמרו עליו)

בית שמאי ובית הלל לשיטתם

ובפלוגתא דבית שמאי ובית הלל (כית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה) יש לומר דכל אחד לשיטתו אויל - דבית שמאי סבירא להו בסוף גיטין (פרק ט משנה י) לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, ולכן אין צריך לומר כלה נאה וחסודה דחוט של חסד מושך עליה (כפירוש רש"י ז"ל לבית הלל) [שיטה מקובצת בשם רש"י מהדורא קמא: 'כלה נאה וחסודה', כלומר, כל הכלות מושבחין אותן כן, כלה נאה וחסודה, כלומר, בעלת חן וחוט של חסד מושך עליה". וכתב עלה

את זה, כתוב אחד אומר (קהלת ז כו) **ומוצא אני רע מר ממות את האשה**, וכתוב אחד אומר (משלי יח כב) **מוצא אשה מוצא טוב ויפק רצון מה'.**

(בספר לחמי תודה להגאון בן הפלאה זצ"ל פירוש בדרך הלצה דלשון טוב מורה על טובה שלימה שנגמרה במלואה כמו שאמרו חז"ל למה לא נאמר כי טוב ביום שני לפי שלא נגמר מלאכת המים עד יום שלישי ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו (עיי"ו רש"י פרשת בראשית ועטרת זקנים או"ח סי' רי"ט).

והנה כל קניני עולם הזה אינם בשלימות כי לעולם חסר לאדם כמאמר חז"ל יש לו מנה רוצה מאתים^{כ"ב}, ואם כן אין לקרוא אותם בשם "טוב", אמנם דבר אחד יש שהאדם מסתפק בו ואינו שואל עוד והוא נישואי אשה, בזה מסתפק באשה אחת וכשיש אשה אחת אינו שואל עוד אחת לפי שבאמת האשה רע מר ממות, רק צריך לקיים מצות הבורא, א"כ די באחת וזה שכתוב **מוצא אשה מוצא טוב** על ז ה נוכל לומר "טוב" כי הוא בשלימות, לפי שאינו מבקש עוד אחת כי באמת מוצא אני רע מר ממות את האשה, ושני כתובים הללו עולים בקנה אחד כפתור ופרח).

כשהזיווג היא לשם שמים אז נקרא "טוב"

ולי נראה על פי הנ"ל **דכשנושא אשה כדי לקיים רצון ה' אז יש לומר שמוצא טוב**, כי בודאי זיווגם יעלה יפה, מה שאין כן בנושא לשם ממון או תאוה וכדומה אז הסוף לא טוב ר"ל.

וזה שכתוב **מוצא אשה מוצא טוב**, אימתי, ויפק רצון מה' – אם כוונתו להפיק רצון ה' ולקיים גזירת הבורא ית'. אבל **ומוצא אני**, אם אני המוצא כלומר שאני נושא בשביל עצמי ותאותי, אז ר"ל רע מר ממות.

כשנושא לשם ממון וכו' רק הוא בעצמו צריך לשמוח אבל לשם שמים כולם שמחים

והנה עוד יש חילוק בין הנושא לשם שמים לנושא

והרב ליקוטי חבר בן חיים^{כ"ג} (ח"א דף ט"ז) לא ישב בפתח עינים, והביא ששמע זה בשם הפלאה"ה ז"ל. וכתב עלה: ואמרת לחבר בזה סיום המאמר הי תורה והי מוצה דמגנו עלן - שנהיה פטור ממצוה זו. [ואולי כוונתו דבאמת אין שום אדם פטור ממצוה זו, ואפילו מי שתורתו אומנותו, כדאיתא בכתובות דף י"ז אמרו עליו על ר' יהודה בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדס כו', ועיין במהרש"א שם, ודו"ק].

אם אינה נאה ביופי - עכ"פ ראוי לשבחה במעשיה

ולפענ"ד נראה באופן אחר, דכבר כתבו ז"ל, **דאם אינה כלה נאה ביופי**, אוי פירוש הכוונה שהיא נאה "במעשיה". והנה איתא באורח חיים (סוף סימן מז) דנשים מברכות "ברכת התורה" משום דחייבות "ללמוד" דינין שלהם עיין שם, אבל עכשיו בעונותינו הרבים אינן לומדות, וגם אין מקיימות מצוות, א"כ אי אפשר לפרש נאה במעשיה, ועל זה אמר הי "תורה" והי "מוצוה" דמגנו עלן מלדבר שקר, ודו"ק.

(אגדות הש"ס - מסכת ברכות - דף לא א)

מוצא אשה מוצא טוב ויפק

רצון מה' (משלי יח כב)

כשהזיווג היא לשם שמים ולא בעבור ממון או תאוה גשמיית יהא עולה יפה

איתא במסורה ג' פעמים ואתם בריש פסוק, (בראשית ט ז) ואתם פרו ורבו, (שמות י ט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, (דברים ד ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולם היום.

נראה לי על פי מה שכתוב בספרים הק' דעיקר הזיווג צריך להיות לשם שמים ולא בעבור ממון או תאוה גשמיית, וכשנושא אשה לשם שמים אז בודאי מוצוה מגינה והי יאמר לדבק טוב והזיווג יהא עולה יפה, אבל אם נושא אשה לשם ממון או פני אחרת מענייני עולם הזה, יש לדאוג פן ח"ו זיווגם לא יעלה יפה.

ועל דרך זה פירשתי שני כתובים המכחישים זה

מאורות הילקוט

קג. מגדולי תלמידי החת"ם סופר. אב"ד שוראן, ומחבר ספרי ליקוטי חבר בן חיים י"א חלקים. נלב"ע תרנ"ה.
קנד. (קהלת רבה א, ל"ד): "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו: מי שיש לו מנה, רוצה מאתים. יש לו מאתים, רוצה ארבע מאות"

והמצות בלי הרהור חטא ועון כלל, ומה יהיה הריח? ע"י שתקחו אשה לשם שמים למען ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, כי בנשואין לשם הנאת עצמיכם לא ישמחו אחרים ביום שמחתכם ובמועדיכם, אך ואתם הדבקים בה' אלקיכם, אם אתם מדבקים עצמיכם בעבור ה' אלקיכם כלומר נשואין לשם שמים, אז לא אתם בלבד תשיגו חיות ונחת ושמחה ביום הזה, כי אם חיים "כולכם" היום, לכל המסובין יהי' חיים ותענוג ושמחה ונחת רוח מן הזיווג הזה.

(להבין ענין זיווג ראשון וזיווג שני עיי' בהגהות האון מו"ה יעקב עמדן ז"ל ש"ס דפים וזילאן מוטה דף ב' א' בגמרא הא בזיווג שני).

(אותיות - אות נ - נשואין)

אשה טובה אינה מצויה כל כך אבל
אשה רעה נמצאת תמיד

ומוצא אני מור ממומת את האשה (קהלת ז'כו)

עיי' בליקוטי חבר בן חיים (חלק א' ברכות ח' ע"א) קרי עליה מצא או מוצא, אמר לי ידידי הרב מו"ה שלמה זלמן נעטר כי מצא בספר גל אגוזים כי כוונת בני מערבא, מצא שייך על דבר יקר שאינו נמצא בכל עת, ומוצא שייך על דבר המצוי תמיד, שהוא לשון בינוני, והנה באשה טובה כתיב מצא משום שאינה מצוי בכל עת, ובאשה רעה כתיב מוצא שהיא נמצא תמיד ועל זה רמזו חז"ל מצא או מוצא עכ"ל.

(תנ"ך - קהלת - השמטה בקהלת פרק ח, י')

לשם ממון או יופי, דכשנושא לשם ממון או כדומה, רק הוא בעצמו צריך לשמוח אבל אחרים אין צריכים לשמוח עמו ביום חתונתו, כי כשיש לראובן נאה, לא צריך שמעון לרקד ולשמוח, כי מה לי ולו, אמנם הנושא אשה לשם שמים וכוונתו לשם מצוה, אם כן כל ישראל חייבים לשמוח שנעשה רצון ה' כמו שנאמר ריח ניהוח לה' - נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני (רש"י במדבר כח ח), וכמו שכתוב (תהלים לד ג) בה' תתהלל נפשי ישמעו עונים וישמחו - גם הם.

והנה כתוב בהגהות מיימוני (הל' תשובה) בשם הרמב"ן, דמיתה הוא כינוי לעניות ודלות ושפלות ר"ל, וחיים הוא כינוי לעושר ובנים ופרנסה בכבוד, כל אלה נכללו במלת חיים, דרק חיי עונג נחשבים לחיים כמאמר חז"ל ביומא (דף ע"א) בפסוק (משלי ג ב) כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך - וכי יש שנים של חיים ויש שנים שאינם של חיים, אמר ר' אלעזר אלו שנותיו של אדם שמתהפכין לו מרעה לטובה ועיי'ן שם בפירושו רש"י^{קכ"ג}, נמצא לפי זה התענוג והשמחה מכונה בשם חיים.

וזה שאמר הכתוב ואתם פרו ורבו, אך לא תהיו כוונתכם לשם הנאה גשמית שלכם, כי אם תעשו זאת, למען, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, כדי לעבוד את ה' בקדושה ובטהרה, כמאמר חז"ל הרוצה ללמוד תורה בטהרה ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה^{קכ"ד}, דקודם הנישואין האדם אינו שלם והוא במדרגה פחותה ואחר הנישואין מתעלה למדרגה גבוהה, וכמו שפירשתי פסוק בהושע, ויברח "יעקב" שדה ארם כשהלך לארם עדיין הי' "יעקב" שהוא מדרגה פחותה, ואחר כך ויעבוד "ישראל" באשה, ע"י שנשא אשה נתעלה למדרגת "ישראל" שהוא מדרגה חשובה, יען ובאשה שמר, על ידי האשה הי' יכול לשמור התורה

מאורות הילקוט

קכב. מי שהיה עני בילדותו ונעשה עשיר לעת זקנותו, דומה לו כאילו עכשיו נעשה חי מתוך מיתה. קכג. (קדושין ט ב) ת"ר ילמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם אי"ל לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה וכו'.

ברמב"ם הל' תלמוד תורה (פרק א הל' ה) : לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה תחלה אין דעתו פנויה ללמוד ואם היה יצרו מתגבר עליו עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא ואחר כך ילמוד תורה.

(ובפרק ג הל' ב) ומי שאי אפשר לו בלא אשה מפני (רמב"ם מברייתא שם) שיצרו מתגבר עליו עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא אשה תחלה כדי ללמוד בטהרה בלי הרהורים ואח"כ ילמוד תורה שבעל פה כולה עי'ן שם עוד.

בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת (משלי י"ט)

מה שנושאין אשה לשם ממון ירושה הוא לנו מאבותינו, אבל רצון ה' הוא שתהי' אשה משכלת

ובדרוש לחתונה פירשתי בזה פסוק (משלי י"ט) **בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת**, וקשה דהלא הכל הוא מה', כמו שנאמר **כי מומך הכל וגו'** ובוזה ניחא כי כל תאוות העולם הזה ירושה הם לנו מאבותינו, ובכלל זה גם מה שנושאין אשה לשם ממון גם כן ירושה הוא לנו מאבותינו כי גם הם התאוו תאוה לקבץ ולכנסו כסף וזהב, וזה שאמר הכתוב **בית והון**, מה שמחזרין ורצין אחרי בית והון, ונושאין אשה לשם ממון, **זו נחלת אבות ר"ל** תאוה זו ירושה היא לנו מאבותינו, אמנם ומה' ר"ל רצון וחשק הנטוע בלבנו מאת ה' הוא לבקש **אשה משכלת**, אשה יראת ה', כמ"ש ראשית חכמה יראת ה', והוא נכון בעזרה^{ה'} (הל"ק א - מכתבים - סימן א-ב)

אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב' יח)

יצחק התפלל לנוכח אשתו שיהיה טבעו נגד טבע אשתו, ואז יוכל להוליד

אמר רב כהנא מאי דכתיב **כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד** אלו בני - פירש **בילקוט אליעזר** (ערך נשואין אות ה), על פי מה שכתב **יד יוסף** (פרשת חיי שרה), דלכן היוווג, דבר ה' ולא ביד אדם, יען שמחקרים כתבו אם הטבעיות של איש ואשתו שוים אי אפשר להוליד בנים, על כן נאמר **לא טוב היות האדם לבדו**, שיבחר האדם היוווג מדעתו, כי **אעשה לו עזר** אשר תהיה בטבע כנגדו, וזה אי אפשר לאדם לדעת כעצמים בבטן ורק לה' בוחן כליות ולב, וזה שכתוב **ויעתר יצחק לנוכח אשתו**, שיהיה טבעו נגד טבע אשתו, ואז יוכל להוליד, עיין שם.

וזה כוונת רב כהנא. **כי הוא אמר ויהי** - זו אשה. ה' אמר ומוזוג זווגים ולא מסר ביד אדם. יען הוא **צוה ויעמוד** - אלו בנים, עיקר המצוה בעבור פריה ורביה שיעמיד בנים. וצריך התנגדות הטבעיות של איש ואשה. ומי יודע לבחור כזאת בלתי ה' לבדו וא"ש. [ועיין עוד בפתח עינים להחיד"א ז"ל מה שכתב בזה].

(אגדות הש"ס - שבת - דף קג)

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יחא לו עסק עמהן (קידושין יג, א)

צריך לגרש תחלה שורש הרע שבתוכו כדי לזכך את נפשו ולטהרו ואח"כ תוכל לשרות עליו הקדושה

עיין מהרש"א למה מקדים גיטין לקידושין, ובספר **סידורו של שבת ובאר מים חיים**^{קכ"ב} הביא בשם איש אלקים קדוש מו"ה ישעי' ז"ל מ"מ דק"ק דינאוויץ יע"א שפירש על פי הכתוב (תהלים לד טו) **סור מרע ועשה טוב**, דכוונת דוד המלך ע"ה שדוקא כסדר הזה יעשה להקדים עזיבת הרע להסיר תחילה מעליו בגדים הצואים של העבירות ואז ילבש אותך מחלצות, אבל השוטמים וחסרי דעת שאין נוהגים לבם לגרש מקרבם הרע טרם יעשו הטוב המה מכניסים את הטוב ברע ועבירה שבתוכם מכבה את המצוה ומגרעות נתנו להקדושה שנופל לתוך הקליפה ומתבטל.

וזה שאמרו כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין כלומר שאינו יודע לגרש את הרע תחילה ולפטור את עצמו בגט כריתות לכרות ולהרחיק מאתו הרע שבלבו, ואחר כך לקדש עצמו להכניס הקדושה אצלו, לא יהיה לו עסק עמהם, כי מגרעות נתן להבית להכניס את הקדושה אל תוך הפסולת והרע, ועל כן צריך לגרש תחלה שורש הרע שבתוכו כדי לזכך את נפשו ולטהרו, ואחר כך תוכל לשרות עליו הקדושה ואור החיים, ע"כ^{קכ"ב}.

מאורות הילקוט

קכו. להרה"ק רבי חיים מטשערנאוויץ זצ"ל. תלמיד הרה"ק ר' יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל. עלה לארה"ק בתקע"ג והתיישב בעיה"ק צפת ונטמן שם. שם חיבר ספרו **שער התפלה**. נלב"ע תקע"ח.

קכח. ענין זה שנוי במחלוקת. הרה"ק ר' פנחס מאקאין הי' סבור לעבוד על מידות - ה"סור מרע" - וסוף התורה לבוא, והרה"ק ר"ר בער ממעזריטש סבור הי' ללמוד תורה ולקיים מצוות בפרישות היינו ה"עשה טוב", וסוף המידות לבוא. בספר **זרע קודש** (ראפשיץ) בפרשת כי תבוא ד"ה ולקחת מראשית, מביא בשם אביו הגאון [רבי מנחם מנדל מלינסק] זצ"ל עה"פ שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת וגו' דקאי על אלו שמקדימים "עשה טוב" ל"סור מרע", עיי"ש.

מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, כלומר הריני מקדשך "בטבעת זו" שאין בה אבן, להורות שלא תתן לבך לתור אחרי תכשיטין וקישוטין להתקשט באבנים טובות וחרוזי מרגליות, כי אם תתנהג כדת משה וישראל לשים עיני השגחתך על גידול בנים לתורה שזהו תכלית הנישואין להוליד בנים עובדי ה', ולא למען לאסוף חיל ולהרבות כבוד ביתך בעולם הזה, וק"ל. (אותיות - אות ט' - טבעת)

כדת משה וישראל (כל בו)

בשולחן ערוך אבן העזר (סימן כו סעיף א) בכסף כיצד, נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה, ואומר לה: הרי את מקודשת לי בזה. הגה: ויש אומרים שיש לומר לה: כדת משה וישראל (כל בו).

הלא כל המצות אנו עושים כדת משה וישראל ואף על פי כן אין אומרים כן לפני קיומן

בחדושי בכור שור ריש קידושין דקדק על לשון הרי את מקודשת לי, למה נאדו חז"ל מלשון תורה דקרי ליה קנין, כדאיתא ריש קידושין מאי שנא הכא דקתני האשה נקנית ומאי שנא התם התם דקתני האיך מקדש, מעיקרא תני לישנא דאורייתא דאיכרי קנין דכתיב כי יקח איש אשה וכו' ע"ש

ובסעודת נישואי ידידי הנגיד מ' מרדכי מייזנער נ"י בגראסווארדיין ביום א' לס' בלק שנת תרפ"ג, שאמר ידידי הנ"ל דבר תורה על לשון הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל ודקדק בשם מר אביו מהו יצחק זבולון זצ"ל הלא כל המצות אנו עושים כדת משה וישראל ואף על פי כן אין אומרים "הריני מניח תפילין או הריני מתעטף בציצית כדת משה וישראל" ומאי שנא בקידושין דאמרינן הרי את [מקודשת לי בטבעת זו] כדת משה וישראל, ואחר כך כשכידו אותי לומר דברי תורה עניתי ואמרתני על פי מה שכתב בספר שם

[ועיין בספר מקדש מעט^{קכט} לתהלים ס"י ל"ד] שהביא גם מה שפירש בזה הרה"ק בעל באר מים חיים זי"ע ממאמר חז"ל על פסוק וישב ראובן אל הבור, אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבן בנך בא ופותח בתשובה תחלה, שנאמר שובה ישראל וגו' ע"ש וינעם לך].

הרי את מקודשת לי (קידושין ה, ב)

למה לוקחים עוד היום טבעת שאין בה אבן

באבן העזר (סימן לא סעיף ב) ויש מי שאומר שאפילו קידש באבן סתם ולא אמר לה ששוה חמשים זוז צריכה שומא ולכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן, ובפתחי תשובה (שם סעיף קטן ד) הביא דברי קהלת יעקב דלפי מנהגינו שמכסין פני כלות הצנועות אפילו אם קידשה באבן טוב מקודשת בודאי, כיון שלא ראתה כלל את הקידושין, הרי עינינו רואות שרצונה להתקדש אפילו בכל דהו.

וקשה דלפי זה, אמאי נהגו גם עכשיו לקדש בטבעת שאין בה אבן, ואפשר דאין הכי נמי במקומות שנהגו לכסות פני הכלות, לא צריכים לדקדק על הטבעת אם יש בו אבן או לא, וראיתי בספר נחלת שבעה (סימן יב אות יב בסופו) שהביא בשם ספר יסוד התשובה דמשום הכי מקדשין לכתחלה בטבעת שאין בה אבן משום דכתיב את בתי נתתי לאיש ר"ת "אבן" "לא" "יש" עכ"ל, ואסמכתא רחוקה היא.^{קל}

ובדרך מליצה יש לומר שמשתבח האב שנתן בתו לתלמיד חכם ולא הקפיד להשיא בתו לעשיר שיתן לה אבנים טובות ומרגליות, וזה שנאמר את בתי נתתי לאיש - אבן ל"א י"ש, והייתי סבור אם לא נתן לה אבנים טובות ומרגליות על כל פנים יאהבנה ויכבדה, והנה הוא שם עלילות דברים וגו' ובמקום אחר כתבתי הכוונה בנוסח הרי את

מאורות הילקוט

מאיך, הרה"ק בעל התניא בספר לקוטי תורה על שיר השירים (מ"ח: ד"ה ת"ר) והשפת אמת (חנוכה תרנ"ד) תולין הדבר בפלוגתות שונות של ב"ש וב"ה, והיוצא משניהם ד'הלכה כבית הלל' להקדים 'עשה טוב'. ויש בזה עוד הרבה ואכמיל.

קכט. ליקוט נפלא ממאות ספרים, כולל הרבה פירושים מגדולי הקבלה והחסידות לרבי אהרן וואלדען זצ"ל בעמ"ח שם הגדולים החדש, מחסידי הרה"ק מקאצק ואח"כ מבעל חידושי הרי"ם מגור זצ"ל. נלכ"ע תרע"ב.

קל. הערת הרה"ק בעל בנין שלום שליט"א: רמז זה כתוב גם בפירוש עה"ת לרבינו חיים פלטיאל (דברים כב ט"ז עמ' 602) ובאגרת הטיול (לרבינו חיים אחי המהר"ל מפראג, קונטרס המלואים ד"ה למה מסבבין, עמי ריו).

לכם נתונים נתונים המה, ע"כ דפח"ח.

כמו התורה"ק, כן הכלה שניתנה במתנה להחתן צריך לכבדה מאד משום כבוד הנותן ית"ש

והנה הדת משה וישראל דהיינו התורה הק' שקבלנו מהקב"ה צריך לנו לכבדה מאד כי מתנה היא לנו מאת השי"ת כמאמר (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם וגו' ומשום כבוד הנותן ית"ש צריכים אנו לפארה ולהדרה ולכבדה כראוי, וכן הכלה שניתנה במתנה מהקב"ה להחתן כפירוש רש"י בפרשת כי תשא בפסוק ויתן אל ממושה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות וגו' ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן עיני שם, גם כן צריך החתן לכבד מאד את הכלה, וכל הימים אשר הוא חי עם אשתו צריך לכבדה מאד משום כבוד הנותן ית"ש שנתנה לו במתנה, ועל כן אם היינו אומרים הרי את קניה לי בטבעת זו, כלישנא דאורייתא (קידושין ב א) דאיקרי קנין^{קל}, היתה האשה כחפץ הקניי אשר רשאי הקונה לזולל בו ולשברו ולאבדו, על כן נאדו חז"ל מלשון תורה, ותיקנו לומר הרי את "מקודשת" לי בטבעת זו, שתהיי בעיני כחפץ של קודש, וכבד אבדך מאד לפי שאת נתונה לי במתנה מאת ה' ית"ש, כדת משה וישראל, שהוא נתון לנו במתנה מהשי"ת, ולכך אנו צריכים לכבדו בכל מיני כיבוד, כן גם את שנתנך ה' לי במתנה, תהיי מקודשת לי, וכבד אבדך כחפץ של קודש, וא"ש ודו"ק.

(אגרות הש"ס - מסכת קידושין - דף פב א)

הגדולים^{קלא} (מערכת י) בשם מהר"ר יהודא ארי' ממודינא^{קלב} בפסוקי משלי (א כה) ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם, וכתב (משלי ח לג) שמעו מו סר וחקמו ואל תפרעו, הוא היה אומר כי כשאדם קונה חפץ במעותיו הוא רשאי לזולל בחפץ ההוא ולהשליכו ולאבדו ואין מי יאמר לו מה תעשה כי כספו הוא, אך אם אדם חשוב נתן לחבירו חפץ במתנה אין המקבל רשאי לזולל בחפץ ההוא כחפצו כי הדברים מגיעים לכבוד הנותן ומשום כבוד הנותן צריך להשתמש בחפץ ההוא כהלכות גוברין וכו', ואנכי הרואה אשר אתם מבויס תוכחתי שאני מוכיח אתכם יום יום ואין איש שם על לב, ונראין הדברים כי כיון שאתם קובעים לי שכר על הדרשות, אם כן נראה בעיניכם שאתם קונים התוכחות שאני דורש באשר כספכם בא אלי, והנה כי כן הוה ליה כאילו קניתם חפץ ורשאים אתם לשמרו ולאבדו.

וזה שכתוב ותפרעו כל עצתי, ניתנה פריעה על עצתי שהם הדרשות והתוכחות, ובכסף מלא קניתם אותם, ועל כן ותוכחתי לא אביתם, כי אתם רשאים לעשות בחפץ שקניתם כרצונכם, לכן אני אומר מכאן ולהבא לא תתנו מאומה, ונמצא שאני נתון לכם תוכחה אלו התוכחות, וצריך לקבלם בסבר פנים יפות ולא לבזותם, מאחר שהם מתנה, וזה שכתוב שמעו מוסר וחקמו, שתקבלוהו ותתחכמו לקיימו ואל תפרעו כלומר לא תפרעו הדרשות והיו

מאורות הילקוט

קלא. להחיד"א צ"ל

קלב. מגדולי חכמי ומשוררי איטלי. התוכח הרבה עם הנוצרים. חיבר הרבה ספרים, אבל יצאו עליו עוררים אודות כתביו על קבלה. חיבר הפיוט "יום זה יהי משקל לכל חטאתי" שנהגו לאמרו ביום כיפור קטן. נלב"ע שנת ת"ח.

קלג. דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון.

שלשה ספרים נפתחים...

לכל שוחרי תורה וחיובי תורת מרן המחבר זצ"ל

הננו מודיעים
מתוך חדוה כי
תל"ת העבודה
מתקדמת בעריכת
הסדרה הנפלאה
של שלשת ספרי

פניני ילקוט הגרשוני

ומצפים
להוציאם לאור
ממש בקרב הימים
בעזהשי"ת

המעוניין להנציה את זכר יקיריו
או לתרום לזכות לברכה וישועה יפנה אל המו"ל

PnineiYalkutHagershuni@gmail.com 347.224.1477

מנחת מזכרת
משמחת הנישואין של
אפרים אלימלך אליעזר
ואסתר שטיין הי"ו
אור לר"ח אדר תשפ"ג